

Τ.Ε.Ι. ΠΑΤΡΩΝ
ΣΧΟΛΗ ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΩΝ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ
ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

ΠΤΥΧΙΑΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

**ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ, ΜΙΑ
ΜΕΛΕΤΗ ΠΟΥ ΠΡΑΓΜΑΤΟΠΟΙΗΘΗΚΕ ΣΤΟ ΕΙΔΙΚΟ
ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΟ ΝΟΣΗΜΑΤΩΝ ΘΩΡΑΚΟΣ ΠΑΤΡΩΝ ΚΑΙ Ο
ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ:

ΚΟΥΤΟΥΛΟΓΕΝΗΣ ΣΤΕΦΑΝΟΣ

ΤΣΕΛΕΠΗ ΙΩΑΝΝΑ

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΚΑΘΗΓΗΤΡΙΑ :

ΓΑΙΤΑΝΗ ΡΕΓΓΙΝΑ

Ιανουάριος 2010

ΠΑΤΡΑ

*Κι α σου μιλώ με παραμύθια και παραβολές
είναι γιατί τ' ακούς γλυκότερα, κι η φρίκη
δεν κουβεντιάζεται γιατί είναι ζωντανή
γιατί είναι αμίλητη και προχωράει °
στάζει τη μέρα, στάζει στον ύπνο
μνησιπήμων πόνος*

Γιώργος Σεφέρης, «Τελευταίος Σταθμός»

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ.....	8
-----------------	---

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
1.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	14
1.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ.....	15
1.4 ΣΚΟΠΟΣ.....	17
1.5 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ.....	19
1.6 ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ.....	20

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	23
2.1.1 ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	24
2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ.....	26
2.2.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	27
2.2.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ.....	31
2.3 ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	37
2.3.1 ΚΑΝΟΝΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	37

2.3.2 ΜΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ.....	39
2.3.3 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ.....	40
2.4 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΩΘΗΣΗΣ.....	41
2.4.1 ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ.....	41
2.4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ.....	43
2.4.3 ΟΙ ΑΝΩΜΑΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ.....	45
2.4.4 Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ.....	46
2.4.5 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ.....	46
2.5 ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ- ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	48
2.5.1 ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	49
2.6 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ.....	52
2.7 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ.....	55
2.7.1 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ.....	58
2.7.2 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	61

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο

3.1 ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ.....	66
3.1.1 ΟΡΙΣΜΟΙ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	66

3.1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ.....	68
3.1.3 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.....	69
3.1.4 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ Ε.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΥΣ.....	71
3.2 ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ ΤΟΥ ΦΑΙΝΟΜΕΝΟΥ ΚΑΙ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ.....	77
3.2.1 ΕΝΝΟΙΕΣ-ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	79
3.2.2 ΟΙ ΑΞΟΝΕΣ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑΣ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	81
3.2.3 ΠΡΟΣΠΑΘΕΙΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΤΗ ΧΩΡΑ ΜΑΣ.....	87
3.3 ΟΜΑΔΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	91
3.3.1 ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ.....	91
3.3.2. ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ.....	95
3.4 ΑΙΤΙΑ – ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ.....	102
3.5 ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗ.....	106
3.5.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1999-2000.....	106
3.5.2 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ.....	107
3.5.3 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ.....	109
3.5.4 ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ.....	111
3.5.5 ΠΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ Μ.Κ.Ο.....	113
3.5.6 ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ Ε.Ε.....	114

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.....	119
4.2 ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	121
4.2.1 ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	122
4.2.2 ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	122
4.2.3 ΠΛΑΙΣΙΟ.....	122
4.2.4 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ.....	123
4.3 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	123
4.3.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ.....	124
4.4 ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	124
4.4.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΕ ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ.....	124
4.5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ.....	126
4.5.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ.....	126
4.5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ.....	127

ΜΕΡΟΣ ΤΡΙΤΟ

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ.....	131
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	136
ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ.....	136
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	138
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ.....	144

ΑΝΑΓΝΩΡΙΣΗ

Οι άνθρωποι που βοήθησαν ώστε να διεξαχθεί αυτή η εργασία ήταν ιδιαίτερα σημαντικοί και καθοδηγητικοί καθ' όλη τη διάρκεια εκπόνησης της. Συγκεκριμένα αποδίδουμε Ευχαριστίες:

- Ø Στην επόπτρια μας κ. Γαιτάνη Ρεγγίνα η οποία μέσα από την συνεργασία που είχαμε βοήθησε με τις συμβουλές και τις ειδικές γνώσεις της να ολοκληρωθεί η εργασία.
- Ø Την κοινωνική λειτουργό του Νοσοκομείου Νοσημάτων Θώρακος για την συνεργασία και την πολύτιμη βοήθεια της στην πραγματοποίηση της έρευνας.
- Ø Το τμήμα Κοινωνικής Εργασίας καθώς και την Βιβλιοθήκη του Α.Τ.Ε.Ι. Πατρών τα οποία υπήρξαν σημαντικά στην αναζήτηση και εύρεση της κατάλληλης βιβλιογραφίας.
- Ø Τις Επίσημες Εφημερίδες και το υλικό της Ελληνικής κυβέρνησης και των Υπουργείων που μας εφοδίασαν με έγκυρη παροχή πληροφοριών κατά τη διάρκεια συγγραφής της εργασίας.
- Ø Τους νοσηλευόμενους πρόσφυγες οι οποίοι δέχτηκαν να πάρουν μέρος στην έρευνά μας, μέσα από τις προσωπικές τους ιστορίες
- Ø Της Επίσημες Φιλανθρωπικές, μη κερδοσκοπικές Οργανώσεις που μέσα από το πολύτιμο έργο, την προάσπιση των δικαιωμάτων και την προσπάθεια καταπολέμησης του ρατσισμού προς τους μετανάστες βοήθησαν στην ολοκλήρωση της εργασίας.

Κουτουλογένης Στέφανος

Τσελεπή Ιωάννα

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1^ο

1.1 ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Το φαινόμενο της λαθρομετανάστευσης στην Ελλάδα ως χώρα υποδοχής παρατηρείται ιδιαίτερα την τελευταία δεκαπενταετία. Μέχρι πρόσφατα το θεσμικό πλαίσιο της μεταναστευτικής πολιτικής ήταν καθαρά ζήτημα εθνικής αρμοδιότητας. Τα τελευταία όμως χρόνια απασχολεί περισσότερο τις κοινοτικές νομοθεσίες που με μια σειρά κανονισμών επιχειρούν να εναρμονιστούν με τις ευρωπαϊκές εθνικές πολιτικές.

Εκτός από το γεγονός ότι η λαθρομετανάστευση συνιστά έναν σημαντικό παράγοντα στην εσωτερική πολιτική της χώρας , είτε με θετικές πτυχές είτε με αρνητικές , δεν μπορούμε να πούμε πως δεν υφίσταται και δεν αποτελεί ένα μείζων θέμα.

Άνθρωποι οι οποίοι εγκαταλείπουν τις πατρίδες τους ερχόμενοι στην Ελλάδα, αναζητούν ένα καλύτερο μέλλον , τόσο για αυτούς, όσο και για τις οικογένειές τους. Στην φυσική τους πατρίδα , δεν μπορούν να εκπληρώσουν τις φιλοδοξίες τους και έτσι αναγκάζονται να προβούν σε αυτή την διαδικασία, χωρίς να έχουν τις περισσότερες φορές τα αναγκαία έγγραφα που χρειάζονται για την εισαγωγή τους στην χώρα αλλά και την παραμονή τους και έτσι έρχονται αντιμέτωποι με πολλών ειδών διαφορετικά γραφειοκρατικά κολλήματα.

Ερχόμενοι εδώ , κουβαλάνε μαζί τους και την εθνική τους ταυτότητα, κάτι το οποίο συνιστά και μια από τις σημαντικότερες αιτίες που οδηγεί τους γηγενείς στην εκδήλωση ρατσιστικών πράξεων απέναντί τους, και που έχει ως συνέπεια τον κοινωνικό αποκλεισμό τους από τις περισσότερες δραστηριότητες που λαμβάνουν χώρα σε μια κοινωνία, όπως η εργασία, η μόρφωση, η πολιτική βούληση και η πρόσβαση αυτών των ανθρώπων σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας.

Αυτά είναι και τα θέματα τα οποία διερευνούνται σε αυτήν την πτυχιακή εργασία. Στο πρώτο μέρος όπου αποτελείται από τρία (3) κεφάλαια, γίνεται μια εισαγωγή στο θέμα της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το πρόβλημα, ο σκοπός και οι επιμέρους στόχοι της εργασίας.

Στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύεται λεπτομερέστερα η μετανάστευση παραθέτοντας, τα χρόνια κατά τα οποία ξεκίνησε το φαινόμενο, τις βασικές κατηγορίες μεταναστών, τους παράγοντες κατά τους οποίους απωθούνται τα άτομα προς τις άλλες χώρες, τα δικαιώματα των προσφύγων-μεταναστών και ακόμα τις δράσεις του υπουργείου υγείας και κοινωνικής αλληλεγγύης για την πρόσβασή τους σε υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας και τα δικαιώματα των παράνομων αλλοδαπών.

Στο τρίτο κεφάλαιο παρουσιάζεται το φαινόμενο του κοινωνικού αποκλεισμού. Δίνεται ένας ορισμός του, περιγράφεται αυτό κάθε αυτό το φαινόμενο, ορίζονται οι ομάδες που βιώνουν τον κοινωνικό αποκλεισμό και τέλος παρουσιάζονται τα αίτια και παράγοντες καθώς και τα είδη αντιμετώπισής του.

Στο δεύτερο μέρος της εργασίας αναλύεται η έρευνα που λαμβάνει χώρα στο ειδικό νοσοκομείο νοσημάτων θώρακος. Παραθέτονται πέντε (5) συνεντεύξεις από νοσηλευόμενους στο νοσοκομείο, γνωρίζοντάς μας τον τρόπο με τον οποίο τους φέρεται το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό στο νοσοκομείο, αλλά ακόμα και εμπειρίες από την καθημερινότητά τους για περιπτώσεις όπου ένιωσαν να αποκλείονται από τους γύρω.

Τέλος, στο τρίτο και τελευταίο μέρος, παρουσιάζονται τα συμπεράσματα των συνεντεύξεων αυτών καθώς και προτάσεις για τα φαινόμενα αυτά, όσο και για το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού.

SUMMARY:

It is remarkable that in the last fifteen years the phenomenon of illegal immigration in Greece as a host country has increased. Until recently the legal framework of illegal immigration was strictly a national matter. In the last few years its becoming more and more a matter that concerns the Community Law which with some settlements tries to accord with the European National Politics.

Besides the fact of illegal immigration forms an important factor of domestic policy of our own country either with positive or negative aspects, we cannot say that it doesn't exist and creates a major problem.

People who leave their homeland behind, come to Greece to seek a better future for themselves and their families. Back in their native country they cannot achieve their ambitions and so they are forced to this solution most of the times without having the papers needed for their entrance and residence in the host country and so they are faced with lots of different bureaucratic obstacles.

By coming here they bring with them their National Identity which is one of the most important reasons that leads Greeks to exhibit racial actions towards them, which have as a consequence their social isolation from most of the activities which take place in a country for example work, political beliefs and their entrance to health and welfare services.

These are the issues analyzed in this thesis. In the first part, which consists of three chapters it's being made an introduction to the issue of emigration and social isolation. The first chapter presents the problem, the purpose and the particular objectives of the thesis.

In the second chapter there has been analyzed in more depth emigration presenting the years during which the phenomenon of emigration started, the basic categories of emigrants , the reasons why people repulse to other countries, the rights of refugees and emigrants. Furthermore the actions

made by the ministry of Health and Welfare for the emigrants access to health and welfare services and finally the rights of illegal foreign.

The third chapter presents the phenomenon of social isolation. It's being given a definition and a description of social isolation and also are defined the groups facing social isolation. In the end there are presenting the reasons and certain factors as well as ways of confronting this problem.

In the second part of this thesis there's being analyzed the research that took place at the special hospital for thorax diseases. There are presenting five interviews from people that have been treated at the hospital, letting us know how doctors and nurses treated them, and also describing to us experiences from their everyday lives and certain occasions that had felt being isolated by people.

In the third and final part are presenting the conclusions that came from these interviews, suggestions in order to deal with this phenomenon, as well as, what a social worker should do for all these things.

1.2 ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Υπάρχουν πολλοί λόγοι που οδηγούν έναν άνθρωπο στην εγκατάλειψη της πατρίδας του. Οι λόγοι αυτοί μπορεί να είναι οικονομικής , κοινωνικής , πολιτικής, ακόμα και περιβαλλοντικής φύσεως. Εξαρτώνται από τις συνθήκες που επικρατούν κάθε δεδομένη χρονική περίοδο και στους τύπους διαμονής και στους τύπους αποδημίας. Η μετανάστευση μπορεί να έχει χαρακτήρα μόνιμο ή προσωρινό, να είναι ηπειρωτική ή υπερπόντια.

Παρόλο που το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι υπαρκτό από τα αρχαία χρόνια και πολλές φορές έχει απασχολήσει την Ελλάδα, ως χώρα αποστολής μεταναστών, τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια ο ρόλος της έχει αλλάξει και πλέον θεωρείται χώρα υποδοχής. Δεδομένης της γεωγραφικής της θέσης είναι ο πρώτος και πολλές φορές, ο τελευταίος σταθμός των μεταναστών που έχουν ως προορισμό κάποια Ευρωπαϊκή χώρα. Το γεγονός αυτό δημιουργεί νέα δεδομένα και η Ελλάδα καλείται να παίξει έναν νέο ρόλο.

Η πραγματικότητα είναι ότι η Ελλάδα δεν ήταν ιδιαίτερα προετοιμασμένη για το φαινόμενο αυτό και ως συνέπεια , παρουσιάζει μεγάλες ελλείψεις στην αντιμετώπιση του.

Παράλληλα, μια έννοια η οποία είναι αλληλένδετη με την μετανάστευση, είναι ο κοινωνικός αποκλεισμός. Κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται κυρίως ως άλλη έννοια της φτώχειας αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Οι άνθρωποι θεωρούνται κοινωνικά αποκλεισμένοι εάν αποτρέπεται η πλήρης συμμετοχή τους σε τομείς όπως οικονομικοί, πολιτικοί, κοινωνικοί , ή ακόμα και όταν η πρόσβασή τους σε εισοδήματα και άλλους πόρους είναι τόσο ανεπαρκείς ώστε να τους αποκλείει από το να απολαμβάνουν ένα επίπεδο διαβίωσης που να θεωρείται αποδεκτό από την κοινωνία στην οποία ζουν.

Στην Ελλάδα, ως χώρα υποδοχής πλέον, παρουσιάζεται αυτό το φαινόμενο. Ωστόσο είναι άξιο προσοχής ότι σε μια χώρα όπως η Ελλάδα η οποία κατά το παρελθόν έχει στείλει εκατομμύρια μετανάστες σε χώρες όλου του κόσμου, το γεγονός ότι είναι τόσο ξενόφοβη και ρατσιστική.

Ένα ανθρωπιστικό επάγγελμα που μπορεί να βοηθήσει ουσιαστικά και πρακτικά τους μετανάστες είναι η κοινωνική εργασία, μέσω των διαφορετικών δομών στις οποίες λειτουργεί.

Η παρούσα πτυχιακή εργασία ασχολείται με μια γενικότερη θεώρηση του φαινομένου της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς και ειδικότερα τη διερεύνηση ύπαρξής τους στο ειδικό νοσοκομείο νοσημάτων θώρακος μέσα από τις προσωπικές αναφορές των ιδίων μεταναστών.

1.3 ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

Το θέμα που θα απασχολήσει τη συγκεκριμένη πτυχιακή εργασία είναι η μετανάστευση, ο κοινωνικός αποκλεισμός και αν και πως μπορεί να εκφραστεί αυτό στο χώρο της υγείας.

Η μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο που εμφανίζεται από τα αρχαία χρόνια. Μέσα στο χρόνο έχει αλλάξει αρκετές φορές η μορφή της , καθώς αλλάζουν οι λόγοι για τους οποίους κάποιος προβαίνει σ'αυτή, ωστόσο το αποτέλεσμα παραμένει το ίδιο. Άνθρωποι εγκαταλείπουν την πατρογονική τους εστία επιδιώκοντας ένα καλύτερο μέλλον για τους ίδιους και την οικογένεια τους.

Παράλληλα όμως φτάνοντας στις χώρες υποδοχής, ακόμα και διάβασης, η αντιμετώπιση από τους γηγενείς δεν είναι πάντα η αρμόζουσα. Ο πληθυσμός της εκάστοτε χώρας έχοντας τους δικούς του λόγους μπορεί να προβεί στον αποκλεισμό ομάδας μεταναστών. Οι παράγοντες που μπορούν να δημιουργήσουν κοινωνικό αποκλεισμό ενδεικτικά μπορεί να είναι : οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτιστικοί, απλά υποκειμενικοί, παθολογικοί ή

ακόμα και παράγοντες που αναφέρονται στην τοπική ή περιφερειακή κατάσταση.

Αποτέλεσμα όλων των παραπάνω είναι οι μετανάστες, να βιώνουν στην καθημερινότητα τους έναν αποκλεισμό και μια ιδιαίτερη συμπεριφορά που τους οδηγεί πολλές φορές στο περιθώριο και στην αναγκαιότητα να ζούνε τη ζωή τους παράνομα, χωρίς δικαιώματα και πολλές φορές χωρίς να είναι εξασφαλισμένη η σωματική τους ακεραιότητα.

Ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια η πόλη της Πάτρας έχει δεχτεί ένα μεγάλο κύμα μεταναστών οι οποίοι επιδιώκουν να χρησιμοποιήσουν το λιμάνι ως διέξοδο για να φύγουν για κάποια άλλη Ευρωπαϊκή χώρα. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με το γεγονός ότι οι περισσότεροι είναι παράνομοι και δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα διαμονής ή και διόδου από τη χώρα, τους αναγκάζει να παραμένουν για πολύ μεγαλύτερο διάστημα στην Πάτρα τις περισσότερες φορές σε συνθήκες άσχημες . Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα να εξαντλούνται σωματικά και να είναι πολύ επιρρεπείς σε ασθένειες που αρκετές φορές είναι ιδιαίτερα μολυσματικές.

Για το λόγο αυτό στην παρούσα εργασία θα παρουσιαστεί το θέμα της μετανάστευσης, τους λόγους που οδηγούν κάποιο να εγκαταλείψει την πατρίδα του, τον κοινωνικό αποκλεισμό, καθώς τις μορφές και τις αιτίες για τις οποίες γίνεται υπαρκτός και τέλος μέσα από τις ίδιες τις μαρτυρίες των μεταναστών θα ερευνηθεί κατά πόσο οι ίδιοι τον έχουν βιώσει συγκεκριμένα στη διάρκεια της νοσηλείας τους στο Ειδικό Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος της Πάτρας.

Τέλος το συγκεκριμένο, είναι ένα θέμα που αφορά άμεσα την Κοινωνική εργασία καθώς είναι ένας κλάδος που μπορεί να βοηθήσει και να συνεισφέρει αποτελεσματικά στη μείωση αυτού του είδους των συμπεριφορών και να ενεργήσει ώστε μέσα από συνεργασία των διάφορων τοπικών φορέων και οργανώσεων να καλυφθούν οι ανάγκες των μεταναστών.

1.4. ΣΚΟΠΟΣ

Τα τελευταία χρόνια η μετανάστευση παρουσιάζει ιδιαίτερη έξαρση στη χώρα της Ελλάδας. Η χώρα μας έχει γίνει τόπος προσέλευσης από πολλούς αλλοδαπούς οι οποίοι αναζητούν νέες ευκαιρίες για την ζωή τους ερχόμενοι εδώ. Παρατηρούμε επίσης, όπως είναι αναπόφευκτο, το θέμα της μετανάστευσης να έχει κεντρίσει το ενδιαφέρον από την πλειοψηφία του πληθυσμού, καθώς είναι σημαντικές οι συνέπειες του φαινομένου σε κάθε ξεχωριστή πόλη της Ελλάδας ειδικά, και γενικότερα σε όλη την χώρα. Τα μέσα μαζικής ενημέρωσης κάνουν ιδιαίτερη μνεία, όπως επίσης και τα έντυπα ευρείας κυκλοφορίας. Το φαινόμενο έχει μπει για τα καλά “στο πετσί μας” και πλέον αποτελεί αναπόσπαστο κομμάτι της καθημερινότητάς μας.

Ο σκοπός της συγκεκριμένης πτυχιακής εργασίας δεν είναι να παρουσιάσει κάτι καινούργιο όσον αφορά την έννοια της μετανάστευσης και του κοινωνικού αποκλεισμού. Επιχειρεί να κάνει μια συνολική, γενική προσέγγιση του φαινομένου όπως αυτό συναντάται από τα αρχαία χρόνια ως και σήμερα, και ειδικότερα προσπαθεί να αναλύσει πτυχές του φαινομένου έτσι όπως φαίνεται από μια υπηρεσία υγείας όπως είναι το νοσοκομείο. Στοχεύει επίσης στο να διαφωτίσει για τις βασικές κατηγορίες των μεταναστών και τα δικαιώματά τους, στις δράσεις που γίνονται για την πρόσβαση τους σε υπηρεσίες υγείας, όπως επίσης και για τους παράγοντες που οδηγούν αυτά τα άτομα στο να αποκλειστούν από την κοινωνία και τα διάφορα είδη αντιμετώπισης αυτού του αποκλεισμού.

Είναι βασισμένη σε βιβλιογραφική μελέτη και περιλαμβάνει την καταγραφή τεκμηριωμένων γνώσεων που αντλήθηκαν από έγκυρες επιστημονικές πηγές και μελέτες. Επίσης είναι βασισμένη και σε έρευνα η οποία έγινε στο χώρο του ειδικού νοσοκομείου νοσημάτων θώρακος και αποτελείται από πέντε (5) διαφορετικές συνεντεύξεις αλλοδαπών οι οποίοι νοσηλεύονταν στο νοσοκομείο κατά τη διάρκεια της επεξεργασίας της πτυχιακής εργασίας.

Η μελέτη επίσης σκοπεύει στο να καταγράψει εκτός από γενικά χαρακτηριστικά των μεταναστών και το πώς βιώνουν την κοινωνική εξαθλίωση μέσα από τον κοινωνικό αποκλεισμό, και εμπειριστατωμένα περιστατικά μέσα από το νοσοκομείο, με την καταγραφή των συνεντεύξεων, και το πώς αυτοί οι άνθρωποι κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους εξέλαβαν κάποιου υποτιμητικού είδους συμπεριφορές από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό αλλά ακόμα και πως βιώνουν την καθημερινότητά τους ζώντας ως ξένοι σε ένα ίσως αφιλόξενο περιβάλλον για αυτούς.

Τέλος, φιλοδοξεί να προσδιορίσει τον ρόλο τον οποίο καλείται να παίξει ο κοινωνικός λειτουργός σε περιπτώσεις σαν και αυτές και πως τις αντιμετωπίζει βιώνοντας τες καθημερινά, και να παρουσιάσει προτάσεις για τις αποφάσεις που σίγουρα πρέπει να πάρει όσον αφορά το μέλλον των ανθρώπων αυτών.

1.5 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ

Πριν το 1990 στην Ελλάδα το πρόβλημα της μετανάστευσης- με τη σημερινή του μορφή- ήταν άγνωστο. Πάντα οι έλληνες μετανάστευαν από την αρχαιότητα.

Ιδιαίτερα στη δεκαετία 1950-1960 υπήρξε μεγάλο μεταναστευτικό κύμα προς την Ευρώπη, την Αυστραλία και την Αμερική.

Όμως εισροή προς τη χώρα δεν υπήρχε. Η Ελλάδα μετά τον δεύτερο Παγκόσμιο και τον εμφύλιο θρηνούσε τις πληγές της. Μετά το 1974 η Ελλάδα αλλάζει όψη.

Το 1990 οι συγκυρίες φέρουν την πτώση του ανατολικού μπλοκ και ως αποτέλεσμα την αθρόα και ανεξέλεγκτη εισροή στην χώρα οικονομικών μεταναστών και λαθρομεταναστών. Ένα καινούργιο δεδομένο μπροστά στα μάτια των ελλήνων. Πρώτα η Αλβανία και στη συνέχεια η Ρωσία , η Ουκρανία, η Ρουμανία και μετά τον περσικό πόλεμο το Ιράν, το Ιράκ και άλλες χώρες του περσικού κόλπου γίνονται χώρες αποστολής μεταναστών.

Αυτοί οι μετανάστες έχουν άλλη όψη. Είναι ταλαιπωρημένοι, πάμφτωχοι και πεινασμένοι.

Με δεδομένη τη παρούσα κατάσταση οι έλληνες βλέπουν στους μετανάστες φτηνά εργατικά χέρια και όχι ανθρώπους. Το γεγονός ότι η Ελλάδα δεν είναι προετοιμασμένη ούτε πολιτειακά, ούτε κοινωνικά ενισχύει την εδραίωση τέτοιων αντιλήψεων.

Παρόλα αυτά τη χρονική περίοδο εκπόνησης της πτυχιακής εργασίας βρίσκεται υπό διαδικασίες νομοσχέδιο στο οποίο λαθρομετανάστες και οικονομικοί μετανάστες μπορούν να πάρουν την ελληνική υπηκοότητα και να συνεχίσουν μέσα στο ελληνικό σύνολο μια ζωή ίσων ευκαιριών, όπως αξίζει σε κάθε άνθρωπο. Άλλωστε καμία ζωή δεν είναι λαθραία.

1.6 ΟΡΙΣΜΟΙ ΕΝΝΟΙΩΝ

- Ø Αλλοδαπός: ως αλλοδαπό φυσικό πρόσωπο νοείται εκείνο που έχει άλλη (εκτός της ελληνικής) ιθαγένεια ή που δεν έχει την ιθαγένεια κανενός κράτους.
- Ø Ανθρώπινες σχέσεις: το σύνολο των ενσυνείδητων και συστηματικών ενεργειών μεταξύ των πολιτισμένων ανθρώπων προ αμοιβαία δημιουργία και διατήρηση ομαλής επικοινωνίας με κοινότητα ιδεών, αξιών και συμφερόντων.
- Ø Γηγενής: ο άνθρωπος που έχει γεννηθεί στη χώρα που διαμένει.
- Ø Δικαίωμα: λέγεται η υπό του Δικαίου παρεχόμενη σε πρόσωπο εξουσία προς προστασία του έννομου συμφέροντος του. Την εξουσία αυτή του προσώπου που αναγνωρίζει ο νόμος, απορρέει, επιβάλλεται, προστατεύεται και επανορθώνεται (σε περίπτωση προσβολής του) από τον ίδιο το νόμο.
- Ø Κοινωνικός αποκλεισμός: (δεν υπάρχει σταθερός ορισμός της έννοιας) αντί για αυτό υπάρχει έντονη ταύτιση με τη φτώχεια και σε μια πιο γενική έκφραση, εμφανίζεται όταν υπάρχει έλλειμμα σε ένα από τα στοιχεία: πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και διαπροσωπικής, στην κοινωνία, ολοκλήρωσης.
- Ø Κοινωνικά δίκτυα: είναι μια κοινωνική δομή που συμπεριλαμβάνει κόμβους, (που γενικά είναι φυσικά πρόσωπα ή οργανισμοί) οι οποίοι συνδέονται με έναν ή περισσότερους παρομοίου τύπου ή σχέσης, όπως οράματα, αξίες στόχοι, ιδέες, οικονομικές συναλλαγές, εμπορικές συναλλαγές, φιλία.
- Ø Μετανάστευση: ο όρος μετανάστευση, τόσο για τις Κοινωνικές Επιστήμες όσο και κατά το Διεθνές Δίκαιο αναφέρεται στην, για διάφορους λόγους γεωγραφική μετακίνηση ανθρώπων, είτε

μεμονωμένα , είτε κατά ομάδες. Ο ίδιος όρος χρησιμοποιείται και στις μετακινήσεις των ζώων , πτηνών και ιχθύων.

- Ø Μετανάστης: εσωτερικός είναι αυτός που εγκαταλείπει ένα τόπο της χώρας του για να ζήσει σε έναν άλλο στην ίδια χώρα – εξωτερικός είναι αυτός που εγκαταλείπει τη χώρα του για να ζήσει σε μια άλλη
- Ø Νοσοκομείο: είναι ίδρυμα υγειονομικής περίθαλψης , που παρέχει Θεραπεία από ειδικευμένο προσωπικό και εξοπλισμό, και συχνά, αλλά όχι πάντα προσφέρει τη δυνατότητα μακροχρόνιας περίθαλψης.
- Ø Παράνομος: ο εκτός των ορίων του νόμιμου, είτε λόγω έλλειψης των απαραίτητων προϋποθέσεων του νόμιμου, είτε λόγω συμπλήρωσης των προϋποθέσεων αλλά με παρουσία επιπλέον στοιχείων που καθιστούν ρητά το σύνολο παραβατικό του νόμου.
- Ø Πόλεμος: η ένοπλη σύρραξη μεταξύ δύο ή περισσότερων κρατών
- Ø Πρόσφυγας: είναι κάθε πρόσωπο το οποίο έχει δικαιολογημένο φόβο διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικής προέλευσης, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχή σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα της υπηκοότητας του, και δεν μπορεί – ή εξαιτίας αυτού του φόβου δεν θέλει- να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής.
- Ø Ρατσισμός: είναι το δόγμα που αναπτύσσεται με σύνδεσμο συγκεκριμένα γνωρίσματα (εθνικά, θρησκευτικά, πολιτιστικά, κ.τ.λ.) προκειμένου να ανάγει μια ομάδα (κοινωνική, φυλετική, θρησκευτική) υπέρτερη άλλων.
- Ø Τρομοκρατία: αν και δεν υπάρχει διεθνώς συμφωνημένος ορισμός, αποτελεί τη «συστηματική» χρήση, ή την απειλή χρήσης βίας, πάντα ως αντίδραση ή άσκησης πίεσης από οργανωμένες ομάδες με πολιτικά θρησκευτικά η άλλα ιδεολογικά κίνητρα, εναντίων ατόμων, ομάδων ή περιουσιών, με απώτερο στόχο τις κυβερνήσεις από τις οποίες προσδοκούν κάποια πολιτικά οφέλη/ κέρδη (όχι την κατάληψη εδάφους).
- Ø Φτώχεια: με τον όρο φτώχεια αναφερόμαστε γενικά στην οικονομική εκείνη κατάσταση, που χαρακτηρίζεται από έλλειψη επαρκών πόρων για την ικανοποίηση βασικών ανθρώπινων αναγκών, όπου η έννοια

των βασικών αναγκών μπορεί να διαφέρει από άτομο σε άτομο και από χώρα σε χώρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2^ο

2.1 Η ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:

Μετανάστευση είναι η, για διάφορους λόγους, εγκατάλειψη του πατρικού εδάφους και γίνεται, είτε από [ανθρώπους](#) είτε από [ζώα](#).(www.liverpedia.gr)

Οι λόγοι που γεννούν το φαινόμενο της μετανάστευσης είναι ποικίλοι κι εξαρτώνται από τις συνθήκες που επικρατούν κάθε δεδομένη χρονική περίοδο και στους τόπους διαμονής και στους τόπους αποδημίας. Μπορεί η μετανάστευση να έχει μόνιμο ή προσωρινό χαρακτήρα. Να είναι ηπειρωτική (όταν γίνεται προς τις χώρες της ίδιας ηπείρου) και υπερπόντια (όταν γίνεται από τη μια ήπειρο στην άλλη).

2.1.1 ΑΝΘΡΩΠΙΝΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:

Μεγαλύτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η μετανάστευση των ανθρώπων, που είναι φαινόμενο πανάρχαιο και που κάθε φορά καθορίζεται από διαφορετικούς παράγοντες. Στα προϊστορικά ακόμη χρόνια, οι διάφορες ανθρώπινες φυλές ήταν αναγκασμένες να μεταναστεύουν από τον έναν τόπο στον άλλο, προσπαθώντας να επιβιώσουν. Από τα κρύα κλίματα πήγαιναν στα πιο ζεστά, από τα ορεινά στα πεδινά, από τα φτωχά σε καρπούς και κυνήγι στα περισσότερο πλούσια. Βλέπουμε λοιπόν πως ο κύριος λόγος που δικαιολογούσε τη σταθερή μετανάστευση στο παρελθόν, ήταν η προσπάθεια επιβίωσης. Ο ίδιος λόγος ισχύει σε σημαντικό βαθμό και μέχρι σήμερα, που η μετανάστευση εμφανίζεται με καινούριες μορφές. Ενώ στα προϊστορικά χρόνια ήταν γενικό φαινόμενο η μετανάστευση κι αναγκαστικό πολλές φορές, στην ιστορική πια εποχή αρχίζει να διαφοροποιείται, χωρίς να σταματά βέβαια. Τώρα, μεγάλες ομάδες ανθρώπων μεταφέρονται από τον ένα τόπο στον άλλο, μέσα στα πλαίσια κυριάρχησης πάνω στους συνανθρώπους τους και κατάκτησης καινούριων χωρών.

Αυτό ισχύει για τον αποικισμό από τους αρχαίους Έλληνες μεγάλων περιοχών της Μεσογείου, πράγμα που γενικεύεται κατά τους αλεξανδρινούς χρόνους, υποβοηθούμενο από την κατακτητική πολιτική των Ελλήνων βασιλιάδων της εποχής αυτής. Φοβερά μεγάλη ήταν η μετανάστευση των Ευρωπαίων προς την [Αμερική](#), [Αφρική](#) και [Ασία](#), με την ανακάλυψη αυτών των ηπείρων και του φυσικού πλούτου που διάθεταν. Η μετανάστευση, που άρχισε αυτά τα χρόνια και συνεχίστηκε για αρκετούς αιώνες, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στην όλη εξέλιξη της ανθρώπινης κοινωνίας. Ο κόσμος πήρε μια άλλη όψη κι οι ήπειροι αυτές έχασαν σε σημαντικό βαθμό το δικό τους καθαρό χαρακτήρα. Παράλληλα, τα αποτελέσματα αυτής της μετανάστευσης για τους λαούς των αποικιών ήταν μοιραία, γιατί ουσιαστικά οι μετανάστες μετέτρεψαν τους αυτόχθονες σε δούλους τους.

Μετά τον [Α' Παγκόσμιο Πόλεμο](#), η μετανάστευση παίρνει καινούριες μορφές. Ο πόλεμος αυτός έριξε τις περισσότερες χώρες της [Ευρώπης](#) σε οικονομική κρίση, τις συνέπειες της οποίας προσπάθησε να αποφύγει σημαντικός αριθμός κατοίκων τους, μεταναστεύοντας στις [ΗΠΑ](#), που δεν είχαν θιγεί άμεσα από την παγκόσμια σύρραξη και βάδιζαν σταθερά κι ανοδικά προς την κατάκτηση της παγκόσμιας ηγεμονίας. Παρόλα τα μέτρα που πάρθηκαν από τις κυβερνήσεις, η διαρροή των φτωχών Ευρωπαίων προς τη μεγάλη ήπειρο συνεχίστηκε και μετά το δεύτερο παγκόσμιο πόλεμο. Καινούριο κύμα μετανάστευσης έχουμε στη διάρκεια και μετά τον πόλεμο αυτό, όπου χιλιάδες άτομα ξεκληρίστηκαν, ξεσηκώθηκαν και κυνηγήθηκαν από τους τόπους τους και μεταφέρθηκαν, είτε εθελοντικά είτε συχνά με τη βία, στα πιο απίθανα μέρη της γης. Το πρόβλημα της μετανάστευσης, που για την Ελλάδα είναι αρκετά σοβαρό, στη σύγχρονη εποχή είναι αρκετά πολύπλευρο κι ιδιόμορφο.

Μετά το [Β' Παγκόσμιο Πόλεμο](#), στην Ευρώπη η Γερμανία και στην Αμερική οι ΗΠΑ κι ο Καναδάς, άρχισαν σιγά - σιγά να γίνονται οι παγκόσμιες αγορές εργατικής δύναμης, που εξασφαλιζόνταν από τα φτωχά και οικονομικά καθυστερημένα κράτη, σαν την [Ελλάδα](#), [Ισπανία](#), [Τουρκία](#), ορισμένα κράτη της Ασίας κ.ά. Η δυνατότητα απορρόφησης όλων αυτών των μισθωτών εργατών από αλλού, δόθηκε στις παραπάνω χώρες με την τεράστια οικονομικοτεχνική ανάπτυξη που χαρακτηρίζει τα μεταπολεμικά χρόνια. Οι ΗΠΑ βγήκαν οικονομικά ενισχυμένες από τον πόλεμο και το ίδιο και η Γερμανία, η οποία παρότι νικήθηκε, κατόρθωσε μέσα σε λίγο διάστημα να γίνει μια από τις μεγαλύτερες βιομηχανικές χώρες της Ευρώπης. Έτσι λοιπόν έχουμε το θαύμα της Γερμανίας, που άνοιξε τις πόρτες της στους μετανάστες από όλη την Ευρώπη, εκμεταλλευόμενη με αυτό τον τρόπο τη δυνατότητα αγοράς φτηνότερης εργατικής δύναμης. Τεράστιος αριθμός Ελλήνων, κυρίως από τις βόρειες αγροτικές περιοχές της χώρας μας, φεύγει εκείνη την εποχή στην Ευρώπη και πιο πολύ στη Γερμανία, ζητώντας δουλειά στις εκεί αγορές. Όσο η ζήτηση από τα κράτη αυτά ήταν μεγάλη, τότε τα προβλήματα αποκατάστασής τους ήταν σχετικά εύκολα, θα μπορούσαμε να πούμε, ενώ σήμερα όμως που η γενική κρίση θίγει και τη Γερμανία, μεγάλος αριθμός αναγκάζεται να επαναπατριστεί ή να παλεύει με διάφορους τρόπους να προσαρμοστεί στις καινούριες δυσκολίες. Ήταν τόσο σοβαρό το ζήτημα της

μετανάστευσης για το ελληνικό κράτος, που άρχισε να απασχολεί και τις κυβερνήσεις, που προσπάθησαν να έρθουν σε μια συνεννόηση με τα κράτη που δέχονται τους μετανάστες. Με ειδικές συμβάσεις, που κλείνονται σε διακρατικό επίπεδο, ολόκληρες αποστολές στέλνονται για να δουλέψουν στα ξένα εργοστάσια. Το όφελος είναι, από μεν την πλευρά του κράτους που στέλνει τους μετανάστες, ότι λύνει κατά ένα μέρος το ζήτημα της ανεργίας κι από την δε πλευρά αυτού που δέχεται τους μετανάστες, ότι μπορεί να ελέγχει καλύτερα τον ξένο εργαζόμενο από ότι τον ντόπιο και να τον ανταμείβει λιγότερο από τον τελευταίο.

2.2 ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗΣ:

Η μετανάστευση είναι σχεδόν τόσο παλιά, αν όχι το ίδιο παλιά, όσο και η καταγεγραμμένη ιστορία της ανθρωπότητας. Για χιλιάδες χρόνια οι άνθρωποι μετακινούνταν μέσα στο χρόνο και το χώρο, με την παρότρυνση να γλυτώσουν από τον υπέρ-πληθυσμό και την έλλειψη αποθεμάτων της γης, τη φτώχεια και τις καταπιεστικές κοινωνίες ή κυβερνήσεις, ή ελκυσμένοι από νέες ευκαιρίες, υλικές αποδοχές, και την ευκαιρία να διατηρήσουν έναν παλιό τρόπο ζωής ή να αναπτύξουν κάποιο καινούργιο. Πολύ συχνά βεβαία ήταν αναμειγμένοι και προωθητικοί και απωθητικοί παράγοντες. Μερικές φορές οι μετακινήσεις των ανθρώπων ακολουθούσαν πολέμους ή κατοχές από πετυχημένους στρατιωτικούς ηγέτες. Η μετανάστευση ως φαινόμενο είναι συνδεδεμένη κατά κύριο λόγο με την οικονομική ανάπτυξη. Η σύγχρονη μετανάστευση, μόνιμη ή προσωρινή ή και εποχιακή συνίσταται στη μετακίνηση όχι απλώς οποιόι αναπτυσσόμενες προς αναπτυσσόμενες χώρες αλλά και από μη αναπτυσσόμενες βιομηχανικά προς βιομηχανικές χώρες. Το φαινόμενο της μετακίνησης πληθυσμών υπήρχε από αρχαιοτάτων χρόνων. Τα μεταναστευτικά ρεύματα που κατά καιρούς διαμορφώνονται, αλλάζουν κατεύθυνση και διαφοροποιούνται ως προς τα χαρακτηριστικά και τη σύνθεση τους ανάλογα με την εξέλιξη των αναγκών των χωρών υποδοχής και

αποστολής μεταναστών, αλλά και ανάλογα με τη διεθνή συγκυρία. Η Ευρώπη γνώρισε τη μετανάστευση, καθώς η ίδια έγινε τόπος υποδοχής αλλά και αποστολής μεταναστών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες κατά κύριο λόγο δημιουργήθηκαν από μετανάστες, και ακόμα και σήμερα δέχονται.

Με επίκεντρο την Ευρώπη μπορεί να γίνει κατανομή των μεταναστεύσεων σε ενδοηπειρωτικές ή ενδοευρωπαϊκές και σε διηπειρωτικές ή υπερπόντιες (Μούσουρου, 1991: 75). Επίσης ένας δεύτερος διαχωρισμός αφορά οι τις μεταναστεύσεις που έγιναν πριν ή μετά το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο, γι αυτό και διαχωρίζονται ως προπολεμικά και μεταπολεμικά μεταναστευτικά ρεύματα.

2.2.1 ΠΡΟΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:

Ενδοευρωπαϊκή: Η προπολεμική ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση έχει ως χαρακτηριστικά, αφενός τις εκτεταμένες εποχιακές μεταναστεύσεις, μέσα από τις οποίες καλύπτονται οι εποχιακές ανάγκες των χωρών κυρίως στον τομέα της γεωργίας και αφετέρου τις εκτεταμένες αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών, οι οποίες προκύπτουν κυρίως από τα σύμφωνα της ειρήνης της περιόδου 1919- 1923. Με τα σύμφωνα αυτά, οι ευρωπαίοι προσπαθούν να εξασφαλίσουν την ειρήνη στην περιοχή τους εξασφαλίζοντας την έλλειψη μειονοτήτων. Πιο αναλυτικά οι συνθήκες του Νείγυ (1919) και της Λοζάνης (1923), οι οποίες, προέβλεπαν αναγκαστικές μετακινήσεις πληθυσμών αποτελούν σημαντικό παράγοντα για τη διαμόρφωση της ιστορίας καθώς και την εξέλιξη της σύγχρονης Ελλάδας. Λαμβάνοντας υπόψη τον πληθυσμό της Ελλάδας τότε, που ανέρχονταν σε 5.000.000 περίπου η εισροή 1.250.000 προσφύγων κάνει σαφές το πόσο πολύ επηρεάστηκε η χώρα.

Ωστόσο πέρα από τις δύο προαναφερθείσες αιτίες μετανάστευσης υπήρξε και η παραδοσιακή μετακίνηση των ελλήνων προς τις χώρες της Ευρώπης και της Μεσογείου, που ήταν ιδιαίτερα έντονη την εποχή αυτή. Στη

δεκαετία του '30 και συγκεκριμένα τα έτη 1932- 1938 ,οι μισοί από τους έλληνες που μετανάστευσαν είχαν προορισμό χώρα της Ευρώπης (46%), λιγότεροι ήταν εκείνοι που επέλεξαν κάποια χώρα της Μεσογείου (40%) και πολύ λιγότεροι τις ΗΠΑ (14%). Το γεγονός της προτίμησης των ευρωπαϊκών χωρών δικαιολογείται από τη γεωγραφική εγγύτητα και ενισχύεται από την ανάπτυξη της οικονομίας τους όσο και από την πολιτισμική τους ακτινοβολία.

Υπερπόντια μετανάστευση: Ωστόσο παρά την ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση η κύρια κατεύθυνση της προπολεμικής μετανάστευσης είναι από την Ευρώπη προς τη Βόρεια Αμερική. Το διηπειρωτικό αυτό μεταναστευτικό ρεύμα υπήρξε το περισσότερο εντυπωσιακό από τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα της σύγχρονης εποχής σε σημείο που η στατιστική αποτύπωση του να είναι τόσο δυσχερής ώστε να θεωρείται σχεδόν ακατόρθωτη.

Όπως σημειώνει ο Dollot (1965:73-74) η χρυσή εποχή της μετακίνησης αυτής ήταν μεταξύ 1840 και επρόκειτο για μια μετακίνηση αγροτών προς γεωργικές αρχικά εργασίες. Μετά το 1914 το ρεύμα από την Ευρώπη περιορίζεται, κυρίως γιατί κατά το 1921 και 1924 θεσπίζεται στην Αμερική το σύστημα των ποσοτώσεων (quotas), το οποίο αποβλέπει στον ποσοτικό αλλά και τον «ποιοτικό» έλεγχο των εισερχόμενων μεταναστών, καθώς ευνοεί τους Αγγλοσάξονες. Έτσι, η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ μειώνεται και ουσιαστικά σταματά με την οικονομική κρίση του 1929 (Μουσούρου, 1991:29). Το χρονικό διάστημα από το 1879 έως το 1914 ο αριθμός των μεταναστών που καταφεύγουν στην Αμερική φτάνει τα 35.000.000 και ο Dollot αναφέρει τέσσερις λόγους για τους οποίους υπήρξε αυτή η έκρηξη της μετανάστευσης προς τα εκεί (Dollot, 1965 :74-75) : πρώτον στη διάδοση της πληροφορίας ότι υπάρχουν στην Αμερική εκτάσεις που είναι ανεξερεύνητες, ακατοίκητες και ανεκμετάλλευτες* δεύτερον στην ταχεία πληθυσμιακή αύξηση

που γνωρίζει η Ευρώπη (187 εκατομμύρια κάτοικοι το 1800 και 266 εκατομμύρια το 1850), τρίτον στην ανάπτυξη των μεταφορικών μέσων και, τέταρτον σε λίγους προσωπικούς, πολιτικούς και οικονομικούς που ωθούν τα άτομα να επαναπατριστούν (Μουσούρου, 1991:29).

Συγκεκριμένα το 1840, το 1846 και αργότερα σημειώθηκε καταστροφή στην αγροτική καλλιέργεια των αγροτών της Ιρλανδίας με αποτέλεσμα να οδηγηθούν στη μετανάστευση, αρχικά στη γειτονική για αυτούς Αγγλία και στη συνέχεια στη Βόρεια Αμερική. Η μετανάστευση για τους Ιρλανδούς συνεχίζεται για αρκετά χρόνια και σταματά μετά τον πόλεμο του 1914 και τη δημιουργία της ανεξάρτητης Ιρλανδίας (1921). Ωστόσο σχεδόν ο μισός πληθυσμός της χώρας έχει μεταναστεύσει, αριθμός που προσδιορίζεται γύρω στα 4 εκατομμύρια άτομα.

Παράλληλα με τους Ιρλανδούς γύρω στα 1880 εμφανίζεται ένα ρεύμα μεταναστών από τη Γερμανία προς τις Ηνωμένες πολιτείες. Το κύμα των μεταναστών αυτών είναι έντονο αλλά και ιδιαίτερα βραχύβιο. Σταματά σχεδόν εντελώς το 1900 λόγω της βιομηχανικής ανάπτυξης της Γερμανίας που έχει σαν αποτέλεσμα την απορρόφηση εργατικού δυναμικού. Η μετανάστευση προς τις ΗΠΑ για τους Γερμανούς ξαναρχίζει μετά τον Α΄ Παγκόσμιο πόλεμο, όπου και σταματάει οριστικά μετά την άνοδο του εθνικοσοσιαλισμού στην εξουσία. Ο αριθμός των Γερμανών που κατέφυγαν στη μετανάστευση ως το 1930 ανέρχεται στα 5,5 εκατομμύρια άτομα. Την ίδια περίοδο, κατά τα τέλη του 19ου αιώνα - αρχές του 20ου αιώνα υπήρξε σκανδιναβική μετανάστευση προς τη Β. Αμερική, καθώς Πολωνοί, Τσέχοι, Σέρβοι, Σλοβάκοι και Κροάτες μεταναστεύουν.

Η μετανάστευση από την Ιταλία ξεκινά τη δεκαετία του 1870 και φτάνει στο απόγειο της το 1913, καθώς εκείνη τη χρονιά μεταναστεύουν 875.000 άτομα. Παρά τη μείωση της μετά το 1914, η ιταλική μετανάστευση μέχρι το 1930 παραμένει το κύριο μεταναστευτικό ρεύμα από την Ευρώπη. Υπολογίζεται ότι το διάστημα αυτό 9 εκατομμύρια Ιταλοί μετανάστευσαν κυρίως προς Αμερική και Αυστραλία. Τέλος οι Ισπανοί μεταναστεύουν κυρίως προς την Λατινική και Κεντρική Αμερική.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στην μετανάστευση πριν το Β΄ Παγκόσμιο πόλεμο πρέπει να τονιστεί ότι και από την Ελλάδα υπήρξε έντονο μεταναστευτικό ρεύμα. Συγκεκριμένα οι έλληνες ξεκινούν τη δεκαετία του 1880 όπου 2.300 άτομα κατευθύνονται προς την Αμερική. Μεταξύ του 1890 και 1920 μετανάστευσαν 383.000 άτομα, το 95% των οποίων είχε κατεύθυνση τις ΗΠΑ. Η πραγματική όμως αιχμή του ελληνικού μεταναστευτικού ρεύματος ήταν μεταξύ 1906 και 1915, όπου τη δεκαετία αυτή 250.000 άτομα έφυγαν κυρίως για τις ΗΠΑ. Οι λόγοι όπως και στις άλλες ευρωπαϊκές χώρες ήταν η άσχημη οικονομική κατάσταση της χώρας και ιδιαίτερα γεωργικός τομέας όπου το πρόβλημα με τις σταφίδες προκαλούσε έντονη φτώχεια και εκτεταμένη ανεργία στην Πελοπόννησο, απ΄ όπου πολλοί άνθρωποι φεύγουν. Στη συνέχεια τα έτη 1920-1921 παρουσιάζεται άλλη μια περίοδος που Έλληνες φεύγουν για τις ΗΠΑ. Το 1922 όμως λόγω των μέτρων που έλαβαν οι ΗΠΑ για τους μετανάστες καθώς και η οικονομική κρίση που σημειώνεται το 1929 οδηγούν στη μείωση του αριθμού τους προς τα εκεί και την επιλογή άλλων χωρών όπως ο Καναδάς, η Αυστραλία, κάποιες Αφρικανικές χώρες ή ακόμα και διάφορες ευρωπαϊκές χώρες. Παράλληλα όμως με αυτές τις χώρες βασικός προορισμός για τους έλληνες μετανάστες ήταν και οι μεσογειακές χώρες και ιδιαίτερα η Αίγυπτος όπου εκεί είχαν εγκατασταθεί αρκετοί έλληνες, είχαν δημιουργήσει μια μεγάλη και ευημερούσα παροικία στα πλαίσια της οποίας παρήχοντο όχι μόνο ευκαιρίες οικονομικής αποκατάστασης και άνετης ζωής, αλλά και η ασφάλεια μιας κοινότητας καλά οργανωμένης, με υψηλό κύρος και έντονη πολιτισμική ακτινοβολία (Μουσούρου, 1991:33).

2.2.2 ΜΕΤΑΠΟΛΕΜΙΚΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ:

Υπερπόντια: Μετά την ολοκλήρωση των πολέμων η μεταναστευτική κίνηση δεν σταματάει, γεγονός που εκφράζει τη γενικότερη οικονομική και πολιτική κρίση , τη οποία βιώνει ο κόσμος. Δημιουργούνται μεγάλα προσφυγικά ρεύματα τα οποία διαφοροποιούνται από τα προπολεμικά όσον αφορά τον προορισμό. Ενώ προπολεμικά οι ΗΠΑ ήταν ο κύριος προορισμός των προσφύγων, μετά το πέρας των πολέμων τη θέση αυτή παίρνει η Αυστραλία και γίνεται η χώρα υποδοχής υπερπόντιων μεταναστών. Έτσι μεταξύ 1947 και 1973 3.095.570 άτομα μετανάστευσαν στην Αυστραλία, 1.234.000 από την Αγγλία, 1.286.400 από άλλες Ευρωπαϊκές χώρες (Μουσούρου, 1991:34) με αποτέλεσμα το 80% των μεταναστών προς τα εκεί να είναι Ευρωπαίοι.

Παράλληλα όμως με τη μετανάστευση των Ευρωπαίων σε άλλες ηπείρους, αυτή τη χρονική περίοδο παρατηρείται και έντονη μετανάστευση προς την Ευρώπη. Ως αποτέλεσμα αυτού είναι η συμπλήρωση του κενού που άφησαν οι ευρωπαίοι μετανάστες. Οι καινούργιοι αυτοί μετανάστες θα απασχοληθούν κυρίως στις υπηρεσίες, ενώ όσοι ενδοηπειρωτικοί μετανάστες που υπήρχαν απασχολούνταν κυρίως στη μεταποίηση.

Η αλλαγή κατεύθυνσης και τα λοιπά χαρακτηριστικά της μεταπολεμικής μετανάστευσης παρατηρούνται και στην περίπτωση του ελληνικού μεταναστευτικού φαινομένου. Έτσι ενώ από το 1821 ως το 1940 το κύριο μέρος των μεταναστών έχουν προορισμό τις ΗΠΑ, από το 1946 ως το 1977 ο προορισμός αλλάζει και τη θέση των ΗΠΑ παίρνει κυρίως η Αυστραλία όπου 200.000 περίπου έλληνες μεταναστεύουν στη χώρα αυτή. Η μετανάστευση γίνεται κατά 2 κύματα: πρώτα οι άγαμοι άνδρες και στη συνέχεια οι γυναίκες (κυρίως άγαμες).

Ένα ακόμα χαρακτηριστικό της μεταπολεμικής μετανάστευσης αποτελούν τα αλληπάλληλα ρεύματα εισροών από υπερπόντιες χώρες στην Ελλάδα, συμπεριλαμβανομένων και των εισροών ελλήνων μεταναστών. Πολλοί έλληνες που είχαν μεταναστεύσει τα προηγούμενα χρόνια επιστρέφουν στη χώρα καταγωγής τους λόγω ιδιαίτερων συνθηκών. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελούν οι έλληνες που φεύγουν από το Κονγκό τη δεκαετία του 1960, λόγω της αλλαγής του καθεστώτος της Αιγύπτου και της πολιτικής που ακολουθεί ο Νάσερ. Στη συνέχεια τη δεκαετία του 1970 εξαιτίας της συνεχιζόμενης κρίσης στη Μέση Ανατολή ένα αρκετά μεγάλο ποσοστό Αράβων (κυρίως χριστιανών) έρχονται στην Ελλάδα. Παράλληλα, την ίδια περίοδο, παρατηρείται εισροή ξένων εργατών από το Πακιστάν, τις Φιλιππίνες, την Αίγυπτο, το Μαρόκο, κ.α. Οι μετανάστες αυτοί καλούνται να καλύψουν θέσεις που δημιουργήθηκαν είτε από την μετανάστευση ελλήνων σε άλλες χώρες, είτε από την απροθυμία τους να απασχοληθούν σε συγκεκριμένες θέσεις εργασίας. Ωστόσο ένα σοβαρό ζήτημα είναι η δυσκολία τους να αποκτήσουν άδεια εργασίας και συνεπώς οι περισσότεροι να είναι παράνομοι με αποτέλεσμα να μην είναι γνωστός ο ακριβής αριθμός των μεταναστών εκείνης της εποχής, αλλά κυρίως εξαιτίας αυτού να είναι εντελώς ανεξέλικτες οι συνθήκες εργασίας και διαβίωσης τους. Εκείνη την περίοδο οι επίσημες αρχές υπολόγιζαν τους μετανάστες που απασχολούνταν στην Ελλάδα σε 15.000, ενώ στα μέσα του 1989 ο αριθμός τους ανεπίσημα εκτιμήθηκε σε 200 - 300.000 .

Ενδοηπειρωτική μετανάστευση: Ένα βασικό χαρακτηριστικό της προπολεμικής μετανάστευσης ήταν η έντονη τάση για υπερπόντια μετανάστευση, με κύριο προορισμό την Αμερική. Όσον αφορά την μεταπολεμική μετανάστευση, χαρακτηριστική είναι η ενδοευρωπαϊκή μετακίνηση αρχικά και παράλληλα η μετανάστευση από χώρες του τρίτου κόσμου προς την Ευρώπη. Στην περίοδο αυτή παρατηρείται μια έντονη αντίθεση καθώς μέσα σε λίγα χρόνια η δυτική Ευρώπη αρχικά, γύρω στο

1948 υποφέρει από πλεονάζον εργατικό δυναμικό, λόγω της εγκατάστασης των προσφύγων και της καταστροφής των εργοστασίων, ενώ το 1962 υπάρχει πληρότητα εργατικού δυναμικού και σε πολλές περιπτώσεις και έλλειψη.

Αναλυτικότερα θα λέγαμε ότι στα τέλη της δεκαετίας του 1950 υπάρχει στη Δυτική Ευρώπη μια έντονη ζήτηση εργατικού δυναμικού. Το γεγονός αυτό βοηθάει στην επιστροφή των τέως αποίκων αλλά και στην είσοδο μεγάλου αριθμού γηγενών των τέως αποίκων, από χώρες με χρόνια αποικιακή παράδοση, όπως η Μ. Βρετανία, η Γαλλία, η Ολλανδία και λιγότερο το Βέλγιο για την κάλυψη της ζήτησης.

Μεταπολεμικά ένα επίσης σημαντικό χαρακτηριστικό, είναι ο διαχωρισμός των χωρών της Δυτικής Ευρώπης, σε χώρες «αποστολής» και σε χώρες «υποδοχής» μεταναστών. Παρόλα αυτά υπάρχουν και χώρες όπως η Ελλάδα που ταυτόχρονα με την «αποστολή» έχουν και έντονη εισροή. Συνοπτικά θα λέγαμε ότι η ζώνη προς την οποία κινείται το ενδοευρωπαϊκό μεταναστευτικό ρεύμα αποτελείται από τις χώρες της Κέντρο- Δυτικής Ευρώπης (με εξαίρεση την Ιρλανδία) και τις χώρες της Βόρειας Ευρώπης (με εξαίρεση τη Φιλανδία). Αντίθετα η ζώνη από την οποία κινείται το ενδοευρωπαϊκό μεταναστευτικό ρεύμα αποτελείται κυρίως από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης και έξω από τη ζώνη αυτή, οι μόνες χώρες με αξιόλογη ενδοευρωπαϊκή μετανάστευση είναι η Ιρλανδία και η Φιλανδία (Μουσούρου, 1991:39).

Ποιοί είναι όμως οι λόγοι για τους οποίους κάποιες χώρες γίνονται χώρες υποδοχής και άλλες αποστολής ανθρώπων? Ποιοί είναι οι παράγοντες που συμβάλλουν στην επιλογή κάποιων χωρών και στην απόρριψη άλλων? Ένας πολύ σημαντικός παράγοντας είναι ασφαλώς η ύπαρξη αυξημένης ζήτησης εργασίας σε μια χώρα, σε αντίθεση με την ύπαρξη υπερπροσφοράς σε μια άλλη.

Μελετητές του μεταναστευτικού φαινομένου διέκριναν επιμέρους παράγοντες που στο σύνολο τους δημιουργούν συγκεκριμένα μεταναστευτικά ρεύματα. Για παράδειγμα οι Καρλς και Κοζακ θεωρούν πως οι παράγοντες έλξης αναφέρονται στο συνδυασμό των οικονομικών, κοινωνικών και

δημογραφικών συνθηκών που επικρατούν στη μεταπολεμική Ευρώπη και στην εξέλιξη των συνθηκών αυτών(Μουσούρου,1991:40). Μετά το τέλος του πολέμου στις περισσότερες χώρες της Δυτικής Ευρώπης υπήρξε ραγδαία ανάπτυξη, με αποτέλεσμα να υπάρξει ταχύτατη απορρόφηση των ανέργων αλλά και τη δημιουργία αυξανόμενης ζήτησης που δεν μπορούσε να καλύψει το εγχώριο εργατικό δυναμικό. Παράλληλα η αλλαγή της δομής του γηγενούς εργατικού δυναμικού βοήθησε ώστε οι χώρες αυτές να γίνουν πόλος έλξης. Πιο συγκεκριμένα πολλοί από τους δυτικοευρωπαίους πολίτες μορφώθηκαν, με αποτέλεσμα να υπάρξει ραγδαία ανοδική επαγγελματική κινητικότητα, να καλυφθούν οι υψηλόβαθμες θέσεις εργασίας και πλέον να γίνει έντονη η έλλειψη προσωπικού στις κατώτερες θέσεις εργασίας.

Όλα τα παραπάνω συνέβαλλαν και συνδυάστηκαν με την ανεργία, τη φτώχεια και την υπανάπτυξη που επικρατούσε στις χώρες της Νότιας Ευρώπης και του τρίτου κόσμου και οδήγησαν τους κατοίκους στη μετανάστευση προς τη Δυτική Ευρώπη. Πιο συγκεκριμένα οι υψηλοί δείκτες φυσικής αύξησης του πληθυσμού, το χαμηλό κατά κεφαλήν εισόδημα των χωρών αποστολής, οι ταχύτατοι ρυθμοί ανάπτυξης των χωρών υποδοχής και η εντονότερη ανισότητα του εισοδήματος που χαρακτηρίζει τις χώρες και τις περιοχές αποστολής, είναι μερικοί από τους λόγους που οδήγησαν στη μετανάστευση από τις χώρες της Νότιας Ευρώπης και του τρίτου κόσμου. Ένα άλλο αξιοσημείωτο γεγονός είναι η κατανομή των ανθρώπων αυτών σε συγκεκριμένους τόπους. Στο βιβλίο της η Λ. Μουσούρου αναφέρει τους παράγοντες που συνέβαλλαν στη συγκεκριμένη κατανομή εθνικοτήτων στις χώρες υποδοχής και χωρίζοντας τους σε τέσσερις επιμέρους κατηγορίες αναφέρει πως οι διμερείς συμφωνίες οδήγησαν στην συγκέντρωση κάποιων εθνικοτήτων σε ορισμένες χώρες, επίσης η γεωγραφική απόσταση, όταν είναι μικρή καθιστά την μετακίνηση ευχερέστερη και πιθανότερη, παράλληλα οι ιστορικές σχέσεις μεταξύ της χώρας υποδοχής και της χώρας αποστολής συνέβαλλαν σημαντικά και τέλος η «αλυσιδωτή» μετανάστευση, κατά την οποία η αρχική εγκατάσταση μιας ομάδας μεταναστών σε μια χώρα ή περιοχή λειτουργεί ως πόλος έλξης για ομοεθνείς ή συντοπίτες.

Κάτω από την επίδραση των συγκεκριμένων παραγόντων, όπως αναφέρει η Μουσούρου, γίνεται στις χώρες υποδοχής της Δυτικής Ευρώπης η

εξής διαμόρφωση: Η Μ. Βρετανία με την ολοκλήρωση του πολέμου βρίσκεται με έναν μεγάλο αριθμό Ιρλανδών καθώς επίσης και νέων μεταναστών από την Ινδία, το Πακιστάν, τις Δυτικές Ινδίες και από άλλες χώρες της Ευρώπης. Περίπου στο 1951 το 3,2% του συνολικού πληθυσμού το αποτελούσαν μετανάστες, αριθμός που στη συνέχεια αυξήθηκε λόγω της μαζικής εισόδου μεταναστών από τις χώρες της Κοινοπολιτείας και κατά το 1981 φτάνει το 6,2% του πληθυσμού. Το Βέλγιο αμέσως μετά τον πόλεμο αρχίζει να εισάγει εργατικό δυναμικό για τα ορυχεία του, υπογράφοντας διμερείς συμβάσεις με χώρες κυρίως της Νότιας Ευρώπης και φτάνει το 1970 το σύνολο των μεταναστών να είναι στο 7,2% του συνολικού πληθυσμού της χώρας. Η Γαλλία σε διάστημα 28 ετών από το 1942 ως το 1970 εισάγει 2 εκατομμύρια εργάτες κυρίως από Ιταλία, Ισπανία, Πορτογαλία και από την Αλγερία, το Μαρόκο, την Τυνησία αλλά και από τις Γαλλικές αποικίες της Δυτικής Αφρικής. Το σύνολο των αλλοδαπών εργατών σταθεροποιείται το 1981 στο 6,3% του εργατικού δυναμικού. Η Ολλανδία δέχεται όπως και η Μ. Βρετανία και η Γαλλία μετανάστες από την Ευρώπη, αλλά και από τις χώρες αποικίες της, που βρίσκονταν στην Ινδονησία, το Σουδάν και τις Αντίλλες. Το ποσοστό των μεταναστών στον συνολικό αριθμό του πληθυσμού της το 19822 αγγίζει το 3,8%, δηλαδή γύρω στις 544.000. Η Σουηδία δέχεται αρκετούς μετανάστες από τη γειτονική της Φιλανδία. Η Ελβετία, που ήταν η μόνη χώρα που ο πόλεμος δεν επηρέασε την οικονομία της. Μετά το τέλος του πολέμου εισάγει ένα πολύ μεγάλο αριθμό εργατών για να ανταποκριθεί στις ανάγκες της σφύζουσας οικονομίας της. Ωστόσο ο αριθμός των μεταναστών δεν είναι ακριβής, καθώς στην Ελβετία είναι έντονο το φαινόμενο των εποχιακών εργατών και των μεθοριακών εργατών που διέσχιζαν καθημερινά τα σύνορα ούτως ώστε να εργαστούν στην Ελβετία. Παρόλα αυτά υπολογίζεται ότι το 1980 το 22% των εργαζομένων στην Ελβετία το αποτελούσαν ξένοι υπήκοοι. Τέλος η Ομοσπονδιακή Γερμανία λόγω των εκτεταμένων ζημιών του πολέμου είναι η τελευταία χώρα από τις Ευρωπαϊκές που δέχεται μετανάστες. Το 1955 υπογράφει την πρώτη της διμερή σύμβαση με την Ιταλία, στη συνέχεια το 1960 υπογράφει διμερείς συμβάσεις με την Ελλάδα και τη Ισπανία, το 1961 και το 1964 με την Τουρκία, το 1963 με την Τυνησία, το 1968 με τη Γιουγκοσλαβία. Αποτέλεσμα όλων αυτών των συμβάσεων είναι, το 1966 η Γερμανία να διαθέτει 1,3 εκατομμύρια ξένο εργατικό δυναμικό. Στη συνέχεια

υπάρχει μια ραγδαία αύξηση και κατά συνέπεια το 1973 να διαθέτει 2,6 εκατομμύρια. Επίσης λόγω της αύξησης της μετανάστευσης στη Γερμανία των συζυγών και των παιδιών των ήδη εγκατεστημένων στη χώρα αυτή μεταναστών, ο συνολικός αριθμός αυξάνει φτάνοντας το 1980 να υπάρχουν 4,7 εκατομμύρια ξένοι υπήκοοι και συνολικά 2 εκατομμύρια ξένοι εργάτες .

Ωστόσο στις αρχές της δεκαετίας του 1980 η Ευρώπη βρίσκεται αντιμέτωπη με μια σοβαρή διαφοροποίηση, καθώς το κύριο μέρος του μεταναστευτικού συνόλου, δεν

προέρχεται από τις χώρες της Ευρώπης αλλά από χώρες της Ασίας, της Αφρικής και της Μ. Ανατολής με κατεύθυνση την Ευρώπη.

Τέλος, όσον αφορά, την ελληνική μετανάστευση προς τις χώρες της Δυτικής Ευρώπης η κύρια κατεύθυνση των ελλήνων είναι η Ομοσπονδιακή Γερμανία κυρίως το 1962-65 και το 1969-70. Όσο διαρκεί το έντονο ρεύμα μετανάστευσης προς τη Δυτική Ευρώπη , παρατηρείται και κάποια κίνηση παλιννόστησης, που γίνεται αρκετά πιο έντονη τη δεκαετία του 1970. Αυτό το γεγονός, σε συνδυασμό με τη μειωμένη εξωτερική μετανάστευση εκείνο το διάστημα, δίνει μηδενική καθαρή μετανάστευση για πρώτη φορά στη μεταπολεμική μεταναστευτική εμπειρία.

Μια ακόμα επισήμανση στην ελληνική μετανάστευση είναι ότι όλες οι περιοχές της Ελλάδας δεν συμμετέχουν εξίσου. Η Βόρεια Ελλάδα αντιμετωπίζει αυτό το φαινόμενο πιο έντονα. Συγκεκριμένα η Μακεδονία το 1970-77 απέστειλε το 44% του συνολικού αριθμού των μεταναστών και η Θράκη το 11%. Από την άλλη η μετανάστευση από τη Νότια Ελλάδα ήταν ασθενέστερη και αυτή που υπήρχε ήταν κατά κύριο λόγο υπερπόντια και διηπειρωτική.

2.3 ΒΑΣΙΚΕΣ ΚΑΤΗΓΟΡΙΕΣ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ:

- Κανονικοί μετανάστες
- Μη κανονικοί μετανάστες
- Πρόσφυγες

2.3.1 ΚΑΝΟΝΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ:

Η κατηγορία αυτή περιλαμβάνει πρόσωπα που έχουν εισέλθει νόμιμα στη χώρα και οι οποίοι έχουν καταγραφεί στις αρμόδιες Αρχές. Μια υποκατηγορία αυτών είναι και οι ομογενείς.

Οι *ομογενείς* είναι άτομα γεννημένα στην Ελλάδα ή ελληνικής καταγωγής, οι οποίοι διαμένουν σε άλλες χώρες ή ηπείρους, όπως στην Αυστραλία, την Ευρώπη, τη Βόρεια Αφρική ή αλλού και έχουν ελληνική, διπλή

ή ξένη υπηκοότητα. Όλοι με εξαίρεση αυτούς που ελληνική υπηκοότητα μπορούν να εισέλθουν στην Ελλάδα με το διαβατήριό τους ή αν είναι ευρωπαίοι πολίτες μόνο με την ταυτότητά τους. Αν όμως θελήσουν να παραμείνουν στη χώρα για χρονικό διάστημα μεγαλύτερο άπαυτο που προβλέπει μια τουριστική βίζα πρέπει να καταγραφούν στην Υπηρεσία Αλλοδαπών και να αποκτήσουν άδεια παραμονής. Παράλληλα αν το διάστημα αυτό θελήσουν να εργαστούν θα πρέπει να λάβουν άδεια εργασίας από τη Νομαρχία και να την ανανεώνουν ανά τακτά χρονικά διαστήματα.

Άλλη μια υποκατηγορία κανονικών μεταναστών αφορά τους μετανάστες ελληνικής καταγωγής προερχόμενους από την ελληνική διασπορά της πρώην Σοβιετικής Ένωσης, οι οποίοι είναι γνωστοί ως *Πόντιοι* (400.000 με 650.000 άτομα). Πιο συγκεκριμένα αυτοί οι άνθρωποι μετά τη χαλάρωση των κανονισμών εξόδου από τη σοβιετική κυβέρνηση (1987), άρχισαν να έρχονται στην Ελλάδα αποκτώντας «βίζες επαναπατριsmού» από τα ελληνικά προξενεία. Για αυτούς, υπάρχει ειδική πρόνοια καθώς δεν χρειάζονται άδεια παραμονής ή εργασίας, που θα αναφερθεί πιο αναλυτικά στη συνέχεια.

Μια τρίτη υποκατηγορία κανονικών μεταναστών περιλαμβάνει περιπτώσεις όπως Κυπρίους ή ομογενείς Έλληνες από την Τουρκία, οι οποίοι, εξαναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τις χώρες τους εξαιτίας διακρίσεων ή διώξεων σε βάρος τους, και να ζητήσουν άσυλο στην Ελλάδα. Εκτός από τους παραπάνω σε αυτή την κατηγορία ανήκουν ομογενείς από την Αίγυπτο, το Σουδάν κτλ. που αντιμετώπισαν διώξεις και κατέφυγαν στην Ελλάδα. Οι ελληνικές αρχές για τη συγκεκριμένη ομάδα έχει παραχωρήσει ειδικό καθεστώς σύμφωνα με το οποίο, δεν χρειάζονται άδεια παραμονής ή εργασίας αν απασχολούνται στο δημόσιο τομέα. Επίσης έχουν το δικαίωμα να εγγραφούν στα ελληνικά πανεπιστήμια με ειδικούς όρους, όπως όλοι οι έλληνες φοιτητές, χωρίς δηλαδή να πληρώνουν δίδακτρα.

Ακόμα μια υποκατηγορία, περιλαμβάνει τους μετανάστες ξένης εθνικότητας, οι οποίοι, προέρχονται από χώρες της Ευρωπαϊκής Κοινότητας. Τα άτομα αυτά σύμφωνα με τη Συνθήκη της ΕΟΚ, από 1ης Ιανουαρίου 1981 για τους αυτοαπασχολούμενους, και από 1ης Ιανουαρίου 1988 για μισθωτούς, απαιτείται να έχουν άδεια παραμονής και εργασίας, την οποία μπορούν να

αποκτήσουν με αίτηση τους και η οποία είναι δυνατόν να ανανεώνεται απεριόριστα.

Η τελευταία υποκατηγορία κανονικών μεταναστών αφορά αυτούς που οι κανονισμοί απαιτούν πριν την είσοδό τους στην Ελλάδα να έχουν προσκληθεί από συγκεκριμένο εργοδότη, για συγκεκριμένη δουλειά, με όρους που αναγράφονται στο συμβόλαιο εργασίας. Οι άδειες παραμονής και εργασίας τους, διάρκειας ενός ή δώδεκα μηνών, είναι δυνατό να ανανεωθούν το πολύ για πέντε χρόνια. Αποτέλεσμα αυτών είναι ο χρόνος παραμονής των μεταναστών στη χώρα να εξαρτάται από το συγκεκριμένο εργοδότη.

2.3.2 ΜΗ ΚΑΝΟΝΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ:

Οι μη κανονικοί μετανάστες ή αλλιώς παράνομοι μετανάστες είναι μια κατηγορία η οποία περιλαμβάνει άτομα, τα οποία, έχουν εισέλθει στη χώρα με νόμιμες διαδικασίες αλλά έχουν παραμείνει πέρα από το επιτρεπόμενο χρονικό περιθώριο, όπως π.χ. ξένοι φοιτητές ή τουρίστες. Επίσης περιλαμβάνει όλα εκείνα τα άτομα που υπήρξαν κανονικοί μετανάστες αλλά για κάποιους λόγους έχουν χάσει την ιδιότητα τους αυτή. Παράλληλα με αυτό το διαχωρισμό, τα άτομα αυτά, μπορούν να διακριθούν ως αποδεκτοί ή μη αποδεκτοί παράνομοι μετανάστες, Το κριτήριο για αυτό το διαχωρισμό, είναι πως οι πρώτοι, αν και παράνομοι είναι γνωστοί στις αρχές και θεωρούνται οικονομικά χρήσιμοι. Αυτή η υποκατηγορία περιλαμβάνει π.χ. Πολωνούς οικοδόμους στη Γερμανία ή Αφρικάνους αγρότες στην Ιταλία, την περίοδο του θεριισμού(Ναξάκης, Χλέτσος, 2001:78). Η παραμονή αυτών των ατόμων περιλαμβάνει την καλή θέληση των αρχών, χωρίς όμως να τους προσφέρεται κοινωνική πρόνοια. Τέλος στους μη αποδεκτούς περιλαμβάνονται αυτοί που

θεωρούνται από τη χώρα και τις αρχές μη χρήσιμοι οικονομικά ή εγκληματίες. Τα άτομα αυτά είναι στη χειρότερη θέση.

Τα τελευταία χρόνια η παράνομη μετανάστευση είναι ένα φαινόμενο, το οποίο, ολοένα αυξάνεται και στα πλαίσια της χώρας μας και πλέον περιλαμβάνει ένα μεγάλο μερίδιο, αν όχι το μεγαλύτερο, της συνολικής μετανάστευσης.

2.3.3 ΠΡΟΣΦΥΓΕΣ:

Η τρίτη βασική κατηγορία των μεταναστών αφορά τους πρόσφυγες. Σε αυτή την κατηγορία περιλαμβάνονται τα άτομα τα οποία έχουν δικαιολογημένο φόβο διωγμού λόγω φυλής, θρησκείας, εθνικής προέλευσης, πολιτικών πεποιθήσεων ή συμμετοχής σε ορισμένη κοινωνική ομάδα, βρίσκεται έξω από τη χώρα του και δεν μπορεί - ή εξαιτίας αυτού του φόβου δεν θέλει να προσφύγει στην προστασία της χώρας αυτής (Σύμβαση Γενεύης, 28/7/1951). Αποτέλεσμα αυτού είναι οι άνθρωποι αυτοί να καταφεύγουν σε άλλες χώρες και να κάνουν αίτηση για άσυλο. Ωστόσο εξαιτίας της ραγδαίας αύξησης των αιτήσεων για άσυλο, έχει προκληθεί ασάφεια στο κατά πόσο η μετανάστευση γίνεται για αποφυγή των ολοκληρωτικών καθεστώτων ή για την αποφυγή της φτώχειας. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι διαδικασίες για απονομή της προσφυγικής ιδιότητας να γίνουν πιο αυστηρές. Παρόλα τα παραπάνω εκείνοι που ελπίζουν να βρουν καταφύγιο σε κάποια ευρωπαϊκή χώρα διογκώνουν τις τάξεις των εισερχομένων, πολλοί από τους οποίους ζουν στην Ελλάδα για αρκετά χρόνια περιμένοντας να βρουν μια μόνιμη χώρα εγκατάστασης (Πετρινώτη Ξ.,1993:15). Μια ακόμα σημαντική διάκριση που γίνεται σε αυτή την κατηγορία τα τελευταία χρόνια, είναι ο διαχωρισμός τους σε «οικονομικούς» ή «πολιτικούς» πρόσφυγες. Ο όρος οικονομικός πρόσφυγας παραπέμπει σε αυτούς που φεύγουν από τη χώρα τους θέλοντας να αποφύγουν τη φτώχεια και την εξαθλίωση, ενώ οι πολιτικοί εγκαταλείπουν τη

χώρα τους θέλοντας να από φύγουν ολοκληρωτικά καθεστώτα που τους στερούν τα ανθρώπινα δικαιώματα τους και τους εξαναγκάζουν να κάνουν πράγματα που οι ίδιοι δεν θέλουν.

2.4 ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΑΠΩΘΗΣΗΣ:

Οι παράγοντες για τους οποίους αναγκάζεται κάποιος να εγκαταλείψει τη χώρα του, την οικογένειά του και γενικότερα τον τόπο του και οδηγείται στην αναζήτηση μιας άλλης χώρας ώστε εκεί να μπορέσει να οργανώσει ξανά την εστία του σε ένα ξένο για αυτόν περιβάλλον πρέπει να είναι πολύ σοβαροί. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει παρουσίαση των πιο σοβαρών λόγων οι οποίοι οδηγούν κάποιον να κάνει αυτό το βήμα.

2.4.1 ΟΙ ΠΟΛΕΜΟΙ:

Ο πόλεμος είτε έχει επιθετική, είτε αμυντική μορφή, ακόμα και αν είναι εμφύλιος είναι ένας από τους βασικότερους παράγοντες που οδηγούν στη μετακίνηση των πληθυσμών.

Η ιστορία έχει να αφηγηθεί πολλές εμπόλεμες συγκρούσεις ωστόσο οι πιο πρόσφατες είναι ο πόλεμος του Κόλπου (1991), δύο πόλεμοι που οδήγησαν στη διάλυση της Γιουγκοσλαβίας το 1991-’95 και το 1998- ’99 με αποκορύφωμα τους βομβαρδισμούς της Σερβίας από το ΝΑΤΟ, το 2001 η

καταστροφή του Αφγανιστάν, ο δεύτερος πόλεμος στο Ιράκ (2003), όπου εξολοθρεύτηκε ο λαός του και καταστράφηκε ένας από τους αρχαιότερους πολιτισμούς του κόσμου. Ο πόλεμος των 33 ημερών στο Λίβανο το 2006 είναι από τις κυριότερες συγκρούσεις που οδήγησαν χιλιάδες ανθρώπους να χάσουν τη ζωή τους και χιλιάδες άλλους να πάρουν το δρόμο της προσφυγιάς εγκαταλείποντας τις πατρίδες τους.

Συσχετίζοντας τους πολέμους με τη μετανάστευση παρατηρείται ότι οι μεγάλοι πόλεμοι αλλά και μικρότερες πολεμικές συγκρούσεις εξώθησαν χιλιάδες ανθρώπους να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Η πραγματικότητα μετά από μια εμπόλεμη σύγκρουση δημιουργεί μια ζοφερή εικόνα για την επερχόμενη καθημερινότητα, γεγονός που έχει ως αποτέλεσμα χιλιάδες άνθρωποι να καταφύγουν στην προσφυγιά.

Τα τελευταία χρόνια οι κυριότερες πολεμικές συγκρούσεις έχουν πραγματοποιηθεί στις χώρες της ανατολής. Αυτό έχει σαν αποτέλεσμα οι άνθρωποι που εγκαταλείπουν τις εστίες τους να έχουν ως προορισμό τις χώρες της δύσης και πιο συγκεκριμένα τις χώρες της Ευρώπης. Η Ελλάδα εξαιτίας της γεωγραφικής της θέσης πολλές φορές καταλήγει να είναι ο πρώτος και πολλές φορές ο τελευταίος σταθμός τους.

Πιο συγκεκριμένα μετά την έναρξη του πολέμου στο Ιράκ διαπιστώθηκε μαζική έξοδος προς την επαρχία ή τις γειτονικές χώρες Συρία, Ιράν και Τουρκία. Σκοπός όλων αυτών σύμφωνα με τις τότε δημοσιογραφικές πληροφορίες ήταν η φυγή προς την Ευρώπη. Επίσης οι πολεμικές συγκρούσεις στο Αφγανιστάν σύμφωνα με τον ΟΗΕ προκάλεσε 3,7 εκατομμύρια πρόσφυγες. Παράλληλα στην Αφρική όπου το 2000 τουλάχιστον 20 χώρες βρίσκονταν σε πολεμική κατάσταση έχουμε τη δημιουργία προσφυγικών ρευμάτων. Επίσης μετά τη διάλυση της ΕΣΣΔ στο Νότιο Καύκασο (Αρμενία, Γεωργία), τη Ρωσία (Τσετσενία, Βόρεια Οσσετία) η πολιτική αστάθεια και η οικονομική κρίση είχαν ως αποτέλεσμα τη μετανάστευση πολλών κατοίκων, είτε αυτή ήταν αναγκαστική είτε εκούσια.

2.4.2 ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ:

Η γενικότερη πολιτική κατάσταση που επικρατεί σε μια χώρα έχει άμεσες επιπτώσεις και στην οικονομία της καθώς συνδέεται με τη βελτίωση ή όχι του βιοτικού επιπέδου των πολιτών της.

Μετά τη δεκαετία του 1990 οι αναπτυγμένες οικονομικά χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης , καθώς και η Κίνα και η Ινδία, γνώρισαν μια θεαματική άνοδο. Παράλληλα όμως οι λιγότερο αναπτυγμένες χώρες της Νότιας Ευρώπης και γενικότερα του Νότου, έχουν μια πολύ σημαντική κάμψη καθώς οι παραδοσιακοί οικονομικοί κλάδοι καταρρέουν και το δημόσιο χρέος αυξάνεται. Αποτέλεσμα αυτού είναι να δημιουργείται ένα αγεφύρωτο χάσμα ανάμεσα στον αναπτυγμένο Βορρά και στον αναπτυσσόμενο Νότο που βυθίζεται ολοένα και περισσότερο στη φτώχεια και στα χρέη. Οι σημαντικές διαφορές στη διαβίωση ,που εκφράζεται με σπατάλη αγαθών από τους πολίτες των πλούσιων χωρών και αντίστοιχα η τραγική πενία του 1/3 του παγκόσμιου πληθυσμού , καθιστούν αναπόφευκτη την ολοένα μαζικότερη μετακίνηση πληθυσμών προς τις περιοχές ευημερίας από χώρες της Ασίας, της Αφρικής , της Ανατολικής Ευρώπης.

Πιο συγκεκριμένα η αδυναμία των αγορών εργασίας να απορροφήσουν μεγάλο μέρος του εργατικού δυναμικού, αφού στις λιγότερο αναπτυγμένες οικονομίες δεν δημιουργούνται αρκετές θέσεις εργασίας για να το απασχολήσουν , το πολύ χαμηλό έως ανύπαρκτο εισόδημα στη χώρα προέλευσης, η απόλυτη και η σχετική φτώχεια , απόρροια συχνά πολεμικών συγκρούσεων και πολιτικών εξελίξεων καθιστούν αναπόφευκτη την ύπαρξη μεγάλου αριθμού μεταναστών και αιτούντων άσυλο. Άνεργοι ή υποαπασχολούμενοι , οι οποίοι στερούνται τροφής , ένδυσης και ιατρικής περίθαλψης, επηρεάζουν την ένταση των μεταναστευτικών ρευμάτων προς τις αναπτυγμένες χώρες, παρά τους περιοριστικούς νόμους μετανάστευσης (ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, σελ 292, 2007).

Χαρακτηριστικές είναι οι εκθέσεις του ΟΗΕ που αναφέρουν μεταξύ άλλων ότι το ποσοστό των ατόμων που βρίσκονται κάτω από το όριο της

φτώχειας αυξάνεται παντού. Σε πολλές χώρες είναι 30-50% και σε ορισμένες χώρες φτάνει το 86%. Έκθεση της Παγκόσμιας Τράπεζας αναφέρει ότι τι 1/5 του παγκόσμιου πληθυσμού ζει με λιγότερο από 1 δολάριο την ημέρα. Σε μερικές χώρες π.χ. το Μπαγκλαντές άνω του 50% των κατοίκων ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας (UNDP,2003,σελ.71).

Ωστόσο παράλληλα αυτό που παρατηρείται πολύ έντονα είναι ότι σε χώρες που διαθέτουν φυσικούς πόρους όπως π.χ. πετρέλαιο, τεράστιο ορυκτό πλούτο, αγροτική παραγωγή, ειδικευμένο εργατικό δυναμικό, είναι πολύ έντονη η φτώχεια και είναι καταχρεωμένες. Όπως παρατηρεί ο Τζ. Σόρος πολλές χώρες με πλούσιο υπέδαφος ή αξιόλογες σοδιές ελέγχονται από καταπιεστικά ή διεφθαρμένα καθεστώτα ή αντιμετωπίζουν σοβαρά προβλήματα λόγω εμφυλίων πολέμων. Ιδιαίτερα οι χώρες της τέως ΕΣΣΔ είναι πλούσιες σε φυσικούς πόρους. Ωστόσο, από πολλές από αυτές προέρχεται μεγάλος αριθμός μεταναστών προς την Ευρώπη και ιδιαίτερα προς της Ελλάδα. Σημαντική παράμετρος είναι ότι σε αυτές τις χώρες οι πολίτες δεν έχουν καμία πληροφόρηση όσον αφορά τη διαχείριση των φυσικών πόρων της χώρας τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα σε αυτό αποτελεί το Πακιστάν που ενώ έχει αέριο, πετρέλαιο, άνθρακα, ρύζι, βαμβάκι κτλ. και χαμηλό εργατικό κόστος η πρόχειρη πολιτική και η ελλιπής υποδομή καταλήγει σε πολλά οικονομικά προβλήματα και στην απόλυτη φτώχεια ενός μεγάλου τμήματος του πληθυσμού. Στην Ινδία χώρα με μεγάλη εσωτερική αγορά και φτηνή εργατική δύναμη, ο υψηλός πληθωρισμός και η έλλειψη συστημάτων τηλεπικοινωνιών και οδικού δικτύου αποτελούν εμπόδιο στην ανάπτυξη με αποτέλεσμα τη φτώχεια και την κακή διατροφή των φτωχότερων στρωμάτων.

Ένας τελευταίος οικονομικός-κοινωνικός λόγος που συμβάλλει στη μετακίνηση πληθυσμών είναι το χρέος των χωρών τους που επιβάλλουν δυσβάστακτα μέτρα λιτότητας ώστε να αποπληρωθούν τα χρέη στους Διεθνείς οικονομικούς οργανισμούς.

2.4.3 ΟΙ ΑΝΩΜΑΛΕΣ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ ΚΑΤΑΣΤΑΣΕΙΣ:

Ένας ακόμα πολύ σημαντικός παράγοντας πέρα από τον πόλεμο, που αναγκάζει τους ανθρώπους να καταφύγουν στην προσφυγιά είναι οι ανώμαλες πολιτικές καταστάσεις.

Οι περισσότερες χώρες προέλευσης μεταναστών και προσφύγων ζουν μεταξύ δικτατορίας και εμφυλίων πολέμων και σε μερικές υπάρχει απογοήτευση διότι μετά το τέλος των διάφορων εθνικο-απελευθερωτικών αγώνων, δεν έγιναν οι αναμενόμενες κοινωνικές μεταρρυθμίσεις. Η έλλειψη δημοκρατίας και δημοκρατικής πράξης εντείνει τις οικονομικές, πολιτισμικές και κοινωνικές διαιρέσεις – τόσο σε εθνικό όσο και διεθνές επίπεδο. Η άσκηση της εξουσίας από μη δημοκρατικά και ανελεύθερα καθεστώτα κάνουν αφόρητη τη ζωή αντιφρονούντων και με διάφορα μέτρα αναγκάζουν ολόκληρες φυλετικές ομάδες να εγκαταλείψουν τις εστίες τους. Με διάφορες μεθόδους π.χ. καταστροφή χωριών, δήμευση περιουσιών, βασανισμούς κτλ. ξεριζώνουν τους «ενοχλητικούς» υπηκόους τους. (ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ,2007) Οι αυθαίρετες συλλήψεις, οι πολύμηνες κρατήσεις χωρίς κατηγορία και χωρίς παραπομπή σε δίκη, «οι εξαφανίσεις» πολιτών και κρατουμένων, οι συστηματικές εκτελέσεις υπόπτων κατά τη σύλληψη τους με τη δικαιολογία της αντίστασης κατά της αρχής, η κακομεταχείριση και τα βασανιστήρια κρατουμένων, είναι κάποιες από τις πιο συνηθισμένες τακτικές που χρησιμοποιούνται.

Επομένως οι πολιτικό -οικονομικές εξελίξεις συνεπάγονται μαζικές μετακινήσεις εκατομμυρίων ατόμων που πλήττονται από αυτές, που αναγκαστικά επιλέγουν τη μετανάστευση ή την προσφυγιά, καθώς η κατάρρευση του οικονομικού, κοινωνικού, εθνικού, πολιτικού και περιβαλλοντικού οικοσυστήματος που μέχρι τότε τους επέτρεπε την επιβίωση και την παραμονή του πληθυσμού στις παραδοσιακές κοινότητες και στη χώρα τους δεν υπάρχει πια.

2.4.4 Η ΤΡΟΜΟΚΡΑΤΙΑ:

Ένα άλλο πολύ μεγάλο κεφάλαιο που ιδιαίτερα τα τελευταία χρόνια οδηγεί σε ανυπολόγιστες καταστροφές και κύματα αποδημίας και προσφυγιάς είναι η τρομοκρατία. Πιο συγκεκριμένα, με πρόσχημα την πάταξη της τρομοκρατίας αναγγέλλονται και γίνονται μεγάλοι πόλεμοι. Οι πόλεμοι αυτοί προκαλούν νέες συγκρούσεις , νέα κύματα τρομοκρατίας των απελπισμένων και μεγάλους αριθμούς προσφύγων.

Τα γεγονότα της 11^{ης} Σεπτεμβρίου 2001 στη Νέα Υόρκη και Ουάσιγκτον αποτέλεσαν την αφορμή για μια μεγάλη αλλαγή στην παγκόσμια πολιτική και στρατιωτικά δραστηριότητα. Η ατμόσφαιρα φόβου που είχε δημιουργηθεί στις ΗΠΑ εξηγεί γιατί η κοινή γνώμη στήριξε – στην αρχή τουλάχιστον- τον πόλεμο στο Ιράκ με υψηλά ποσοστά. Μερικές χώρες που κυβερνώνται από διεφθαρμένα καθεστώτα με διάφορους τρόπους αναγκάζονται να «ευθυγραμμιστούν» με τις ΗΠΑ στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας π.χ. το Πακιστάν. Με διάφορες πιέσεις που βασίζονται στο δόγμα « όποιος δεν είναι μαζί μας είναι εναντίον μας» υποχρεώνουν άλλες χώρες να στέλνουν στρατεύματα να πολεμήσουν κατά λαών που δεν τους φταίνε σε τίποτα (ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ,2007).

2.4.5 ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΙΚΕΣ ΑΙΤΙΕΣ:

Πολλές περιοχές της υψηλίου, εξαιτίας της ανθρώπινης δραστηριότητας ή φυσικών καταστροφών , έγιναν ακατάλληλες για επιβίωση και οδήγησαν μεγάλο αριθμό ανθρώπων στη μετακίνηση τους από τις εστίες τους.

Η υποβάθμιση των εδαφών λόγω φυσικών καταστροφών, όπως πλημμύρες , ξηρασία, σεισμοί ή από ανθρώπινες δραστηριότητες που επιδεινώνουν ή υποβαθμίζουν το περιβάλλον , ακόμα και η αδράνεια που προκαλεί ρύπανση των υδάτων , ξηρασία, αποψίλωση δασών, αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη είναι μερικές από τις αιτίες που καθιστούν μη δυνατή την παραγωγή, μειώνουν το εισόδημα των εργαζομένων, κάνουν δύσκολη την επιβίωση και αναγκάζουν τα άτομα να μεταναστεύσουν.

Η πυρηνική ενέργεια και οι καταστροφές που πραγματοποιούνται στο οικοσύστημα εξαιτίας της, είναι μια αιτία που άμεσα ή έμμεσα προκαλεί τη μετανάστευση. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Τσερνομπίλ όπου 739.000 άνθρωποι αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν όχι μόνο από τη Ουκρανία αλλά και από τις γύρω περιοχές όπως τη Λευκορωσία και το Καζακστάν καθώς το έδαφος ήταν μολυσμένο από ραδιενέργεια, καθώς επίσης και λόγω σοβαρών προβλημάτων υγείας.

Οι πρακτικές μη βιώσιμης ανάπτυξης συμβάλλουν επίσης στην αυξανόμενη επίδραση των φυσικών κινδύνων π.χ. μαζικές επιχειρήσεις υλοτόμησης, καταστροφή υδροβιότοπων , έχουν ως αποτέλεσμα να γίνονται οι αγρότες είτε μισθωτοί στις μεγάλες επιχειρήσεις είτε να μετατρέπονται σε ένα μετακινούμενο τοπικά, εθνικά ή παγκόσμια εργατικό δυναμικό. Μεγάλα ανθρώπινα έργα συμβάλλουν επίσης στη μετανάστευση π.χ. στην Κίνα το φράγμα των τριών φαραγγιών έδιωξε από τα σπίτια τους περισσότερο από 1 εκατομμύριο ανθρώπους (ΠΟΥΛΟΠΟΥΛΟΥ, σελ 297, 2007).

Τέλος η πολιτική μεγάλων πολυεθνικών εταιριών, οι οποίες αλλάζουν τον παραδοσιακό τρόπο καλλιέργειας της γης με αποτέλεσμα να οδηγούν εκατομμύρια ανθρώπους στη μετανάστευση ψάχνοντας τρόπους για να επιβιώσουν αποτελεί μια σημαντική αιτία μετανάστευσης. Ολοκληρώνοντας τις περιβαλλοντικές αιτίες μετανάστευσης θα πρέπει να αναφερθεί ότι η λειψυδρία αποτελεί μια πολύ σημαντική αιτία καθώς 1 στους 3 ανθρώπους αντιμετωπίζει οξύ πρόβλημα λειψυδρίας(Μ. Ταουνσεντ,2002). Σε πολλές χώρες όπως η Ιορδανία, το Πακιστάν και η Αίγυπτος πολλοί άνθρωποι αναγκάζονται να εγκαταλείψουν τα σπίτια τους προς αναζήτηση νερού. Το

συγκεκριμένο, είναι ένα πρόβλημα που στο μέλλον αναμένεται να γίνει πολύ πιο έντονο και να οξυνθεί.

2.5 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ - ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ:

Στο προηγούμενο κεφάλαιο έγινε αναφορά στις βασικές κατηγορίες των μεταναστών, οι οποίοι μπορούν να εισέλθουν σε μια χώρα και πιο συγκεκριμένα στην Ελλάδα. Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα γίνει αναφορά στα δικαιώματα που έχουν κατά τη διάρκεια της προσωρινής ή και μόνιμης εγκατάστασης τους στις χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αλλά και στην Ελλάδα σύμφωνα με την υπάρχουσα νομοθεσία.

2.5.1 ΙΣΧΥΟΝ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ ΓΙΑ ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ:

ΟΔΗΓΙΕΣ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΟΙΝΟΤΗΤΑΣ:

Μια γενική αρχή του κοινοτικού δικαίου, είναι η αρχή της μη εφαρμογής διακρίσεων. Στο άρθρο 13 της συνθήκης ΕΚ ορίζεται ότι το Συμβούλιο «μπορεί να αναλάβει κατάλληλη δράση για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φύλου, φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκείας ή πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού».

Σε εφαρμογή του άρθρου 13, η Ευρωπαϊκή Ένωση καθιέρωσε τριμερή στρατηγική για την καταπολέμηση των διακρίσεων:

Οδηγία για εφαρμογή της ίσης μεταχείρισης ανεξάρτητα από τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή (Οδηγία 2000/43/ΕΚ).

Οδηγία για τη διαμόρφωση πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση και την εργασία λόγω θρησκεύματος ή πεποιθήσεων, ειδικής ανάγκης, ηλικίας και γενετήσιου προσανατολισμού (Οδηγία 2000/78/ΕΚ).

Το κοινοτικό πρόγραμμα δράσης για την καταπολέμηση των διακρίσεων (Απόφαση 2000/750/ΕΚ) για όλους τους λόγους που παρατίθενται στο άρθρο 13 (εκτός από το φύλο)

Και οι δύο Οδηγίες απαγορεύουν διακρίσεις στην απασχόληση και την κατάρτιση, ειδικότερα όμως η οδηγία για τη φυλετική ισότητα (2000/43/ΕΚ) απαγορεύει τις διακρίσεις και σε σχέση με τις παροχές κοινωνικής περίθαλψης και υγειονομικής περίθαλψης. Τα βασικά σημεία της Οδηγίας σύμφωνα με την Γενική Διεύθυνση Απασχόλησης, Κοινωνικών Υποθέσεων και Ισότητας των Ευκαιριών, της Ευρωπαϊκής Επιτροπής έχουν ως εξής:

Εφαρμόζει την αρχή της ίσης μεταχείρισης προσώπων ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής.

Παρέχει προστασία από τις διακρίσεις στην απασχόληση και την κατάρτιση, την εκπαίδευση, την κοινωνική ασφάλιση, την υγειονομική περίθαλψη και την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες, συμπεριλαμβανομένης και της στέγασης.

Περιέχει τον ορισμό της άμεσης και της έμμεσης διάκρισης, της παρενόχλησης και των αντιποίνων.

Περιέχει στα θύματα διακρίσεων το δικαίωμα να υποβάλλουν καταγγελία μέσω δικαστικής ή διοικητικής διαδικασίας σε συνδυασμό με τις κατάλληλες κυρώσεις για όσους προβαίνουν σε διακρίσεις.

Μοιράζει το βάρος της απόδειξης ανάμεσα στον ενάγοντα και στον εναγόμενο σε διαφορές αστικού και διοικητικού δικαίου.

Τέλος προβλέπει την ίδρυση σε κάθε κράτος μέλος οργανισμού για την προώθηση της ίσης μεταχείρισης και την παροχή ανεξάρτητης συνδρομής στα θύματα φυλετικών διακρίσεων.

ΙΣΧΥΟΥΣΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ:

Παρότι στις περισσότερες χώρες, όπως και στην Ελλάδα, ίσχυαν νόμοι που απαγόρευαν τις διακρίσεις πριν ακόμα θεσπιστούν οι Οδηγίες, αλλά σε καμία δεν παρέχονταν η προστασία όπως αυτή ορίζεται βάση των Οδηγιών. Σε καμία από τις διατάξεις δεν προβλέπονταν διάταξη όσων αφορά τις παραβιάσεις της αρχής της ίσης μεταχείρισης, ενώ μόλις με το Ν.2910/2001

προβλέπεται ότι οι πράξεις ρατσισμού διώκονται αυτεπάγγελα, προκειμένου να διευκολύνεται η πρόσβαση των αλλοδαπών στο νομικό σύστημα.

Για το λόγο αυτό, τα κράτη μέλη της ΕΕ υποχρεώθηκαν να εναρμονίσουν τις εθνικές τους νομοθεσίες με την Οδηγία για τη φυλετική ισότητα έως τις 19 Ιουλίου 2003 και με την Οδηγία για την ισότητα στην απασχόληση έως τις 2 Δεκεμβρίου 2003.

Στην Ελλάδα η εναρμόνιση των παραπάνω Οδηγιών έγινε με ψήφιση του Νόμου 3304/2005 (ΦΕΚ 16.τ.Α/27.1.2005) «Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού» και περιλαμβάνει όλες τις διατάξεις που θέτουν οι δύο Οδηγίες, συμπληρώνοντας τη μέχρι σήμερα ισχύουσα νομοθεσία.

Σύμφωνα με την εισηγητική έκθεση του νομοσχεδίου, με τη ψήφιση του διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης και εναρμονίζεται πλήρως η ελληνική νομοθεσία με το ευρωπαϊκό δίκαιο. Συγκεκριμένα στο άρθρο 4 παρ. 1 ε του Νόμου ορίζεται μεταξύ άλλων ως πεδίο εφαρμογής του Νόμου «η κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης».

Το σημαντικό στοιχείο ωστόσο των Οδηγιών και κατά συνέπεια και της εθνικής νομοθεσίας εστιάζεται στη θεσμοθέτηση και στον προσδιορισμό των φορέων προώθησης της αρχής της ίσης μεταχείρισης, Σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της Οδηγίας (άρθρο 13/200/43/ΕΚ) οι φορείς αυτοί θα πρέπει να παρέχουν ανεξάρτητη συνδρομή στα θύματα διακρίσεων κατά την εκδίκαση των καταγγελιών τους, να διενεργούν ανεξάρτητες έρευνες, να δημοσιεύουν ανεξάρτητες εκθέσεις και να διατυπώνουν συστάσεις.

Ο Ν.3304/2005 διακρίνει τρεις διαφορετικούς φορείς προώθησης της ίσης μεταχείρισης ανάλογα με τη φύση της σχέσης του πολίτη με τις υπηρεσίες ή επιχειρήσεις που συναλλάσσεται. Στην περίπτωση που η αρχή της ίσης μεταχείρισης παραβιάζεται από:

- 1) Δημόσιες υπηρεσίες, αρμόδιος φορέας είναι ο Συνήγορος του Πολίτη

- 2) Φυσικά ή νομικά πρόσωπα, η συνιστώμενη Επιτροπή Ίσης Μεταχείρισης
- 3) Φυσικά ή νομικά πρόσωπα στον τομέα της απασχόλησης και εργασίας, το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας (Σ. ΕΠ.Ε)

2.6 ΔΡΑΣΕΙΣ ΥΠΟΥΡΓΕΙΟΥ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΠΡΟΣΒΑΣΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΕ ΥΠΗΡΕΣΙΕΣ ΥΓΕΙΑΣ ΚΑΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ:

Εξαιτίας του μεγάλου αριθμού μεταναστών που ζουν και εργάζονται στην Ελλάδα και θέλοντας να διασφαλιστεί η ισότιμη πρόσβαση τους στις υπηρεσίες υγείας και πρόνοιας, το Υπουργείο Υγείας και Κοινωνικής αλληλεγγύης, με γνώμονα το Σύνταγμα της Ελλάδας, που στο άρθρο 5 ¶ 2 ρητά αναφέρει ότι «Όλοι όσοι βρίσκονται στην Ελληνική επικράτεια απολαμβάνουν την απόλυτη προστασία της ζωής, της τιμής και της ελευθερίας τους, χωρίς διάκριση λόγω εθνικότητας, φυλής, γλώσσας και θρησκευτικών οι πολιτικών πεποιθήσεων», έχει θεσπίσει μια σειρά μέτρων και έχει καθορίσει προϋποθέσεις και κριτήρια για τις διαδικασίες πρόσβασης στους τομείς υγείας και πρόνοιας όλων των ατόμων που διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα.

Συγκεκριμένα:

Σύμφωνα με την Κοινή Υπουργική Απόφαση 139491 της 3ης Νοεμβρίου 2006 (ΦΕΚ 1747, τ. Β΄) : “Καθορισμός προϋποθέσεων, κριτηρίων και διαδικασιών πρόσβασης στο σύστημα νοσηλευτικής και ιατροφαρμακευτικής περίθαλψης ανασφάλιστων και οικονομικά αδύνατων πολιτών», οι αλλοδαποί με άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους, δικαιούνται δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Επίσης δικαιούνται νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη:

- Ομογενείς οι οποίοι διαθέτουν βεβαίωση κατάθεσης δικαιολογητικών για απόκτηση Ειδικού Δελτίου Ταυτότητας Ομογενούς ή απόκτησης της Ελληνικής ιθαγένειας
- Υπήκοοι των κρατών-μελών του Ευρωπαϊκού Κοινοτικού Χάρτη
- Αλλογενείς σύζυγοι Ελλήνων ή ομογενών ή υπηκόων κρατών - μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης καθώς και τέκνα αυτών
- Οι αναγνωρισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες
- Οι αλλοδαποί οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτηση για αναγνώριση προσφυγικής ιδιότητας και η οποία βρίσκεται στο στάδιο εξέτασης από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, καθώς και
- Οι έχοντες έγκριση παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους ή έχει ταχθεί σε αυτούς προθεσμία η οποία δεν έχει εκπνεύσει ακόμη, έχουν τη δυνατότητα της δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης με την άμεση επίδειξη του δελτίου ταυτότητας πρόσφυγα ή του δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού ή του ειδικού δελτίου παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους αλλοδαπού αντίστοιχα, στις υπηρεσίες του ΕΣΥ.»

- «Οι αλλοδαποί, θύματα των εγκλημάτων 323, 323Α, 349, 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα (σύμφωνα με το Π. Δ. 233/2003), που είναι ανασφάλιστοι, είναι δικαιούχοι άμεσης δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης από τις υπηρεσίες του ΕΣΥ, για όσο χρονικό διάστημα διαρκούν τα μέτρα προστασίας και αρωγής και με την επίδειξη μόνο της σχετικής βεβαίωσης από την οικεία Αστυνομική Διεύθυνση, απευθείας στις υπηρεσίες του ΕΣΥ και στην οποία θα αναγράφεται ρητά ο χρόνος προστασίας και αρωγής.»

Προκειμένου να διασφαλιστεί η προστασία της δημόσιας υγείας και των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, ψηφίστηκε το άρθρο 11 ¶ 8, εδάφιο Ε του Ν. 2955/2001 (ΦΕΚ 256/ Α/2001), σύμφωνα με το οποίο σε αλλοδαπούς οικονομικούς μετανάστες που έχουν μολυνθεί από τη λοίμωξη HIV ή άλλα λοιμώδη νοσήματα, εφόσον χρήζουν θεραπευτικής αγωγής και δεν μπορεί στη χώρα προέλευσής τους ή και επιστροφής τους να χορηγηθεί αποτελεσματική θεραπευτική αγωγή, χορηγείται δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη.

Στους αλλοδαπούς θύματα ναρκών παρέχεται περίθαλψη, νοσηλεία και τοποθέτηση τεχνητών μελών. Επίσης αλλοδαποί που ακρωτηριάστηκαν από άλλη αιτία κατά την παράνομη είσοδό τους στη χώρα, για ανθρωπιστικούς λόγους θα τυγχάνουν της ίσης μεταχείρισης με τα θύματα ναρκών

Επίσης οι υπήκοοι τρίτων χωρών οι οποίοι μένουν μόνιμα στη χώρα δικαιούνται:

- ∅ Το επίδομα οικονομικής ενίσχυσης απροστάτευτων παιδών όπως προβλέπεται από τον Ν. 4051 της 11ης Μάιου 1960 (ΦΕΚ Α', 68) "Περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδών».
- ∅ Τις χρηματικές παροχές λόγω μητρότητας, σε γυναίκες που δεν δύνανται να αξιώσουν τις παροχές αυτές από τον ασφαλιστικό τους

φορέα ή είναι ανασφάλιστες (Ν. 1302/82 με τον οποίο κυρώθηκε η αριθμό. 103/52 Διεθνής Σύμβαση Εργασίας «Περί προστασίας της μητρότητας».

- Ø Πρόσβαση σε Υπηρεσίες Κοινωνικής Πρόνοιας (Παιδικοί Σταθμοί , Παιδοπόλεις, Κέντρα Παιδικής Μέριμνας, κατασκηνώσεις του κρατικού προγράμματος λουτροθεραπείας ηλικιωμένων, Πρόγραμμα «Βοήθεια στο Σπίτι», και στεγαστική συνδρομή.

Οι αναγνωρισμένοι, σύμφωνα με τη Συνθήκη της Γενεύης, Πολιτικοί Πρόσφυγες δικαιούνται οικονομική ενίσχυση και από τα προνοιακά Προγράμματα για άτομα με αναπηρίες.

2.7 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΑΛΛΟΔΑΠΩΝ:

Τα τελευταία χρόνια είναι έντονο το φαινόμενο της μετανάστευσης από τη Νότια Ευρώπη, τις χώρες της Ασίας και της Αφρικής προς τις μητροπολιτικές χώρες της Δύσης. Αποτέλεσμα αυτού είναι πολλές χώρες των Βαλκανίων συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας λόγω της εγγύτητάς τους με τις χώρες αυτές που είναι δοκιμασμένες από πολεμικά γεγονότα ή εσωτερικές εμφύλιες διαμάχες ή ακόμα και από έντονη φτώχεια, καθημερινά να δέχονται πολιτικούς ή οικονομικούς πρόσφυγες.

Εξαιτίας των ιδιαίτερων καταστάσεων που επικρατούν στις χώρες αποστολής τους οι περισσότεροι από αυτούς, δεν διαθέτουν τα απαραίτητα δικαιολογητικά που να τους επιτρέπουν την νόμιμη εισαγωγή και παραμονή στις εκάστοτε χώρες. Αποτέλεσμα αυτού είναι οι άνθρωποι αυτοί να θεωρούνται παράνομοι και να μην απολαμβάνουν τα δικαιώματα που θα έπρεπε και να ζουν συνεχώς με το φόβο της απέλασης. Για να μπορέσουν να

μεταθέσουν την απέλαση τους κάνουν αιτήσεις για άσυλο, οι οποίες τους δίνουν το δικαίωμα να παραμείνουν μέχρι να βγει η απόφαση. Έτσι καθημερινά οι αρμόδιες υπηρεσίες να δέχονται αιτήσεις για άσυλο από παράνομους (τις περισσότερες φορές) οικονομικούς μετανάστες, οι οποίοι, επιδιώκουν να μεταθέσουν με αυτό τον τρόπο την απέλαση τους.

Όντας το συγκεκριμένο γεγονός μια πραγματικότητα στην καθημερινότητα όλων των κρατών, ήταν απαραίτητη η λήψη μέτρων τα οποία θα εξασφάλιζαν την παροχή των δικαιωμάτων αυτών των ανθρώπων σε διεθνές επίπεδο. Αν και στην παρούσα φάση δεν υπάρχει κάποιο κοινό σύμφωνο για την προστασία των δικαιωμάτων αυτών των ανθρώπων, ωστόσο πάσχουν διαφορές συμβάσεις που φροντίζουν να τα διασφαλίσουν. Έτσι το διεθνές δίκαιο δεν αναγνωρίζει ένα γενικό δικαίωμα εισόδου ή εγκατάστασης σε άλλη χώρα από αυτή της ιθαγένειας. Ο Ευρωπαϊκός Κοινωνικός χάρτης περιέχει ένα άρθρο (άρθρο 18), που κατοχυρώνει για τους διακινούμενους εργαζόμενους το δικαίωμα να συμμετέχουν στην επαγγελματική ζωή στο έδαφος άλλων συμβαλλόμενων μερών, υπό περιορισμούς για οικονομικούς και κοινωνικούς λόγους. Εντούτοις, το παράρτημα δηλώνει σαφώς ότι, η πρόβλεψη αυτή δεν κατοχυρώνει δικαίωμα εισόδου στο εθνικό έδαφος και ισχύει για αλλοδαπούς που βρίσκονται νόμιμα εκεί.

Συνεπώς τα κράτη μπορούν να ορίζουν κυρίαρχα τα της εισόδου στο έδαφός τους. Ωστόσο, η άρνηση εισόδου ή η επαναπροώθηση αλλοδαπού μπορεί να αποτελεί προσβολή άλλων δικαιωμάτων, όπως του δικαιώματος στο σεβασμό της οικογενειακής ζωής (άρθρο 8) ή παραβίαση της γενικής απαγόρευσης διακρίσεων του άρθρου 14 ή ακόμη και ταπεινωτική μεταχείριση, από την άποψη του άρθρου 3, εάν υπάρχουν ισχυρά στοιχεία ότι αλλοδαπός θα μεταφερθεί σε ένα κράτος που θα υποβληθεί σε απανθρωπιά μεταχείριση.

Παράλληλα υπάρχουν και άλλα πολλά σύμφωνα και συμβάσεις που ορίζουν τα δικαιώματα των μεταναστών που βρίσκονται όμως, νόμιμα σε μια χώρα.

Η κύρια Διεθνής Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την Προστασία των δικαιωμάτων των μεταναστών εργατών και των μελών των οικογενειών τους(1990), προβλέπει μέτρα προστασίας για αυτούς που βρίσκονται αντικανονικά ή παράνομα στις χώρες υποδοχής. Η εν λόγω Σύμβαση δεσμεύει τα συμβαλλόμενα κράτη να λάβουν μέτρα πρόληψης και εξαφάνισης της παράνομης μετανάστευσης, ορθά προσανατολίζει τις εθνικές αρχές να μη στρέφονται κυρίως κατά των παράνομων μεταναστών, αλλά και των εργοδοτών τους, με την πρόβλεψη σχετικών κυρώσεων και μέτρων. Ρητά προβλέπει επίσης, στο ίδιο άρθρο ότι «Τα δικαιώματα των μεταναστών σε σχέση με τους εργοδότες τους δεν πρέπει να επηρεάζονται απτά μέτρα αυτά». Περαιτέρω ορίζει μεν ότι τα κράτη μέλη θα πρέπει να λάβουν μέτρα για να μην συνεχίζεται η κατάσταση της παράνομης μετανάστευσης (άρθρο 69), αλλά αναγνωρίζει ότι και η απασχόληση των παράνομων μεταναστών θα αποθαρρυνθεί εάν γίνουν σεβαστά τα θεμελιώδη δικαιώματα τους (άρθρο 70). Τέλος στο άρθρο 30 προβλέπει ανεπιφύλακτα το δικαίωμα στην εκπαίδευση για τα παιδιά των παράνομων μεταναστών.

Η συγκεκριμένη σύμβαση δεν έχει ακόμα κυρωθεί όχι μόνο από τη χώρα μας, αλλά και από καμία χώρα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Έχει κυρωθεί, όμως, μέχρι σήμερα από τριανταπέντε κράτη και έχει τεθεί σε ισχύ από το έτος 2003, όταν συμπληρώθηκε ο ελάχιστος αριθμός της κύρωσης από είκοσι κράτη (Plaetevoet και Plaeteveot 2007).

Σε ένα γενικότερο νομικό πλαίσιο ωστόσο και στην Ευρώπη, στη σύγχρονη νομική ιδεολογία κεντρική θέση καταλαμβάνει η πεποίθηση ότι κάθε άνθρωπος είναι αυτοδίκαια φορέας όλων των θεμελιωδών δικαιωμάτων. Έτσι στο ευρωπαϊκό νομικό πολιτισμό είναι διαφανής μια τάση εξίσωσης των δικαιωμάτων των πολιτών και αλλοδαπών που διαμένουν νόμιμα και μόνιμα στη χώρα υποδοχής. οι παράνομοι αλλοδαποί, καταρχήν δεν καλύπτονται από τη διερεύνηση αυτή της παρεχομένης προστασίας. Αυτή η κατάσταση δεν παραμένει αμετάβλητη σε διεθνές επίπεδο όμως, καθώς υπό την πίεση τόσο της παγκοσμιοποίησης, όσο και μιας νέας, σφαιρικότερης «ολιστικής» θεώρησης των δικαιωμάτων (Καρούμπαλος, 1999)

Χαρακτηριστικά παραδείγματα όλων των παραπάνω είναι, οι ενδεικτικές αποφάσεις συνταγματικών και ανώτατων Ευρωπαϊκών δικαστηρίων που ακολούθου. Στη Γαλλία, το Συνταγματικό Συμβούλιο με την απόφαση του C.C. 89-289 “κοινωνική ασφάλεια και υγεία” της 22/1/1990 έκρινε ότι φορέας του δικαιώματος στην υγεία είναι και οι ξένοι, ακόμα και αν βρίσκονται παράνομα στο γαλλικό έδαφος.

Το Ισπανικό Σύνταγμα στο άρθρο 13 προβλέπει ότι « οι αλλοδαποί απολαμβάνουν στην Ισπανία τα δικαιώματα του παρόντος κεφαλαίου, με τους όρους που προσδιορίζουν οι διεθνείς συνθήκες και ο νόμος».

Πέρα όμως από τους συνταγματικούς λόγους, και μια σειρά διεθνών νομοθετικών κειμένων και συμβάσεων μπορούν να επιβάλλουν ή τουλάχιστον, μπορούν να στηρίξουν την επέκταση του προστατευτικού πεδίου των κοινωνικών δικαιωμάτων στο σύνολο του πληθυσμού. Έτσι, το άρθρο 2 παρ. 2 του Διεθνούς Συμφώνου Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών δικαιωμάτων θεωρεί δεδομένο ότι « τα δικαιώματα που περιέχονται σε αυτό θα ασκούνται χωρίς οποιαδήποτε διάκριση φυλής, χρώματος, γένους, γλώσσας, θρησκευματος, πολιτικών ή άλλων πεποιθήσεων, εθνικής ή κοινωνικής προέλευσης, περιουσίας, γεννήσεως ή κάθε άλλης καταστάσεως».

2.7.1 ΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΣΗΜΕΡΑ:

Στην Ελλάδα η εξομοίωση δικαιωμάτων πολιτών και αλλοδαπών δεν είναι ακόμη ορατή, πολύ περισσότερο σε ότι αφορά την προστασία των παράνομων αλλοδαπών. Παρόλο που το Σύνταγμα του 1975/86/2001 κατοχυρώνει ρητά με τη διάταξη του άρθρου 5 παρ.2 την απαγόρευση των διακρίσεων μεταξύ ημεδαπών και αλλοδαπών, η εν λόγω διάταξη

επικεντρώνεται καταρχάς στην απόλυτη προστασία όλων όσων βρίσκονται στην ελληνική επικράτεια μόνο ως προς τη ζωή, την τιμή και την ελευθερία τους (Katrougalos, 1995). Παραδοσιακά η ελληνική νομολογία δέχεται την δυνατότητα επιβολής περιορισμών όχι μόνον στα κοινωνικά δικαιώματα, αλλά και στην προσωπική ελευθερία και στα άλλα θεμελιώδη ατομικά δικαιώματα των αλλοδαπών για λόγους « δημοσίου ή κοινωνικού συμφέροντος» (Δατόγλου, 1985, σελ. 725). Έτσι, τόσο οι παλαιότεροι νόμοι περί αλλοδαπών 1975/91 και 2910/01 όσο και ο ισχύων 3386/2005, εστιάζονται κυρίως με αστυνομικό πνεύμα στην αντιμετώπιση του προβλήματος της λαθρομετανάστευσης.

Σε όλες σχεδόν τις περιπτώσεις οι διακρίσεις όσο αφορά τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών και των αλλοδαπών παραμένουν ισχυρές, ενώ ειδικά οι παράνομοι αποκλείονται από κάθε είδους υπηρεσίες και παροχές. Συγκεκριμένα ακόμη και στην περίπτωση της κοινωνικής ασφάλισης, όπου ισχύουν οι αρχές της εδαφικότητας και καθολικότητας, υφίστανται αρκετές περιπτώσεις όπου ακόμη και οι νόμιμοι αλλοδαποί εξαιρούνται του δικαιώματος. Έτσι, δεν ασφαλίζονται στο ΙΚΑ αλλοδαποί που εργάζονται σε εταιρίες ξένων κεφαλαίων, ενώ έμμεσος αποκλεισμός υφίστανται και από τα ειδικά ταμεία (Ταμείο Νομικών, ΤΣΜΕΔΕ, ΤΣΑΥ και Δημοσίου) των επαγγελματιών για την άσκηση των οποίων απαιτείται η κατοχή της ελληνικής ιθαγένειας.

Η περίπτωση της ασφάλισης των παράνομων μεταναστών είναι πιο πολύπλοκη, καθώς υποχρεώνονται σε κρατήσεις, αλλά δεν δικαιούνται οποιαδήποτε ασφαλιστική αντιπαροχή.

Ωστόσο πλέον οι νόμοι περί αλλοδαπών επέκτειναν το δικαίωμα άμεσης παροχής βοήθειας υγείας και στους παράνομους μετανάστες, μόνο όμως σε περίπτωση έκτακτης ανάγκης. Ειδικότερα, σύμφωνα με την παρ. 1 εδ. Β΄ του άρθρου 51 του ν.2910/01, αναγνωρίζεται το δικαίωμα για έκτακτη νοσηλεία των παράνομων αλλοδαπών και εν γένει δικαίωμα των ανηλίκων αλλοδαπών για ιατρικές και νοσηλευτικές υπηρεσίες. Επί πλέον οι παράνομοι μετανάστες έχουν και κάποια άλλα δικαιώματα που είναι: η πρόσβαση σε

νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές μόνο όταν εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία.

Τέλος, ένα τελευταίο εξίσου σημαντικό δικαίωμα των παράνομων μεταναστών, αποτελεί η δυνατότητα φοίτησης των παιδιών τους στα σχολεία της πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, εφόσον, δυνάμει ήδη των ΠΔ 200/98 και 201/98, δεν απαιτείται ως δικαιολογητικό εγγραφής η προσκόμιση νομιμοποιητικών εγγράφων. Το γεγονός αυτό συντέλεσε έτσι ώστε πολλά παιδιά να μην βρίσκουν κλειστές τις πόρτες της εκπαίδευσης, γεγονός που βοηθάει στην αποφυγή καταστροφικών αποτελεσμάτων και για τα ίδια αλλά και για το κοινωνικό σύνολο.

Η εν λόγω ρύθμιση επικυρώθηκε με τη διάταξη του άρθρου 40 περ. εδ. Δ του ν. 2910/2001, ο οποίος ρητά επέτρεψε την εγγραφή στα ελληνικά σχολεία και παιδιών αλλοδαπών μη νόμιμα εγκατεστημένων στην επικράτεια. Ο ίδιος νόμος προέβλεπε ότι «Ανήλικοι αλλοδαποί, που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια, υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης, όπως και οι ημεδαποί».

Συμπερασματικά θα πρέπει να αναφερθεί πως η αναγνώριση ενός καθολικού δικαιώματος πρόσβασης στην εκπαίδευση σε κάθε ανήλικο αλλοδαπό, ακόμη και εάν οι γονείς του δεν διαμένουν νόμιμα στη χώρα, αποτελεί μία από τις προϋποθέσεις για την απορρόφηση των κοινωνικών εντάσεων που συνεπάγεται η μαζική είσοδος ξένων μεταναστών στην Ελλάδα. Η δυσμενέστερη μεταχείριση των παράνομων αλλοδαπών, όπως και γενικότερα η παράνομη απασχόληση τους, έχει αποδειχτεί ότι είναι επιζήμια όχι μόνο για τους ίδιους, αλλά επίσης για τους κοινωνικοασφαλιστικούς φορείς αλλά και για την ίδια την εθνική οικονομία (Ληξουριώτης, 1998, Katrougalos, 1999). Άλλωστε τα θεμελιώδη κοινωνικά δικαιώματα, και ιδίως αυτά στην υγεία και την εκπαίδευση, συναρτώνται, όπως προαναφέρθηκε, τόσο στενά με την προστασία της ανθρώπινης αξίας που είναι αδιανόητη η άρνησή τους σε οποιοδήποτε ανθρώπινο ον, ανεξάρτητα από τη νομιμότητα της εισόδου του στην επικράτεια.

2.7.2 ΤΑ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΤΩΝ ΠΑΡΑΝΟΜΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ:

Στο προηγούμενο υποκεφάλαιο έγινε φανερό ότι σε διεθνές επίπεδο αλλά και στην Ελλάδα, λόγω της επικρατούσας κατάστασης των παράνομων μεταναστών, γίνεται προσπάθεια της εξασφάλισης των κοινωνικών δικαιωμάτων, στα οποία συμπεριλαμβάνεται και το δικαίωμα στην υγεία. Στο παρόν κεφάλαιο θα γίνει εκτενείς αναφορά για το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο σύμφωνα με το Σύνταγμα και το διεθνές δίκαιο, καθώς και την αντιμετώπιση των ιδιαίτερων κατηγοριών, που είναι οι γυναίκες και τα παιδιά.

Δεδομένου λοιπόν του σημαντικού αριθμού μεταναστών χωρίς νόμιμα έγγραφα παραμονής που βρίσκονται στην Ελλάδα και της ολοένα αυξανόμενης έλευσης νέων καθημερινά, το ζήτημα της πρόσβασης των μεταναστών στην ιατρική περίθαλψη χρειάζεται ιδιαίτερη προσοχή και μέριμνα. Έτσι σύμφωνα με το ισχύον νομοθετικό πλαίσιο και συγκεκριμένα σύμφωνα με τα άρθρο 84 παρ. του Ν. 3386/2005: «Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και οι επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε υπηκόους τρίτης χώρας οι όποιοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο που αναγνωρίζεται από διεθνείς συμβάσεις, θεώρηση ή άδεια παραμονής και γενικά δεν αποδεικνύουν ότι έχουν εισέλθει και διαμένουν νόμιμα στην Ελλάδα. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές, όταν πρόκειται για υπηκόους τρίτων χωρών που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά»

Παράλληλα εγκύκλιος του Υπουργείου Υγείας με τίτλο « Υγειονομική Περίθαλψη Αλλοδαπών» αναφέρει ότι « Για τους αλλοδαπούς μη νόμιμα ευρισκόμενους στην Ελλάδα θα παρέχονται οι απαραίτητες υπηρεσίες αποκλειστικά σε περιπτώσεις επείγοντος περιστατικού και μέχρι τη

σταθεροποίηση της υγείας τους. Δεν θα γίνονται δεκτοί από τις υπηρεσίες υγείας αλλοδαποί αυτής της κατηγορίας για μη επείγοντα περιστατικά».

Όπως γίνεται φανερό η πρόσβαση στην υγεία για τους παράνομους αλλοδαπούς είναι πολύ περιορισμένη και υφίστανται μόνο σε εξαιρετικές περιπτώσεις. Για το λόγο αυτό θα πρέπει να εξεταστεί το ισχύον διεθνές καθώς και το ελληνικό δίκαιο.

ΤΟ ΔΙΚΑΙΩΜΑ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ ΣΤΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΣΥΝΤΑΓΜΑ ΚΑΙ ΤΟ ΔΙΕΘΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟ:

Σύμφωνα με το ελληνικό Σύνταγμα οι διατάξεις που αναφέρονται στο δικαίωμα στην υγεία είναι οι εξής: Στο άρθρο 5 παρ. 5 και στο άρθρο 21 παρ. 3 ορίζεται ότι «Καθένας έχει δικαίωμα στην προστασία της υγείας και της γενετικής του ταυτότητας» και το δεύτερο ορίζει ότι «το Κράτος μεριμνά για την υγεία των πολιτών» κατοχυρώνοντας έτσι την υγεία ως κοινωνικό δικαίωμα.

Ο Π. Δαγτόγλου αναλύοντας τη διάταξη του άρθρου 5 παρ. 5 αυτή αναφέρει ότι: «η νέα διάταξη αναφέρεται όχι απλώς στην κρατική υποχρέωση, αλλά στο δικαίωμα κάθε προσώπου (δηλαδή και του μη Έλληνα) στην προστασία της υγείας του». Συνεπώς σύμφωνα με το συγκεκριμένο άρθρο και οι μετανάστες οι οποίοι δεν έχουν νόμιμα έγγραφα παραμονής έχουν δικαίωμα στη προστασία της υγείας τους. Ωστόσο όπως αναφέρθηκε σε προηγούμενη ενότητα, τα κριτήρια για την εισαγωγή και τη δωρεάν νοσηλεία των ατόμων που δεν έχουν άδεια παραμονής σε κάποια υπηρεσία υγείας του κράτους, ορίζουν ότι για να εισαχθεί κάποιος θα πρέπει η κατάσταση της

υγείας του να είναι τέτοια ώστε να καθιστά απαραίτητη την εισαγωγή του ως έκτακτο περιστατικό. Αποτέλεσμα αυτού είναι τελικά το δικαίωμα τους στην υγεία να είναι πολύ περιορισμένο αν ληφθεί υπόψη μόνο το Ελληνικό Σύνταγμα.

Ωστόσο παράλληλα με το Ελληνικό Σύνταγμα και το Διεθνές Δίκαιο έχει μεριμνήσει για τα δικαιώματα των ανθρώπων στην υγεία. Συγκεκριμένα το Διεθνές Σύμφωνο για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα (Κυρώθηκε με το Ν. 1532/1985 ΦΕΚ Α 25) στο άρθρο 12 παρ. 1 προβλέπει ότι: « Τα συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα κάθε προσώπου να απολαμβάνει την καλύτερη δυνατή σωματική και ψυχική υγεία ». Επίσης στο ίδιο άρθρο στην παρ.2 αναφέρει ότι : « Τα μέτρα που θα λάβουν τα Συμβαλλόμενα Κράτη, για την εξασφάλιση της πλήρους άσκησης του δικαιώματος αυτού πρέπει να περιλαμβάνουν επίσης και τα απαιτούμενα μέτρα για τη διασφάλιση : [...] γ) Της προφυλάξεως και θεραπείας επιδημιών, ενδημικών, επαγγελματικών και άλλων ασθενειών και της καταπολέμησης αυτών, δ) Της δημιουργίας συνθηκών που μπορούν να εξασφαλίσουν σε όλους ιατρικές υπηρεσίες και ιατρική περίθαλψη σε περίπτωση ασθένειας.» Συνεπώς στο συγκεκριμένο άρθρο γίνεται σαφές ότι το διεθνές δίκαιο αναγνωρίζει σε κάθε πρόσωπο και κατά συνέπεια και στους μετανάστες το δικαίωμα στην υγεία.

Όπως σε όλα τα άρθρα, έτσι και σ'αυτο που αφορά το δικαίωμα στην υγεία τα συμβαλλόμενα κράτη έχουν συγκεκριμένες υποχρεώσεις που διασφαλίζουν ότι έχουν λάβει τα μέτρα που είναι απαραίτητα. Συγκεκριμένα τα επίπεδα υποχρεώσεων για το δικαίωμα στην υγεία είναι: η υποχρέωση τους να σέβονται , η υποχρέωση τους να προστατεύουν και η υποχρέωση τους να εκπληρούν το εν λόγω δικαίωμα. Σύμφωνα με την Επιτροπή για τα Οικονομικά, Κοινωνικά και Πολιτιστικά Δικαιώματα, η πιο σημαντική υποχρέωση των κρατών είναι αυτή του σεβασμού και για το λόγο αυτό έχει δηλώσει ότι « Τα Κράτη έχουν την υποχρέωση να σέβονται το δικαίωμα στην υγεία, να μην αρνούνται ή να περιορίζουν την ίση πρόσβαση όλων των ατόμων, συμπεριλαμβανομένων κρατουμένων, μειονοτήτων, αιτούντων άσυλο και παράνομων μεταναστών, σε προληπτικές, θεραπευτικές και

καταπραϋντικές υπηρεσίες υγείας»(Committee on Economic, Social and Cultural rights., παρ.24).

Τέλος, η εν λόγω Επιτροπή έχει δηλώσει ότι οι υποχρεώσεις των Κρατών περιλαμβάνουν επίσης, την διασφάλιση του δικαιώματος πρόσβασης σε υπηρεσίες υγείας και παροχές χωρίς διακρίσεις, ιδιαίτερα σε ευάλωτες ή περιθωριοποιημένες ομάδες καθώς και την παροχή βασικών φαρμάκων. Μέσα στις ομάδες αυτές περιλαμβάνονται σαφώς και οι παράνομοι μετανάστες.

Ολοκληρώνοντας την αναφορά στα δικαιώματα των παράνομων μεταναστών όσων αφορά την προσβασιμότητα στην υγεία και το ισχύον καθεστώς στην υγεία σε εθνικό και διεθνές δίκαιο, είναι χρήσιμο να γίνει μια ιδιαίτερη αναφορά στις γυναίκες και τα παιδιά.

Έτσι σύμφωνα με το άρθρο 24 παρ. 1 της Διεθνούς Σύμβασης για τα Δικαιώματα του παιδιού « Τα Συμβαλλόμενα Κράτη αναγνωρίζουν το δικαίωμα του παιδιού να απολαμβάνει το καλύτερο δυνατό επίπεδο υγείας και να επωφελείται από τις υπηρεσίες ιατρικής θεραπείας και αποκατάστασης αναπήρων. Τα Συμβαλλόμενα Κράτη επιδιώκουν να διασφαλίσουν ότι κανένα παιδί δεν θα στερείται το δικαίωμα πρόσβασης στις υπηρεσίες αυτές». Συνεπώς σύμφωνα με τον εν λόγω νόμο που δεν θέτει περιορισμούς ακόμα και οι ανήλικοι που είναι παράνομοι σε μια χώρα δεν θα πρέπει να στερούνται το δικαίωμα στην υγεία, αλλά αντίθετα το κράτος έχει υποχρεώσει να μεριμνεί για τη διασφάλισή της.

Παράλληλα η παρ.2 του ίδιου άρθρου, δηλαδή του άρθρου 24 προβλέπει ότι, τα Συμβαλλόμενα Κράτη θα πρέπει να λαμβάνουν τα κατάλληλα μέτρα ώστε «να εξασφαλίζουν στις μητέρες κατάλληλη περίθαλψη πριν και μετά τον τοκετό». Ωστόσο επειδή η εισαγωγή για νοσηλεία καλύπτει μόνο επείγοντα περιστατικά , ουσιαστικά η περίθαλψη αφορά τον τοκετό ή και κάποιες άλλες περιπτώσεις επιπλοκών κατά τη διάρκεια της εγκυμοσύνης. Μια μικρή διαφοροποίηση υπάρχει στις περιπτώσεις που η μητέρα είναι ανήλικη, οπότε και υπάρχει ολοκληρωμένος προγεννητικός έλεγχος.

Κλείνοντας την αναφορά στα δικαιώματα των μεταναστών είτε αυτοί είναι νόμιμοι, είτε είναι παράνομοι παρατηρούμε ότι υπάρχει μια έντονη κινητοποίηση από διάφορες χώρες έτσι ώστε να θεσπιστούν νόμοι, οι οποίοι θα έχουν ανθρωπιστικό περιεχόμενο και θα βοηθούν οι άνθρωποι αυτοί να έχουν πρόσβαση στα διάφορα κοινωνικά αγαθά, καθώς και στην υγεία. Αύτη η διαδικασία φαίνεται να είναι σε πολύ πρώιμο στάδιο και χρειάζονται ακόμα αρκετές προσπάθειες για να ολοκληρωθεί.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3^ο : Κοινωνικός αποκλεισμός

3.1.1 Ορισμοί του κοινωνικού αποκλεισμού:

Η έννοια του αποκλεισμού αποτελεί μια πολυσυζητημένη και πολυαμφισβητημένη επιστημονικά έννοια.

Αποτελεί μια έννοια η οποία όσο και εάν απορρίφθηκε σε μεγάλο βαθμό από τους επιστήμονες, άλλο τόσο σε μεγάλο βαθμό χρησιμοποιήθηκε από την πολιτική και την επιστήμη για να περιγραφεί η όμοια κατάσταση που παρουσίαζαν από κοινού διαφορετικής φύσης φαινόμενα και που μέχρι εκείνη τη στιγμή απασχολούσαν τους επιστήμονες μόνο σε ξεχωριστού είδους θεματικές ενότητες και κατηγορίες ανάλυσης.

Χρησιμοποιήθηκε με πολλούς τρόπους, τοποθετήθηκε στο επίκεντρο του πολιτικού, κοινωνικού, δημοσιογραφικού και επιστημονικού ενδιαφέροντος, έγινε «της μόδας», έχοντας ως αποτέλεσμα τα μέγιστης επιτυχίας αποτελέσματα των παρεμβάσεων των χρηστών, όταν αναφέρονταν σε καταστάσεις χαρακτηριζόμενες «υψηλής επικινδυνότητας».

Η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού περισυνέλεξε εκείνα τα φαινόμενα και τα υποκείμενα που είχαν τεθεί εκτός θεσμοθετημένων κοινωνικών συστημάτων.

Θα πρέπει να αναφερθεί ότι η εμφάνιση της χρήσης της έννοιας συμπίπτει με την προσπάθεια και την ανάγκη να δημιουργηθούν κοινωνίες των οποίων βασική λειτουργία θα είναι να παράγουν «ένταξη» και όχι «αποκλεισμούς», θα αποδέχονται το διαφορετικό και δεν θα το απορρίπτουν, θα το ονομάζουν «διαφορετικό» με στόχο να το προστατέψουν και να δημιουργήσουν τις κατάλληλες προϋποθέσεις για να ενταχθεί και όχι να αναπαράγουν λειτουργίες απόρριψης.

Ο όρος κοινωνικός αποκλεισμός έχει χαρακτηριστεί πάμπολλες φορές ως «σκοτεινός», «απροσδιόριστος», «θολός», κ.α.

Επίσης πιστεύεται , ότι αποτελεί έναν νέο όρο , πράγμα το οποίο δεν ισχύει σε καμία περίπτωση.

Ο όρος λοιπόν «κοινωνικός αποκλεισμός» εμφανίζεται για πρώτη φορά σε επιστημονικό κείμενο τη δεκαετία του '60, στο έργο του Pierre Masse, γενικού γραμματέα του υπουργείου σχεδιασμού της Γαλλίας, «Les dividendes du progress».

Περίπου την ίδια περίοδο, το 1965, εμφανίζεται το έργο ενός άλλου γάλλου, του J.Klanfer , που ανήκε στην κυριότερη εκείνη την εποχή ομάδα εθελοντικής παρέμβασης του πατέρα Joseph Wresinski, εμπνευστή και ηγέτη του κινήματος του ATD-Quart Monde, με τον τίτλο «L' exclusion sociale» (Klanfer, 1965).

Το επόμενο χρονικά κείμενο είναι το γνωστό κείμενο του Rene Lenoir, που εμφανίστηκε το 1974 με τον τίτλο «Les exclus, un francais sur dix» (Lenoir, 1974). Η επιλογή του όρου «αποκλεισμός» , οφείλεται περισσότερο στον εκδοτικό οίκο του Rene Lenoir , που τον επέλεξε (τον όρο) ανάμεσα σε μια σειρά από συγγενικούς τίτλους, παρά στην συνειδητή επιλογή χρησιμοποίησης του όρου από τον ίδιο.

Όπως ορίστηκε από τους θεωρητικούς του 19^{ου} αιώνα, ο όρος «αποκλεισμός» στη βάση του σχετίζεται με τον όρο της «φτώχειας». Σηματοδοτώντας την είσοδο στην βιομηχανική κοινωνία και τον καπιταλιστικό τρόπο παραγωγής, η φτώχεια αποτελούσε ένα φαινόμενο προς ξεπέραςμα για όλες τις δυτικές κοινωνίες.

Οι φιλελεύθεροι γάλλοι οικονομολόγοι, καθώς και η αγγλοσαξονική παράδοση στιγματίζουν τον όρο της «φτώχειας» με τις θεωρίες τους , και του δίνουν έναν καθαρά οικονομικό χαρακτήρα, που στη συνέχεια ερμηνεύεται ως η απουσία του πολίτη στην ανάπτυξη της επιχείρησης και η έλλειψη κάθε μορφής οικονομικής δραστηριότητας.

3.1.2 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΟ ΠΡΑΣΙΝΟ ΒΙΒΛΙΟ:

Ως προς την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού έχουμε διαπιστώσει πως δεν διακρίνεται από σαφήνεια. Χαρακτηριστικό είναι πως στο Πράσινο Βιβλίο της Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων και μάλιστα στο ειδικό κεφάλαιο που επιγράφεται «κοινωνικός αποκλεισμός» δεν υπάρχει ορισμός της έννοιας.

Αντί για αυτό υπάρχει έντονη ταύτιση με τη φτώχεια και την περιθωριοποίηση, οι οποίες απλώς διαφοροποιούνται ελαφρά από τον κοινωνικό αποκλεισμό με τις εξής φράσεις: «Η δημόσια συζήτηση σχετικά με τα θέματα αυτά (δηλαδή της φτώχειας και της περιθωριοποίησης) άλλαξε ευρέως κατά την διάρκεια των περασμένων 15 ετών.

Η έμφαση δίνεται τώρα στη διαρθρωτική φύση της διαδικασίας, η οποία αποκλείει μέρος του πληθυσμού από οικονομικές και κοινωνικές ευκαιρίες».

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δε, σημαίνει μόνο ανεπαρκές εισόδημα. Υπερβαίνει ακόμη και τη συμμετοχή στην εργασιακή ζωή.

Θίγει εκτός από άτομα , και κοινωνικές ομάδες, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού και εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων.

Άλλοι ερευνητές , όπως ο Room θεωρούν τον αποκλεισμό ως «άρνηση και μη πραγμάτωση των κοινωνικών δικαιωμάτων των πολιτών, παραπέμποντας σε περιορισμούς της πρόσβασής τους σε κοινωνικά αγαθά και υπηρεσίες, ανεξάρτητα, αν οι περιορισμοί αυτοί είναι σκόπιμοι ή όχι».

Σε μια πιο γενική έκφραση κοινωνικός αποκλεισμός εμφανίζεται όταν υπάρχει έλλειμμα τουλάχιστον σε ένα από τα στοιχεία: πολιτικής, κοινωνικής, οικονομικής και διαπροσωπικής, στην κοινωνία, ολοκλήρωσης.

Στην προσπάθεια έτσι να αποσαφηνιστεί ο όρος, προκύπτουν πολλές δυσκολίες: χωρίς το περιεχόμενό του να είναι επαρκώς καθορισμένο, πολιτογραφήθηκε στην καθημερινή πρακτική. Ταυτιζόταν συχνά με την

οικονομική του διάσταση, χωρίς ιδιαίτερες κοινωνιολογικές θεωρήσεις και για τις ανάγκες ερευνητικών προγραμμάτων, το εννοιολογικό του περιεχόμενο προσδιοριζόταν από τους όρους χρηματοδότησης. Εμφανίστηκαν έτσι, πολλοί ορισμοί όπου άλλοι επικεντρώνονται στις αιτίες, άλλοι στις διαδικασίες και άλλοι στη χρηστική αξία του όρου ανάλογα στο τι αφορούσαν. (καθημερινό λόγο για παράδειγμα, ή την πρακτική της Ε.Ε. κ.α.).

Έτσι λοιπόν, ο όρος του κοινωνικού αποκλεισμού υποδηλώνει διαφορετικό περιεχόμενο για διαφορετικούς χρήστες του, για αυτό και ο ορισμός είναι εν τέλει αυθαίρετος στις κοινωνικές επιστήμες και υποχρεωνόμαστε συνήθως να διευκρινίζουμε το θεωρητικό πλαίσιο αναφοράς μας κάθε φορά που χρησιμοποιούμε έναν όρο που έχει διαφορετικό περιεχόμενο για διαφορετικούς επιστήμονες.

3.1.3 Ο ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ:

Στην Ελλάδα είναι χαρακτηριστικό ότι μόνο μέσα στο Δεκέμβριο του 1996 πραγματοποιήθηκαν περίπου ογδόντα ημερίδες με θέμα τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ο μεγάλος αριθμός των επιστημονικών δραστηριοτήτων δεν οφείλεται σε εκρηκτική εμφάνιση ενδιαφέροντος για το θέμα, αλλά ήταν απλώς επακόλουθο της ολοκλήρωσης των πρώτων προγραμμάτων παρέμβασης που έγιναν στο πλαίσιο του προγράμματος για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας.

Η αλήθεια είναι ότι η ελληνική επιστημονική κοινότητα σε μικρή έκταση και με ελάχιστο αριθμό επιστημόνων πήρε μέρος στους αρχικούς προβληματισμούς για τον κοινωνικό αποκλεισμό. Ασχολήθηκε με το θέμα αυτό μόνο, όταν ο όρος είχε ήδη πολιτογραφηθεί στην καθημερινή γλώσσα μετά την ευρεία χρήση του στη ρητορική των πολιτικών, στη γλώσσα των δημοσιογράφων και κυρίως, στα κείμενα των διεθνών οργανισμών, ιδιαίτερα της Ε.Ε. , που επηρεάζουν την ελληνική πολιτική και τον πολιτικό λόγο.

Άρα, όταν προσπαθούμε να δούμε τον τρόπο με τον οποίο ορίζεται η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ουσιαστικά υποχρεωνόμαστε σε μια περιπλάνηση σε έναν κόσμο πολλών ορισμών. Περιπλάνηση που συνοδεύεται από σκέψεις σχετικά με τις αιτίες ή/και τις διαδικασίες που οδήγησαν επιστήμονες, οργανώσεις και υπηρεσίες στη δική τους επιλογή ως προς το περιεχόμενο της έννοιας-επιλογή, που διαφέρει από την επιλογή άλλων επιστημόνων, οργανώσεων και υπηρεσιών.

Η περιπλάνηση συνοδεύεται, επίσης, από σκέψεις σχετικά με τη χρηστική αξία κάθε ορισμού-αξία που μετριέται κυρίως με την ερμηνευτική και προγνωστική ικανότητά του και επιπλέον, εφόσον έχουμε να κάνουμε με ένα φαινόμενο που χαρακτηρίζεται ως κοινωνικό πρόβλημα, με τη δυνατότητα που παρέχει για παρέμβαση με στόχο την επίλυση του προβλήματος.

Υπάρχει η δικαιολογημένη υποψία για πολλές περιπτώσεις ανθρώπων, οργανώσεων και υπηρεσιών πώς χρησιμοποιούν τον όρο κοινωνικός αποκλεισμός ως συνώνυμο άλλων όρων, όπως είναι η φτώχεια, η ανεργία, οι διακρίσεις, ο ρατσισμός κ.α.

Είναι χαρακτηριστικό άλλωστε, ότι συχνά η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού εκφέρεται μαζί με την έννοια της «φτώχειας», ότι η μακρόχρονη ανεργία μετονομάζεται σε «αποκλεισμό από την αγορά εργασίας» και ότι ο ρατσισμός και οι διακρίσεις ταυτίζονται με τον κοινωνικό αποκλεισμό. Αυτό δεν είναι τυχαίο.

Ενώ αρχικά ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφερόταν στην πράξη της απόρριψης κάποιου από μια ομάδα, έναν θεσμό ή από έναν κοινωνικό χώρο (ή της απαγόρευσης να συμμετέχει σε αυτά), τώρα αναφέρεται στο αποτέλεσμα αυτής της διαδικασίας, στην κατάσταση αυτών που αποκλείονται, χωρίς ένδειξη σχετικά με το «από πού αποκλείονται» και «ποιος τους αποκλείει».

Τα παραπάνω αναπαράγονται από τα Μ.Μ.Ε. και τροφοδοτούν τους προσεκτικούς παρατηρητές με υλικό που ενισχύει την άποψη ότι με τον όρο «κοινωνικός αποκλεισμός» απλώς παλαιά προβλήματα χαρακτηρίζονται με «νεότευκτους» όρους. Ή, στην καλύτερη περίπτωση, ότι παλαιά και

διαφορετικά ως προς την φύση τους προβλήματα απλώς παρατίθενται κάτω από έναν ενιαίο όρο.

3.1.4 ΟΡΙΣΜΟΣ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ Ε.Ε. ΚΑΙ ΕΙΔΙΚΟΥΣ

Επιπλέον, ενώ στην αρχή τονίζεται πως ο ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού στα κείμενα της Ε.Ε., δε διαφέρει αισθητά από τον προεπιστημονικό ορισμό που δίνεται στο πλαίσιο του καθημερινού λόγου, τα πράγματα είναι διαφορετικά σε ότι αφορά την περιγραφή του φαινομένου στο πλαίσιο της «Στοχοθετημένης κοινωνικό-οικονομικής έρευνας» της Ε.Ε.

Εδώ ο κοινωνικός αποκλεισμός διαφοροποιείται πρώτον ως έννοια που αφορά ολόκληρη την κοινωνία, και ταυτίζεται με την απώλεια της κοινωνικής συνοχής, και δεύτερον ως έννοια που αφορά σε άτομα και σε ειδικές ομάδες, οπότε αναπαριστά μια προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική εξαθλίωση και σε διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας.

Εδώ, οι διαδικασίες που συνιστούν τον κοινωνικό αποκλεισμό κατανοούνται ως σύνθετες και διαφορετικές από περίπτωση σε περίπτωση.

Εδώ λοιπόν, ο κοινωνικός αποκλεισμός περιγράφεται με διαφορετικό τρόπο, από εκείνον που συνηθίζεται στον καθημερινό λόγο, αφού περιγράφεται ως «προοδευτική διαδικασία περιθωριοποίησης που οδηγεί σε οικονομική εξαθλίωση και σε διάφορες μορφές κοινωνικής και πολιτισμικής μειονεκτικότητας».

Όμως και σε αυτόν τον ορισμό υπάρχει ένα σημαντικό πρόβλημα. Ο ορισμός αυτός δεν εμπεριέχει κανένα στοιχείο σχετικά με μια πιθανή κοινή αιτία αυτής της διαδικασίας.

Αντίθετα, το γεγονός ότι οι διαδικασίες δεν είναι μόνο σύνθετες αλλά και διαφορετικές μεταξύ τους, μπορεί να εκληφθεί ως άποψη ότι δεν υπάρχει

ένα κοινό στοιχείο που να ενοποιεί αυτές τις διαφορετικές μεταξύ τους διαδικασίες.

Άρα, αν αυτό ισχύει, τότε δεν πρέπει να χρησιμοποιείται για όλες αυτές τις διαφορετικές διαδικασίες ένας κοινός όρος: αυτός του κοινωνικού αποκλεισμού.

Έτσι, η σύγχυση που επικρατεί γύρω από την ασάφεια του όρου δεν είναι ούτε τυχαία , ούτε αναγκαία. Είναι αποτέλεσμα του γεγονότος ότι η επιστημονικά δυνατή αποσαφήνισή του οδηγεί σε διαπιστώσεις τις οποίες οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ε.Ε. δεν είναι πρόθυμες να αποδεχθούν.

Ο Strobel διαπιστώνει αλλαγές στην ευρωπαϊκή σκέψη σε ότι αφορά τη θεώρηση του κοινωνικού αποκλεισμού και καταγράφει δύο διατυπώσεις ως ορόσημα των αλλαγών αυτών:

Η πρώτη αναφέρεται στη θεώρηση των κοινωνικά αποκλεισμένων ως «άτομα ή οικογένειες των οποίων οι πόροι είναι τόσο μικροί, ώστε να αποκλείονται από το ελάχιστο αποδεκτό επίπεδο διαβίωσης της χώρας στην οποία ζουν», εκ μέρους του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου των Υπουργών το 1975.

Η δεύτερη αναφέρεται στον ορισμό των κοινωνικά αποκλεισμένων ως ομάδες ανθρώπων που δεν απολαμβάνουν ουσιαστικά τα ανθρώπινα δικαιώματα, εκ μέρους του Συμβουλίου της Ευρώπης το 1994.

Πρόκειται για μια προφανής μετακίνηση από έναν ορισμό που θεμελιώνεται αποκλειστικά σε οικονομικά δεδομένα προς έναν ορισμό που θεμελιώνεται σε δικαιώματα.

Στα κοινωνικά δικαιώματα τώρα, θεμελιώνεται και ο ορισμός του κοινωνικού αποκλεισμού από το Παρατηρητήριο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής που παρακολουθεί τις εθνικές πολιτικές καταπολέμησης του κοινωνικού αποκλεισμού (1991):

«Ορίζουμε τον κοινωνικό αποκλεισμό πρώτον και κυρίως σε σχέση με τα κοινωνικά δικαιώματα των πολιτών» και πάνω σε αυτή την αντίληψη το Παρατηρητήριο διατυπώνει την άποψη ότι «κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί

να αναλυθεί με τους όρους της άρνησης ή της μη-πραγματοποίησης κοινωνικών δικαιωμάτων».

Η αποδοχή αυτού του ορισμού συνεπάγεται την αποδοχή της άποψης ότι καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού στην Ευρώπη σημαίνει υλοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων για όλους τους ανθρώπους οι οποίοι συνθέτουν τους κοινωνικά αποκλεισμένους.

Η πολιτική σημασία μιας τέτοιας διαπίστωσης είναι προφανής. Έτσι μπορούμε να κατανοήσουμε και τις αιτίες για τη διαφορά που υπάρχει ως προς την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού ανάμεσα στο πράσινο βιβλίο, ως κείμενο-οδηγό για την κοινωνική πολιτική της Ευρωπαϊκής Ένωσης, και στην έκθεση του Παρατηρητηρίου, ως κείμενο αυτογνωσίας της Ε.Ε.

Έτσι και αλλιώς, ο ορισμός που γίνεται από το παρατηρητήριο επιτρέπει διπλή ανάγνωση, όταν σε αυτόν συνδέεται η κατοχή και η χρήση των κοινωνικών δικαιωμάτων με την έννοια του πολίτη. Η σύνδεση αυτή μπορεί να σημαίνει πρώτον, ότι κοινωνικά αποκλεισμένοι μπορεί να είναι μόνο οι πολίτες, αποσυνδέοντας από την έννοια αυτή όσους/ες δεν είναι πολίτες, όπως π.χ., μετανάστες και πρόσφυγες, και δεύτερον μπορεί να σημαίνει ότι για να γίνει δυνατή η κατοχή και η χρήση κοινωνικών δικαιωμάτων χρειάζεται προηγουμένως η απόκτηση των πολιτικών δικαιωμάτων.

Η ύπαρξη των πολιτικών δικαιωμάτων είναι σίγουρο ότι διευκολύνει τη διεκδίκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων, όμως με δεδομένη την ισχυρή αντίσταση τόσο των κυβερνήσεων όσο και μεγάλου μέρους των πολιτών στην παροχή πολιτικών δικαιωμάτων σε μετανάστες και πρόσφυγες, η θεώρηση ότι για την υλοποίηση των κοινωνικών δικαιωμάτων χρειάζεται προηγουμένως η απόκτηση πολιτικών δικαιωμάτων ουσιαστικά αλλοιώνει το χαρακτήρα της έννοιας του κοινωνικού αποκλεισμού για τους ανθρώπους που δεν έχουν πολιτικά δικαιώματα, και απομακρύνει την αντιμετώπιση του δικού τους αποκλεισμού.

Είναι σίγουρο, πάντως, πως σε ένα σημαντικό σημείο ο ορισμός του Παρατηρητηρίου χαρακτηρίζεται από ασάφεια. Έχει να κάνει με την έννοια

των κοινωνικών δικαιωμάτων, των οποίων ο αριθμός και ο ακριβής προσδιορισμός του περιεχομένου τους αποτελούν αντικείμενο πολιτικών αγώνων και συγκρούσεων και όχι δεδομένο.

Είναι γεγονός ότι στην έκθεση του Παρατηρητηρίου δίνεται μια κατεύθυνση για την εύρεση λύσης σε αυτό το πρόβλημα, όταν περιγράφεται η διαδικασία του αποκλεισμού: «Μιλώντας για αποκλεισμό υποδηλώνουμε περιορισμούς στην πρόσβαση, ηθελημένους ή όχι.

Πολίτες μπορεί να αποτυγχάνουν να κάνουν χρήση των δικαιωμάτων τους είτε από δική τους ανικανότητα ή από λανθασμένη επιλογή. Όπου ανικανότητα ή επιλογή είναι αποτέλεσμα προηγούμενων αποκλεισμών-από την εκπαίδευση, από την πληροφόρηση κ.τ.λ. –μπορούν να θεωρηθούν ως παρεμπόδιση στην πρόσβαση».

Όπως λέει ο Strobrel «θεωρώ ότι με την παραπάνω προσέγγιση του αποκλεισμού – «παρεμπόδιση στην πρόσβαση»- υποδηλώνεται μια νέα κατεύθυνση που είναι ιδιαίτερη πρόσφορη.

Για να ορίσουμε με τον πιο ενδεδειγμένο τρόπο την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού πρέπει να βρούμε το κοινό στοιχείο που διαπερνά τα αγαθά, τα οποία στερούνται οι κοινωνικά αποκλεισμένοι, έτσι ώστε να οδηγούνται στη φτώχεια και στην περιθωριοποίηση. Κοινό στοιχείο αποτελεί το γεγονός ότι όλες οι ομάδες που απαρτίζουν το χάρτη των κοινωνικά αποκλεισμένων παρεμποδίζονται στην απορρόφηση δημόσιων και κοινωνικών αγαθών και ότι το φαινόμενο αυτό μπορεί να ονομαστεί κοινωνικός αποκλεισμός».

Όταν λέμε «δημόσια και κοινωνικά αγαθά» εννοούμε: Πρώτον, «δημόσια» χαρακτηρίζονται τα αγαθά στα οποία θεωρητικά έχουν πρόσβαση όλοι οι άνθρωποι, και δεύτερον, «κοινωνικά» χαρακτηρίζονται εκείνα τα οποία χρηματοδοτούνται και παρέχονται από την οργανωμένη κοινωνία.

Συνεπώς, το περιεχόμενο του όρου «κοινωνικός αποκλεισμός» εξαρτάται από την απάντηση που δίνουμε στην ερώτηση «ποια θεωρούμε κοινωνικά δικαιώματα» και το περιεχόμενο του όρου «κοινωνικά

αποκλεισμένοι» εξαρτάται από την απάντηση που δίνουμε στην ερώτηση «για ποιους ανθρώπους θεωρούμε ότι έχουν ισχύ τα κοινωνικά δικαιώματα».

Η πρώτη εκτεταμένη αναφορά στον όρο του κοινωνικού αποκλεισμού και τους παράγωγούς του , γίνεται στην Πράσινη Βίβλο για την κοινωνική πολιτική στην Ε.Ε.

Αυτή η αναφορά έχει απασχολήσει τους επιστήμονες και έχει γίνει αντικείμενο κριτικής και προβληματισμού.

Από τις κριτικές αναλύσεις του κειμένου αυτού, προκύπτει ότι, δίχως να διατυπώνεται σαφής ορισμός, ο όρος προσδιορίζεται με τρόπο που τον κάνει να μην ταυτίζεται με τη φτώχεια και την ανεργία, και να μην περιγράφει άμεσα τα κοινωνικά προβλήματα που αφορούν στην εργασία και ιδίως αναφέρονται στη στέγαση, στην ανεπαρκή εκπαίδευση, στην προβληματική πρόσβαση στις υπηρεσίες και στην υγεία.

Ο «κοινωνικός αποκλεισμός» σημειώνεται ότι θίγει ομάδες που θεωρείται πως αποτελούσαν ή αποτελούν αντικείμενο διακρίσεων και διαχωρισμών, που δεν έχουν τον χαρακτήρα της παραδοσιακής ανισότητας και εμπεριέχουν σαφέστατα τον κίνδυνο κατακερματισμού της κοινωνίας ή την εμφάνιση κοινωνίας δύο ταχυτήτων.

Όπως σωστά εντοπίζεται από αναλύσεις και επεξεργασίες, επίσης, η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού δεν συνδέεται απλώς με ήδη καταγεγραμμένα αποτελέσματα και συμβάντα, που σχετίζονται με την κοινωνική περιθωριοποίηση και έκπτωση.

Αλλά αφορά ακόμα και στη διαδικασία που περιορίζει την πρόσβαση και την ικανότητα χρησιμοποίησης δυνατοτήτων και υπηρεσιών.

Η εικόνα για την οριοθέτηση γίνεται πολύ περισσότερο διακριτή, ιδίως μετά την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ (1997), η οποία χαρακτηρίζεται από τη συμπερίληψη του νέου τίτλου για την απασχόληση και του πρωτοκόλλου για την κοινωνική πολιτική.

Πολύ πιο ολοκληρωμένη οριοθέτηση πραγματοποιείται από την τελική έκθεση της EUROSTAT (1998), σχετικά με τη διαμόρφωση μη οικονομικών δεικτών για τη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Σε αυτήν την έκθεση επιχειρείται η σχετική διάκριση της φτώχειας και του κοινωνικού αποκλεισμού, αν και οι δύο έννοιες θεωρούνται συμπληρωματικές.

Σημειώνεται ότι η φτώχεια συμπεριλαμβάνεται στην κατανόηση του κοινωνικού αποκλεισμού, αλλά διευκρινίζεται ότι ορισμένες μορφές φτώχειας δεν οδηγούν στον αποκλεισμό και έτσι δεν περιλαμβάνονται στην εκτίμηση του τελευταίου.

Ο R.Lenoir θεωρεί ότι ο όρος αναφέρεται σε όψεις και συνέπειες της φυσικής και πνευματικής αδυναμίας, όπως και της έλλειψης κοινωνικής προσαρμογής, που περιλαμβάνει τις πνευματικές ασθένειες, τις περιπτώσεις στις οποίες παρουσιάζονται αυτοκαταστροφικές εντάσεις, όπως για παράδειγμα με τους αλκοολικούς, τους ενήλικους παραβάτες και τους περιθωριακούς.

Ένας ακόμα αναλυτής που κάνει λόγο για αποκλεισμό μετά τις οικονομικές και οργανωτικές αλλαγές της περιόδου 1975-1980, είναι ο A.Gorz.

Ο A.Gorz συζητά το φαινόμενο του αποκλεισμού σε συσχετισμό με τις διαπιστωμένες εκφράσεις της εργασιακής κατάπτωσης.

Η κριτική του αναλυτή για την κοινωνία χαρακτηρίζεται ως ριζοσπαστική και κατατάσσει αυτά τα φαινόμενα σε ένα γενικό πλαίσιο κοινωνικής αποσύνθεσης.

Η αποσύνθεση αυτή όπως χαρακτηριστικά αναφέρει « συνδέεται με τη διάλυση των παραδοσιακών συλλογικοτήτων, που έχει κληροδοτήσει η βιομηχανική οργάνωση και προοιωνίζεται την κοινωνία των ατόμων». Η εκτίμηση που κάνει, προσβλέπει σε μια αισιόδοξη προοπτική, ότι αυτή η αποσύνθεση πρόκειται να οδηγήσει στην καθολική κρίση του κοινωνικού συστήματος και επομένως οριοθετεί νέες δυνατότητες για την οικοδόμηση της ατομικής αυτονομίας, μέσα σε μια κοινωνική πραγματικότητα, στην οποία

ταυτόχρονα εξαναγκάζονται σε συστολή όλες οι δράσεις και οι θεσμοί που σχετίζονται με την αναγκαιότητα, δηλαδή η μαζική παραγωγή και το κράτος.

Αυτή τη διαδικασία που ο Gorz θεωρεί κοινωνική εξέλιξη με θετική προοπτική, ο P.Glotz την προσλαμβάνει περισσότερο με κριτική διάθεση.

Ο Glotz εισάγει την έννοια της κοινωνίας των 2/3.

Σύμφωνα με την άποψή του, η κοινωνία μοιράζεται σε δύο κατηγορίες.

Η μια είναι η πλειοψηφία των 2/3 που συνεχίζει να είναι ενεργός και δέχεται θετικά τις εξελίξεις της οικονομικής και κοινωνικής αναδιοργάνωσης, και η άλλη είναι η μειοψηφία, η οποία αποκλείεται ή τείνει να αποκλειστεί από την οικονομική δυναμική και να περιθωριοποιηθεί κοινωνικά.

Ο Glotz υποστηρίζει ότι η πιθανότητα να εδραιωθεί και να μονιμοποιηθεί αυτή η κοινωνική διαίρεση, αποτελεί σημαντική απειλή για τις ευρωπαϊκές χώρες.

3.2 Περιγραφή του φαινομένου και χαρακτηριστικά του

Ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί μια σύγχρονη επινόηση η οποία επιβλήθηκε στην επιστημονική συζήτηση, αντικαθιστώντας την έννοια της φτώχειας τα τελευταία δεκαπέντε χρόνια. Η προέλευσή του είναι προφανώς πολιτική αλλά κάτι τέτοιο δεν είναι καινοφανές.

«Η νοητική κατασκευή του κοινωνικού αποκλεισμού και, επομένως, οι πολιτικές που παράγονται για την καταπολέμησή του δεν θα πρέπει να θεωρούνται επιστημονικά ουδέτερες. Η θεωρητική υπέρβαση της έννοιας της φτώχειας υπαινίσσεται έναν τρόπο κατανόησης των κοινωνικών ανισοτήτων που δεν έχει επίκεντρο τις διαφοροποιήσεις στην οικονομική κατάσταση των μελών της κοινωνίας. Δεν περιλαμβάνει ταυτόχρονα προβληματισμούς ή, το κυριότερο, κοινωνικούς προσανατολισμούς, είτε για την άμβλυνση είτε για την απάλειψη του φαινομένου». (Λύτρας, Α.,-Σουλιώτης,Κ., 2004:25)

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, εμφανίζεται ως ένας ριζοσπαστικός τρόπος πρόσληψης της κοινωνικής πραγματικότητας, καθώς δεν αναφέρεται αποκλειστικά στην φτώχεια. Η καταπολέμηση κατ' αυτήν την έννοια, του κοινωνικού αποκλεισμού απεικονίζει έναν τρόπο διαχείρισης των προβλημάτων των φτωχών και της ένταξής τους στην κοινωνία, δίχως να αντιμετωπίζει την αιτία της κατάστασής τους.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός, ενώ μεν αφορά στους φτωχούς, δεν ασχολείται δε με την έννοια, τους μηχανισμούς διαμόρφωσης, την έκταση και τις γενικές κοινωνικές συνέπειες της φτώχειας. Με την υιοθέτηση πολιτικών για τον αποκλεισμό, μετακινείται συνολικά η αντίληψη των μελών της Ε.Ε. σχετικά με την φτώχεια, όπως και οι σχετικές πολιτικές και πρακτικές. Χρειάζεται να σημειώσουμε ότι μέχρι το 1989 η Ε.Ε. (τέως ΕΟΚ) είχε αναπτύξει έναν συγκεκριμένο ορισμό για την φτώχεια όπου γεφυρώνονταν με αναλόγου περιεχομένου πολιτικές και όπου ο αποκλεισμός αποδιδόταν αποκλειστικά στην έννοια αυτή (της φτώχειας). Από το 1975 και μέχρι το 1991 εφαρμόστηκαν προγράμματα για την «Φτώχεια» τα οποία είχαν διακηρυγμένο στόχο την άμβλυνση των συνεπειών της φτώχειας και την επιδίωξη της κοινωνικής συνοχής. Οι πολιτικές και τα προγράμματα εκείνης της περιόδου δεν ήταν άσχετα και γεφυρώνονταν με της γενικής εφαρμογής ρήτρα της κοινωνικής προστασίας, στήριξης και αντίληψης, που εντάσσεται στη λογική, τη δόμηση και τη λειτουργία του κοινωνικού κράτους.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός όμως εκτός του ότι σημαίνει ανεπαρκές εισόδημα, υπερβαίνει και τη συμμετοχή στην εργασιακή ζωή. Εκδηλώνεται σε διάφορους τομείς, όπως η στέγαση, η εκπαίδευση, η υγείας και η πρόσβαση σε υπηρεσίες. Θίγει όχι μόνο άτομα που έχουν υποστεί σοβαρή οπισθοδρόμηση, αλλά και κοινωνικές ομάδες, ιδιαίτερα σε αστικές και αγροτικές περιοχές, οι οποίες αποτελούν αντικείμενο διάκρισης, διαχωρισμού ή εξασθένησης των παραδοσιακών μορφών των κοινωνικών σχέσεων.

Γενικότερα, η επισήμανση των ρωγμών στον κοινωνικό ιστό υποδηλώνει κάτι περισσότερο από κοινωνική ανισότητα και συνεπακόλουθα ενέχει τον κίνδυνο μιας διπλής ή κατακερματισμένης κοινωνίας.

3.2.1 ΕΝΝΟΙΕΣ-ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΤΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ:

Τέσσερα στοιχεία είναι αυτά τα οποία χαρακτηρίζουν την έννοια του « αποκλεισμού», μέσα από τα οποία διεκδικεί την ιδιαιτερότητά της σε σχέση με τις υπόλοιπες παραδοσιακές έννοιες των κοινωνικών επιστημών. Αποτελεί:

- 1) Μία έννοια πολυδιάστατη
- 2) Μία έννοια πολιτικής διαχείρισης
- 3) Μία έννοια-ορίζοντα
- 4) Μία έννοια που αναφέρεται σε μια διαδικασία και όχι σε μια κατάσταση.

Ως πολυδιάστατη έννοια, αναφέρεται σε πολύ διαφορετικά επίπεδα ανάλυσης και παραπέμπει σε κοινωνικά φαινόμενα διαφορετικής φύσης. Θα μπορούσαμε να υποστηρίξουμε ότι όσα είναι τα υποκείμενα μιας κοινωνίας τόσες διαφορετικές μορφές μπορεί να υιοθετήσει μια «διαδικασία».

Ως έννοια πολιτικής διαχείρισης εμφανίζεται την τελευταία δεκαετία. Η κοινωνική επιστήμη στην προσπάθειά της να αναγνωρίσει, να αναλύσει και να ερμηνεύσει την κοινωνική πρακτική, δανείζεται από την πολιτική και κοινωνική τάξη όρους που οριοθετεί εκ των υστέρων. «Οι όροι «ένταξη» και «αποκλεισμός» είναι όροι που τείνουν να περιγράψουν μια υφιστάμενη κοινωνική πραγματικότητα παραπέμποντας στη νομιμοποιητική δύναμη της «επιστήμης». Αυτό σημαίνει ότι οι όροι έχουν μια κατ' αρχήν πολιτικής σημασίας και χρήσης προέλευση και αναφέρονται συνήθως σε συγκεκριμένες συγκυρίες και καταστάσεις. Θα μπορούσαμε να πούμε ότι ο όρος «αποκλεισμός» είναι προϊόν μιας ανάγκης πολιτικής διαχείρισης των διαρθρωτικών αλλαγών της οικονομικής και κοινωνικής τάξης, των

αλληπάλληλων και βαρειών κρίσεων που δοκιμάζουν οι σύγχρονες κοινωνίες του δυτικού κόσμου.

Ως έννοια ορίζοντα αποτελεί το καθαρό επιστημονικό χαρακτηριστικό της έννοιας. Με άλλα λόγια, οι ερευνητές έχουν δείξει ότι για κρίσιμες έννοιες που κατασκευάζονται συγκυριακά και που απαντούν από τη φύση τους σε κρίσιμα προβλήματα της επικαιρότητας δεν μπορούν να υπάρξουν απόλυτοι ορισμοί. Έτσι, ο «αποκλεισμός» αποτελεί μια έννοια ορίζοντα ως έννοια που εγκαινιάζει καινούργια πεδία στην κοινωνική έρευνα και νέους χώρους στην επιστημονική σκέψη.

Ως έννοια τέλος που αναφέρεται σε μια διαδικασία και όχι σε μια κατάσταση, υπάρχουν δύο βασικά επιχειρήματα.

Πρώτον στην περίπτωση της κατάστασης έχουμε ένα φαινόμενο που είναι μετρήσιμο, είτε γιατί είναι αυστηρά προσδιορισμένο από μια δημόσια και συνήθως κρατική πηγή, είτε γιατί αποτελεί μια φωτογραφία φαινομένου με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά γνωρίσματα και συγκεκριμένη θέση μέσα στον κοινωνικό χώρο. Τέτοιες περιπτώσεις εννοιών αποτελούν για παράδειγμα οι έννοιες της «φτώχειας», των «ατόμων με ειδικές ανάγκες», της «ψυχικής ασθένειας», κλπ. Στην περίπτωση του κοινωνικού αποκλεισμού αναφερόμαστε σε καταστάσεις που ενδεχομένως οδηγούν σε αποκλεισμό, αλλά είναι επίσης πιθανό και να μην οδηγήσουν διότι κάποιοι άλλοι παράγοντες παρεμβαίνουν και ισορροπούν αυτές τις αρνητικές καταστάσεις.

Το δεύτερο επιχειρήμα συνδέεται με τα ιστορικά στοιχεία κατασκευής της έννοιας. « Ο αποκλεισμός αποτελεί μια πολύ σύγχρονη διαδικασία που γεννήθηκε και εξελίχθηκε μέσα σε πολύ ρευστές και υπό μεταβολή συγκυρίες, όπου η κατασκευή ορισμών φαίνεται εξαιρετικά ανεπαρκής. Οι όροι της φτώχειας, της περιθωριοποίησης γεννήθηκαν κάτω από πολύ διαφορετικές ιστορικές συγκυρίες, όπου το κράτος, ως κύριος μηχανισμός ελέγχου της κοινωνίας, χρησιμοποιούσε τα εργαλεία του «ορισμού μιας κατάστασης». Η παραποίηση της έννοιας του «κοινωνικού αποκλεισμού» ως κατάσταση, οφείλεται κατ' αρχήν στη χρήση των ίδιων εργαλείων «μεταβολής μιας

διαδικασίας σε κατάσταση, έτσι ώστε να μπορεί να περιγραφεί και να ελεγχθεί» από το κράτος και την ευρωπαϊκή κοινότητα. Στην πραγματικότητα, όμως, αποτελεί μια διαδικασία η οποία εισβάλλει μέσα σε γνωστές και παραδοσιακές καταστάσεις που τις χρησιμοποιεί ως κύρια αιτία ή αιτιατό. Άρα, δεν μπορούμε να μιλάμε για «καταστάσεις αποκλεισμού», παρά μόνο στις περιπτώσεις όπου θέλουμε συνειδητά να βρούμε μια αντιστοιχία με τους επίσημους όρους που χρησιμοποιεί η ευρωπαϊκή κοινότητα, ή οι επίσημοι φορείς μιας χώρας.

Αντίθετα, πρέπει να μιλάμε για δυναμικές διαδικασίες ή αλλιώς πορείες ένταξης ή αποκλεισμού των οποίων τα στοιχεία καλείται να διαγνώσει η κοινωνική επιστήμη κατά περίπτωση και όχι συλλογικά. Μπορεί, για παράδειγμα, οι τσιγγάνοι να παρουσιάζουν συγγενικές πορείες ένταξης ή αποκλεισμού λόγω κοινών πολιτισμικών χαρακτηριστικών, αλλά στο εσωτερικό της ομάδας μπορεί να εμφανίζονται σοβαρές αποκλίσεις στη συμπεριφορά και τον τρόπο οργάνωσης της καθημερινής ζωής τους, έτσι ώστε να επηρεάζουν καθοριστικά την συμμετοχή τους στα κοινωνικά δρώμενα και στην κοινωνία γενικότερα».

3.2.2 Οι άξονες λειτουργίας του αποκλεισμού:

Σε αυτό το κομμάτι ανάλυσης του φαινομένου διακρίνονται κάποιες θεματικές ανάλυσης.

Ο Γάλλος κοινωνιολόγος Serge Paugam στην προσπάθεια που κάνει να συνθέσει τους διαφορετικούς κλάδους και τις διαφορετικές προσεγγίσεις της κοινωνικής επιστήμης πάνω στο θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού προτείνει τρεις άξονες .

Τον πρώτο άξονα , ο οποίος ονομάζεται «Αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων», τον δεύτερο «Απώλεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων» και τον τρίτο « Χαλάρωση και διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού».

A) Η αναπαραγωγή των κοινωνικών ανισοτήτων.

Όπως συγκεκριμένα αναφέρεται « στις σύγχρονες δημοκρατικές κοινωνίες, η διατήρηση και η ανανέωση των μορφών της απόλυτης φτώχειας και του αποκλεισμού προκαλούν σκάνδαλο, αφού έρχονται σε αντίθεση με την αρχή της οικονομικής ανάπτυξης των εθνικών κρατών και την αρχή της ισότητας των θεμελιωδών δικαιωμάτων του πολίτη. Σήμερα γνωρίζουμε ότι οι μηχανισμοί ανάδειξης της ατομικότητας και της διαφορετικότητας ερμηνεύονται στη σύγχρονη πραγματικότητα ως μορφές ανισότητας και μόνιμων κοινωνικών διακρίσεων».

Στις κοινωνίες με παραδοσιακή δομή, η ιεραρχική αρχή εκτός του ότι είναι καθολικά αποδεκτή, βοηθάει στην κοινωνική ένταξη και ενσωμάτωση του ατόμου προσδίδοντας σε αυτό μια καθορισμένη θέση μέσα στην κοινωνία. Από την άλλη μεριά όμως στις σύγχρονες κοινωνίες, « η κοινωνική κατάπτωση είναι ακόμη μεγαλύτερη από τη στιγμή που το κοινωνικό κράτος έθεσε σε λειτουργία τους μηχανισμούς αναδιανομής του εισοδήματος και της διευρυμένης κοινωνικής προστασίας και νομιμοποίησε το άνοιγμα των εκπαιδευτικών θεσμών και των προπαρασκευαστικών στην εργασία θεσμών.

Έτσι λοιπόν, η αναφορά στο φαινόμενο του αποκλεισμού είναι μια αναφορά στους δομικούς μηχανισμούς της κοινωνίας μας. Οι σύγχρονες κοινωνίες, ανεξάρτητα από το πόσο αναπτύσσονται, υφίστανται κάποιες διαδικασίες οι οποίες καταλήγουν να παράγουν διαδικασίες αποκλεισμού για ένα κομμάτι του πληθυσμού. Οι νέες μορφές ιεραρχίας που εγκαινιάζουν αυτές οι κοινωνίες, οδηγούν κάποια άτομα ή ομάδες που έχουν κριθεί ως λιγότερο «ικανά/ες» ή λιγότερο «άξια/ες» , να χάσουν την αξιοπρέπειά τους και την κοινωνική τους αναγνώριση. Οι σημερινές μορφές του κοινωνικού αποκλεισμού, όπως έδειξαν οι ιστορικοί, δεν είναι τίποτα περισσότερο από τις μορφές διάκρισης και προστασίας οι οποίες έχουν επινοηθεί από τις άρχουσες τάξεις κάθε εποχής για να απομακρύνουν τους λεγόμενους «επικίνδυνους για τη δημόσια τάξη πληθυσμούς».

Για παράδειγμα, το κλασικό εκπαιδευτικό σύστημα, «αποκλείει» από τη συμμετοχική διαδικασία της σχολικής τάξης, κατηγοριοποιώντας σε «καλό»

και «κακό» μαθητή, κατασκευάζοντας το φαινόμενο της σχολικής αποτυχίας, προσανατολίζοντας το άτομο προς όλο και πιο διαφορετικές και ευέλικτες μορφές εργασίας που δεν έχουν ορισθεί με σαφήνεια.

Έτσι, τέλος, όλα αυτά τα φαινόμενα αποτελούν καταστάσεις που εύκολα μπορεί κάποιος να διακρίνει, καταστάσεις όπως ανισότητες με αφορμή το φύλο, την ηλικία, το χρώμα του δέρματος κλπ., αλλά δύσκολα όμως αναπτύσσονται τα κατάλληλα εργαλεία έρευνας και ανάλυσης που θα μας δείξουν ποιες είναι και πως κατασκευάζονται οι διαδικασίες του αποκλεισμού.

B) Η απώλεια των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Ο κοινωνικός αποκλεισμός στην πράξη εκδηλώνεται εκεί όπου δεν υπάρχουν δικαιώματα ή και όταν υπάρχουν είναι αδύνατη η πρόσβαση σε αυτά. Προκαλεί και προκαλείται λοιπόν από μία καταστρατήγηση των βασικών δικαιωμάτων του Ανθρώπου, έτσι όπως καταγράφηκαν από την Παγκόσμια Διακήρυξη των Δικαιωμάτων του Ανθρώπου που ψηφίστηκε από τα Ηνωμένα Έθνη το 1948 και αναφέρονταν στον κλασικό διαχωρισμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων σε ατομικά, πολιτικά και στα νεοσύστατα για εκείνη την εποχή κοινωνικά δικαιώματα. Η νομική θεωρία και πράξη ακολούθησε αυτή τη διάκριση για πολλές δεκαετίες αφού η βάση της παρέπεμπε στη φιλοσοφία κατασκευής του μοντέρνου κράτους.

Το φιλελεύθερο αστικό κράτος του 18^{ου} αιώνα θεμελιώθηκε πάνω στα αστικά δικαιώματα ή αλλιώς ατομικά δικαιώματα, αφού το κράτος καλείται να εγγυηθεί στον πολίτη ένα χώρο όπου ο ίδιος θα μπορεί να αναπτύξει τις δραστηριότητές του ελεύθερα και άρα για να επιτευχθεί αυτός ο σκοπός, το κράτος καλείται να μην παρεμβαίνει.

Στην κατοχύρωση των πολιτικών δικαιωμάτων, ο πολίτης απολαμβάνει την άσκηση των ατομικών του ελευθεριών μέσα στα πλαίσια διαμόρφωσης και συμμετοχής στο δημοκρατικό πολίτευμα.

Η τελευταία φάση ανάπτυξης του κράτους ενσαρκώνεται μέσα από το κοινωνικό κράτος και το κράτος-πρόνοιας. Εδώ το κράτος κάνει την αντίστροφη ακριβώς διαδρομή. Εδώ το κράτος καλείται να παρέμβει ενεργά για να διασφαλίσει και να κατοχυρώσει την άσκηση των βασικών του δικαιωμάτων, αφού μοιάζουν να έχουν καταστρατηγηθεί από την ανεξέλεγκτη άσκηση των αστικών ελευθεριών κατά τη διάρκεια της προηγούμενης περιόδου.

Άρα τίθεται πλέον ανοιχτά το ζήτημα της αξιοπρέπειας του ανθρώπου και συνδέεται άμεσα με την εμφάνιση του φαινομένου του αποκλεισμού.

Έτσι, θέτοντας το ζήτημα του αποκλεισμού, αυτόματα αναγνωρίζεται ότι τα ανθρώπινα δικαιώματα δεν γίνονται σεβαστά για ένα μέρος του πληθυσμού και ότι ο πρώτιστος σκοπός κάθε κοινωνίας είναι να αποκαταστήσει την ελεύθερη άσκησή τους.

Η κάθε κοινωνία όμως δεν είναι το ίδιο ευαίσθητη στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και στην οργάνωση μιας κοινωνικής πολιτικής γύρω από τα κοινωνικά δικαιώματα, αλλά ακολουθεί τους δικούς της κανόνες ανάλογα με την ιστορική δομή των δημοσίων θεσμών, των θεσμών των κρατών-πρόνοιας και της κοινωνικής πολιτικής.

Για παράδειγμα, αλλιώς αντιμετωπίζονται τα ζητήματα του αποκλεισμού από την Γαλλία, η οποία έχει αναγάγει το θέμα του αποκλεισμού σε ζήτημα «εθνικής εμβέλειας» και «ζήτημα λειτουργίας του δημοκρατικού πολιτεύματος», αλλιώς η Αγγλία, η οποία ψάχνει τα μέσα όπου θα αναγεννήσουν στους φτωχούς το «πνεύμα της επιχείρησης», έτσι ώστε να μην πέφτουν στην παγίδα της παρατεταμένης κοινωνικής βοήθειας, και αλλιώς η Γερμανία, η οποία δύσκολα παραδέχεται επισήμως την ύπαρξη του αποκλεισμού, παρότι τα τελευταία χρόνια, με την αύξηση της ανεργίας ακολουθεί οργανωμένες πολιτικές για την καταπολέμηση του προβλήματος.

Στην Ελλάδα τέλος, το θέμα του αποκλεισμού αντιμετωπίζεται επίσημα τα τελευταία 5 χρόνια, με κύριο μοχλό τις πολιτικές και τις επιδοτήσεις της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και για το λόγο αυτό οι πολιτικές καταπολέμησης του

αποκλεισμού τις περισσότερες φορές σχεδιάζονται μακριά από τη βάση του προβλήματος.

Πέρα όμως από τη στάση που κρατάνε όλα τα κράτη , όλες οι κοινωνίες σχεδιάζουν διαφορετικές πολιτικές κοινωνικής πολιτικής που στοχεύουν στην κατοχύρωση των δικαιωμάτων του ανθρώπου και ενός έστω και μικρού ορίου ανθρωπίνης αξιοπρέπειας με τα μέσα που διαθέτει η κάθε μια.

«Οι εθνικές κοινωνικές πολιτικές λοιπόν αποτελούν ουσιαστικά την «εγχειρηματική αποκρυστάλλωση της συνεχούς ερμηνείας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, όπως αυτή κατασκευάζεται δυναμικά στα πλαίσια της κάθε κοινωνίας». (Εισηγήσεις συνεδρίου του Παντείου Πανεπιστημίου, 1999:60)

Από την άλλη πλευρά όμως θα μπορούσαμε να πούμε ότι σε όλες τις κοινωνικές πολιτικές υπάρχει ένας κοινός σκοπός: η καταπολέμηση του αποκλεισμού. Αυτό που διαφέρει είναι το τι μέσα χρησιμοποιεί η κάθε κοινωνία και ο τρόπος που ορίζει το πρόβλημα.

Γ) Η χαλάρωση και η διάρρηξη του κοινωνικού δεσμού

Σε αυτόν τον τρίτο άξονα του φαινομένου έχουν γίνει πολύ λίγες έρευνες, οι οποίες προέρχονται κυρίως από τη γαλλική κοινωνική επιστήμη. Κατά τη γνώμη μας, αυτό το λεπτό θέμα της κατάστασης του κοινωνικού δεσμού και της συνοχής, συνδέεται άμεσα με τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού.

Οι διαφορετικές μορφές του αποκλεισμού απειλούν την κοινωνική συνοχή και διασπούν τον κοινωνικό ιστό. Όσο αυξάνουν οι εύθραστοι πληθυσμοί σε μια κοινωνία, τόσο χαλαρώνει η κοινωνική συνοχή και ο δεσμός της.

Έτσι, το φαινόμενο του αποκλεισμού είναι «άρρηκτα συνδεδεμένο με την κρίση των κοινωνικών δεσμών, με την ανεύρεση των παραγόντων που διαμορφώνουν την κοινωνική συνοχή, με τα ρήγματα στην κατασκευή των

ατομικών και συλλογικών ταυτοτήτων, με τις διαδικασίες που οδηγούν σε αποκοινωνικοποίηση των ατόμων και των ομάδων. Η χαλάρωση του κοινωνικού δεσμού εκφράζεται μέσα από διαφορετικές φάσεις της συλλογικής ζωής, όπως για παράδειγμα ο χώρος της οικογένειας με τη βαθιά αμφισβήτηση του θεσμού ή ο χώρος του σχολείου με την αναδιαμόρφωση του παραδοσιακού εκπαιδευτικού συστήματος κλπ.

Οι ατομοκεντρικές κοινωνίες πλέον στηρίζονται όλο και περισσότερο πάνω στην αξία του ατόμου και μέσα από την κρίση που διανύουν οι βασικοί θεσμοί τους, διασπάται η κοινωνική συνοχή, ο κοινωνικός δεσμός και η διαδικασία κοινωνικοποίησης.

Η διάσπαση του κοινωνικού δεσμού έχει μια βαθύτερη διάσταση όμως. Δεν είναι το πρόβλημα του κοινωνικού στιγματισμού όπως πολλοί νόμιζαν εξαιτίας μιας παρέμβασης του κοινωνικού κράτους ή της οικογένειας ως ρυθμιστές της κοινωνικής ζωής και συμπεριφοράς, δηλαδή ότι η κρατική βοήθεια φαίνεται να αποκλείει από τη συμμετοχή στη διαμόρφωση κοινωνικών θεσμών, αλλά τα ρήγματα τα οποία δημιουργούνται κατά τη διάρκεια της διαδικασίας της κοινωνικοποίησης του ατόμου.

Από αυτό λοιπόν συμπεραίνουμε ότι αν και επιφανειακά το πρόβλημα εμφανίζεται ως μια ατομική εμπειρία, στο βάθος πρόκειται για ένα συλλογικής τάξης πρόβλημα, αφού σχετίζεται άμεσα με την λειτουργία του κοινωνικού συστήματος.

3.2.3 Προσπάθειες προσέγγισης του κοινωνικού αποκλεισμού στην χώρα μας:

Στη χώρα μας παρατηρούμε ότι τα θέματα της φτώχειας μεσουρανούν κατά τη δεκαετία του '80, ενώ από το '90 και μετά το βάρος των αναλύσεων πέφτει στον κοινωνικό αποκλεισμό.

Ο τίτλος του «Κοινωνικού Αποκλεισμού» εμφανίζεται για πρώτη φορά επίσημα το 1990, στα πλαίσια των παρατηρητηρίων της Ευρωπαϊκής Ένωσης, από το «Εθνικό Παρατηρητήριο καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού».

Το Παρατηρητήριο «Κοινωνικού Αποκλεισμού , Φτώχειας και Νέας Μετανάστευσης», του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, τέσσερα χρόνια αργότερα , κυκλοφορεί, από της εκδόσεις Παρατηρητής, ένα βιβλιογραφικό οδηγό με τίτλο «Φτώχεια-Κοινωνικός Αποκλεισμός, περίοδος 1970-1995».

Στη συνέχεια, το Κέντρο Έρευνας και Τεκμηρίωσης, η Ομάδα Ανθρωπολογίας πραγματοποίησε μια Ημερίδα με θέμα «Μορφές Κοινωνικού Αποκλεισμού και Μηχανισμοί Παραγωγής του» στις 30 Σεπτεμβρίου του 1995.

Το Τμήμα Κοινωνιολογίας του Πανεπιστημίου Κρήτης και το International Social Science Council, το 1996, οργάνωσε συνέδριο στο Ρέθυμνο, με τίτλο «Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις χώρες της Μεσογείου».

Το ίδρυμα Σάκη Καράγιωργα, το 1996, οργάνωσε στη Θεσσαλονίκη, το 6^ο συνέδριό του, με θέμα «Κοινωνικές Ανισότητες και Κοινωνικός Αποκλεισμός».

Ο τομέας της Κοινωνικής Πολιτικής του Τμήματος Κοινωνικής Πολιτικής και Κοινωνικής Ανθρωπολογίας του Παντείου Πανεπιστημίου

διοργάνωσε κατά τη διάρκεια του χειμερινού εξαμήνου του ακαδημαϊκού έτους 1996-97, μία σειρά από διαλέξεις, με τίτλο «Κοινωνικός Αποκλεισμός: Η ελληνική εμπειρία».

Μία οργανωμένη και συστηματική προσπάθεια προσέγγισης του θέματος πραγματοποίησε το ΕΚΚΕ, στο δίτομο έργο του «Διαστάσεις του Κοινωνικού Αποκλεισμού στην Ελλάδα» (1996).

Το Υπουργείο Εργασίας, το 1996 προκηρύσσει το λεγόμενο «Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» στα πλαίσια του β'ΚΠΣ 1994-1999.

Τέλος, το Ίδρυμα Νίκου Πουλαντζά σε συνεργασία με το Συμβούλιο της Ευρώπης, παρουσιάζει το έργο «Ανθρώπινη Αξιοπρέπεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός. Εκπαιδευτική Πολιτική στην Ευρώπη» (1999).

Διάφοροι μελετητές του κοινωνικού αποκλεισμού αναφέρουν ότι το φαινόμενο μπορούμε να το δούμε σε δύο όρους.

Το ένα είναι το πρόβλημα της ανεπάρκειας πόρων και το δεύτερο είναι το πρόβλημα της μη συμμετοχής σε βασικές κοινωνικές λειτουργίες.

Τώρα , μια άλλη ομάδα ερευνητών, λέει ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός αφορά τις ακόλουθες περιοχές.

Ο πρώτος είναι ο αποκλεισμός από τις δημοκρατικές διαδικασίες και στο ίδιο νομικό σύστημα. Τον ονομάζουν «αποκλεισμό από το civic integration».

Το δεύτερο είναι ο αποκλεισμός από την αγορά, δηλαδή αυτό που προκαλεί το λεγόμενο «economic integration».

Ο αποκλεισμός από τις λειτουργίες του κράτους-πρόνοιας ως «social integration», και τέλος από οικογενειακούς ή και κοινοτικούς θεσμούς είναι το «interpersonal integration».

Ο κοινωνικός αποκλεισμός συνδέεται με το περιεχόμενο της φτώχειας, αναφέρεται σε οικονομικά φαινόμενα με κοινωνικές επιπτώσεις, στην έλλειψη πόρων για την αγορά βασικών αγαθών και υπηρεσιών και στις διεργασίες που προκαλούν διαδικασίες στέρησης, με πολλαπλές διαστάσεις, και αδυναμίας πρόσβασης και κατανάλωσης δημοσίων αγαθών για την ικανοποίηση των κοινωνικών αναγκών του ανθρώπου (Παπαδοπούλου, 2004, Τσιάκαλος, 1998).

Με αυτή την έννοια, το άτομο, η ομάδα, το νοικοκυριό, η κοινότητα παρεμποδίζονται από την απορρόφηση κοινωνικών αγαθών, όπως αυτά της εκπαίδευσης, του συστήματος υγειονομικής και κοινωνικής φροντίδας, της εργασίας, της συμμετοχής στο κοινωνικό (οικονομικό, πολιτικό, πολιτισμικό) γίνεσθαι και άλλα. Η έλλειψη των αγαθών αυτών οδηγεί συνήθως και στην οικονομική ανέχεια, την ανισότητα, την αποδυνάμωση, την αποξένωση και την περιθωριοποίηση, δηλαδή στην αδυναμία συμμετοχής, εξέλιξης και εκπλήρωσης κοινωνικών ρόλων και αρμονικής κοινωνικής λειτουργίας.

Ο κοινωνικός αποκλεισμός σχετίζεται με τους κανόνες της αγοράς, όπως και με τα συστήματα κοινωνικών αξιών και κοινωνικών σχέσεων κάθε κοινωνίας. Εμφανίζεται ως επίπτωση των διαδικασιών συσσώρευσης θεσμικών, δομικών και λειτουργικών μειονεκτημάτων της κοινωνίας και βιώνεται ως αρνητική διαδικασία και κατάσταση από τα μέλη της κοινωνίας που την υφίστανται.

Τα άτομα που πλήττονται περισσότερο παρουσιάζουν ως κοινό χαρακτηριστικό την έλλειψη της κοινωνικής συμμετοχής, της ουσιαστικής άσκησης πολιτικών και κοινωνικών δικαιωμάτων και τους χαλαρούς κοινωνικούς δεσμούς. Με άλλα λόγια, ο κοινωνικός αποκλεισμός αναφέρεται σε καταστάσεις που σηματοδοτούνται από την έννοια της απαράδεκτης στέρησης ή παρεμπόδισης της εκπλήρωσης, κατανάλωσης, άσκησης δικαιωμάτων και κοινωνικής συμμετοχής.

Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις του κοινωνικού αποκλεισμού, φαίνεται να υπάρχει συναίνεση ως προς μερικά χαρακτηριστικά του όπως: 1)

δεν πρόκειται για καθαρά οικονομικό φαινόμενο, αλλά είναι πολυδιάστατο και αφορά μειονεξίες και αποστερήσεις σε πολλές κοινωνικές σφαίρες. 2) οι όποιες αποστερήσεις ενδεχόμενα να μην προσδιορίζονται σε ατομικούς ή οικογενειακούς πόρους, αλλά να επεκτείνονται και στους διαθέσιμους πόρους σε επίπεδο κοινότητας ή τοπικής κοινωνίας. 3) δεν πρόκειται για δεδομένη κατάσταση, αλλά για διαδικασία.

Ο ορισμός προσδιορίζεται με όρους διαδικασίας, γιατί δεν είναι ένα μετρήσιμο φαινόμενο, αυστηρά προσδιορισμένο ή με πολύ συγκεκριμένα γνωρίσματα, αλλά καταστάσεις που ίσως να οδηγήσουν σε αποκλεισμό, αλλά ίσως και να μην οδηγήσουν σε αποκλεισμό διότι κάποιοι άλλοι παράγοντες παρεμβαίνουν και ισορροπούν αυτές τις αρνητικές καταστάσεις. 4) Πρόκειται για μια σχετική έννοια, και όχι απόλυτη, η οποία λαμβάνει πολύ διαφορετικό περιεχόμενο, ανάλογα με τη συγκυρία και το κοινωνικό πλαίσιο και 5) σε αντίθεση με την έννοια της φτώχειας, που επικεντρώνεται σε θέματα αναδιανομής πόρων, η έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού παραπέμπει σε θέματα κοινωνικών σχέσεων και δεσμών.

Σύμφωνα με Οικονόμου-Φερώνα (2006), ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελεί μια κατάσταση, αλλά συνιστά μια πολυδιάστατη δυναμική διαδικασία παρεμπόδισης του ατόμου από τη συμμετοχή του στα κοινωνικά αγαθά και σε επιμέρους εκφάνσεις του κοινωνικού γίνεσθαι, όπως η απασχόληση, η εκπαίδευση, η υγεία, η λήψη αποφάσεων, τα πολιτιστικά δρώμενα κ.λπ., η οποία οδηγεί στην παγίδευση σε συνθήκες από τις οποίες το άτομο αδυνατεί να απεγκλωβιστεί από μόνο του.

Με άλλα λόγια ο κοινωνικός αποκλεισμός μπορεί να γίνει κατανοητός ως σωρευμένη επίδραση διαδικασιών και ρήξεων, που λαμβάνουν χώρα στους τομείς της οικονομίας, της πολιτικής και της κοινωνίας, οι οποίες βαθμιαία τοποθετούν άτομα, ομάδες, κοινότητες και περιοχές σε θέση μειονεκτικότητας αναφορικά με τα κέντρα εξουσίας, τους πόρους και τις επικρατούσες αξίες.

Στο πλαίσιο αυτό , ο κοινωνικός αποκλεισμός εκφράζεται μέσα από την αδυναμία συμμετοχής:

- (Α) Στην κατανάλωση αγαθών και υπηρεσιών,
- (Β) Στην παραγωγική διαδικασία και την αγορά εργασίας,
- (Γ) Στην πολιτική διαδικασία λήψης αποφάσεων και
- (Δ) Στις σχέσεις κοινωνικής αλληλεπίδρασης και στην ενσωμάτωση στα κοινωνικά δίκτυα της οικογένειας, των φίλων και της κοινότητας.

3.3. ΟΜΑΔΕΣ (ΜΟΡΦΕΣ) ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Σε αυτό το κεφάλαιο θα γίνει η αναφορά στις ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού καθώς και στις μορφές του, με πιο λεπτομερή προσέγγιση στις ομάδες των μεταναστών και στην μορφή του κοινωνικού αποκλεισμού στην υγεία, τα οποία είναι και τα στοιχεία τα οποία αναλύονται σε αυτήν την εργασία.

Όπως ειπώθηκε και νωρίτερα, ο κοινωνικός αποκλεισμός γίνεται αντιληπτός ως μια διαδικασία, η οποία αφορά ταυτόχρονα σε μια διάκριση των ατόμων και των κοινωνικών ομάδων σε ενταγμένους και αποκλεισμένους από το κοινωνικό σύστημα.

Υποστηρίζεται ότι ως διαδικασία είναι πολυδιάστατη και επομένως, ανταποκρίνεται στην επίδραση πολλαπλών και σύνθετων παραγόντων.

3.3.1 ΟΜΑΔΟΠΟΙΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΣΥΣΤΗΜΑΤΩΝ:

Έτσι λοιπόν κοινωνικός αποκλεισμός θεωρείται ο αποκλεισμός από τα κοινωνικά συστήματα τα οποία ομαδοποιούνται σε πέντε κατηγορίες.

Αυτές είναι:

1) το κοινωνικό σύστημα, όπου οριοθετείται από τη σχέση με την οικογένεια, την αγορά εργασίας, τη γειτονιά και την κοινωνία (γενική συμμετοχή),

2) το οικονομικό σύστημα, το οποίο αφορά στη σχέση με τις πηγές (μισθοί, κοινωνική ασφάλιση), με την αγορά των αγαθών και των υπηρεσιών,

3) το θεσμικό σύστημα, το οποίο αναφέρεται στη σχέση με τη δικαιοσύνη, την εκπαίδευση, την υγεία, τα πολιτικά δικαιώματα και τη γραφειοκρατία,

4) το τοπικό σύστημα, το οποίο σχετίζεται με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά (μετανάστευση), τη δυνατότητα πρόσβασης (μεταφορές και επικοινωνίες), τη σχέση με την κοινωνία γενικά (καθυστερημένες περιοχές), και τέλος

5) το σύστημα των συμβολικών αναφορών, το οποίο σχετίζεται με την αίσθηση περί την ταυτότητα του ατόμου, την αυτοεκτίμηση, τις βασικές ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τα κίνητρα και τις μελλοντικές προοπτικές. Τα συστήματα αυτά εκτιμάται ότι ανταποκρίνονται στους διαφορετικούς τύπους δεσμών που αναπτύσσει το άτομο στην κοινωνία. Ο αποκλεισμός μπορεί να αφορά σε έναν ή περισσότερους από αυτούς τους τύπους, όταν σημειωθεί διάσπαση των δεσμών και ακυρωθεί η συμμετοχή των ατόμων και των ομάδων, μερικώς ή συνολικά, σε αυτά τα πεδία.

Η κατανομή αυτών των ομάδων παρέχεται μόνο από τα κείμενα εφαρμογής των πολιτικών της Ε.Ε. Αυτά καταγράφουν τις κατηγορίες των κοινωνικά αποκλεισμένων ή όσων ομάδων κινδυνεύουν με κοινωνικό αποκλεισμό, στις οποίες επικεντρώνονται οι παρεμβάσεις, οι δράσεις και οι ενέργειες που θα περιορίσουν την επίδραση και θα αντιμετωπίσουν το φαινόμενο. Οι ομάδες αυτές, σύμφωνα με το επιχειρησιακό σχέδιο του Προγράμματος του «Κοινωνικού Αποκλεισμού από την Αγορά Εργασίας» και με τις αντίστοιχες προδιαγραφές των Πρωτοβουλιών (Youthstart, horizon, now κλπ.) , είναι οι άνεργοι μακράς διάρκειας και ειδικά στην Ελλάδα όσοι είναι μεγαλύτεροι από 45 ετών, οι γυναίκες που αντιμετωπίζουν προβλήματα

αποκλεισμού (μέλη μονογονεϊκών οικογενειών, μητέρες με μακρά αποχή από την αγορά εργασίας κλπ.) , τα Άτομα με Ειδικές Ανάγκες (ΑΜΕΑ), οι νέοι 16-20 ετών που πρόκειται να ενταχθούν στην αγορά εργασίας, οι τοξικομανείς, οι αποτοξινωμένοι, οι αποφυλακισμένοι, οι μετανάστες, οι πρόσφυγες (στην Ελλάδα και οι παλιννοστούντες) και άτομα με ειδικά προβλήματα αποκλεισμού.

Επίσης κάποιες άλλες ειδικές πληθυσμιακές ομάδες όπως οι Τσιγγάνοι, οι Αλβανοί (παλαιότερα ιδιαίτερα) ανεπίσημοι μετανάστες (ή λαθρομετανάστες) και Πόντιοι που άλλοι περισσότερο και άλλοι λιγότερο ζουν στο περιθώριο της Ελληνικής Κοινωνίας, συγκεντρώνουν τα χαρακτηριστικά των κοινωνικά αποκλεισμένων.

Και οι τρεις ομάδες μορφοποιούν ιδιαίτερα κοινωνικά στρώματα, όπου από τη μια μεριά οι ιστορικές διαδρομές και οι μεταναστευτικές τους πρακτικές προσδίδουν την ιδιαίτερη ταυτότητά τους και τους διαφοροποιούν μεταξύ τους και από την άλλη η οικονομική και κοινωνική τους περιθωριοποίηση και η έλλειψη κοινωνικών δικαιωμάτων τους εξομοιώνει και τους ενοποιεί απέναντι στον ελληνικό πληθυσμό ως τους ξένους που δημιουργούν διαφόρων ειδών προβλήματα και για αυτό αντιμετωπίζονται με όρους ανοχής και συχνά υποτίμησης. Ακόμα, σύμφωνα με άρθρο της εφημερίδας «καθημερινή» στις 21 Ιουλίου του 1996 παρουσιάζεται ο «χάρτης των κοινωνικά αποκλεισμένων» ο οποίος αποτελείται από τις παρακάτω δεκαπέντε κατηγορίες: «Φτωχοί, άνεργοι , οι κάτοικοι των αποβιομηχανοποιημένων περιοχών, ηλικιωμένοι, γυναίκες στην αγορά εργασίας, οι αποκλεισμένοι από τη μόρφωση, παράνομοι μετανάστες, παλιννοστούντες πρόσφυγες από την πρώην ΕΣΣΔ, τοξικομανείς, πάσχοντες ή φορείς του AIDS, τσιγγάνοι, αποφυλακισμένοι, χρονίως πάσχοντες, άτομα με ειδικές ανάγκες, άστεγοι». (Κασιμάτη, Κ., 1998:48)

Όσο αφορά τις μορφές του αποκλεισμού πάλι, θα μπορούσαν να κατηγοριοποιηθούν επίσης στις εξής κατηγορίες: ο αποκλεισμός από τη συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες και στο ίδιο νομικό σύστημα, στον αποκλεισμό από την αγορά, στον αποκλεισμό από τις λειτουργίες του

κράτους-πρόνοιας και τέλος ο αποκλεισμός από οικογενειακούς ή και κοινοτικούς θεσμούς.

Όπως αναφέραμε και προηγουμένως η εκτενής αναφορά από τις μορφές του αποκλεισμού, θα γίνει στην μορφή του κοινωνικού αποκλεισμού στον τομέα της υγείας το οποίο απασχολεί και την πτυχιακή μας εργασία.

Παρά το γεγονός ότι κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχει σημειωθεί διεθνώς σημαντική βελτίωση σε βασικούς δείκτες υγείας, όπως για παράδειγμα το προσδόκιμο επιβίωσης, οι ανισότητες στο επίπεδο υγείας τόσο μεταξύ των χωρών όσο και ανάμεσα σε ομάδες του πληθυσμού στο εσωτερικό αυτών εξακολουθούν να υφίστανται.

Ένα από τα κείμενα που άσκησαν μεγάλη επιρροή και συνέβαλαν στο να αναδειχθούν οι ανισότητες στην υγεία σε μείζον ζήτημα πολιτικής ήταν η Έκθεση Black, που δημοσιεύτηκε το 1980 στο Ηνωμένο Βασίλειο. Η Έκθεση αυτή προσκόμισε πειστικά στοιχεία, που αποδείκνυαν ότι η φτώχεια και το χαμηλό επίπεδο υγείας συνδέονται στενά μεταξύ τους και ότι η υλική αποστέρηση ήταν ένας σημαντικός προσδιοριστικός παράγοντας της κακής υγείας και του θανάτου. Ακόμα, η Έκθεση Black έδειξε ότι οι ανισότητες στην υγεία είχαν επιδεινωθεί στο Ηνωμένο Βασίλειο, παρά τη θεσμοθέτηση του Εθνικού Συστήματος Υγείας το 1948.

Η κύρια θέση που υποστήριζε ήταν ότι οι ανισότητες οι οποίες παρατηρούνται στην υγεία δεν προέκυψαν τόσο από τις αποτυχίες στο σύστημα υγειονομικής περίθαλψης, όσο κυρίως από άλλες κοινωνικές ανισότητες, που επηρεάζουν το επίπεδο υγείας και σχετίζονται με το εισόδημα, την απασχόληση, την εκπαίδευση, την ποιότητα κατοικίας, τη διατροφή και το εργασιακό περιβάλλον.

Η Έκθεση κατέληγε στο συμπέρασμα ότι η συμπεριφορά των ανθρώπων προσδιορίζεται από δομικούς και περιβαλλοντικούς παράγοντες, επάνω στους οποίους δεν μπορούν να ασκήσουν έλεγχο. Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να αντιμετωπιστούν οι ανισότητες στην υγεία, ήταν αναγκαία η λήψη ενός συνόλου μέτρων ευρύτερης κοινωνικής πολιτικής.

3.3.2 ΑΝΙΣΟΤΗΤΕΣ ΣΤΗΝ ΥΓΕΙΑ:

Η ύπαρξη ανισοτήτων στην υγεία θεωρείται από όλες τις χώρες μη αποδεκτή κατάσταση. Αυτό εκφράστηκε αρχικά σε διεθνές επίπεδο στη Διακήρυξη της Alma-Ata, το 1978, όπου διατυπώθηκε η θέση ότι οι υπάρχουσες ανισότητες στο επίπεδο υγείας των ανθρώπων είναι πολιτικά, κοινωνικά και οικονομικά απαράδεκτες. Η δήλωση αυτή ανέδειξε το ζήτημα της ισότητας σε πρωταρχικό στόχο της παγκόσμιας στρατηγικής για «Υγεία για Όλους μέχρι το έτος 2000». Η σημασία της μείωσης των ανισοτήτων επιβεβαιώθηκε στην 51^η Συνέλευση για την Παγκόσμια Υγεία, το 1998, όπου αναγνωρίστηκε η στρατηγική «Υγεία 21» του Γραφείου της ΠΟΥ για την Περιοχή της Ευρώπης. Οι δύο πρώτοι από τους 21 στόχους της εν λόγω στρατηγικής θέτουν ως επιδίωξη μέχρι το έτος 2020, πρώτον, το τωρινό χάσμα στην κατάσταση υγείας μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών να έχει μειωθεί τουλάχιστον κατά το ένα τρίτο και, δεύτερον, το χάσμα υγείας μεταξύ των κοινωνικοοικονομικών ομάδων μέσα στις χώρες να έχει μειωθεί τουλάχιστον κατά το ένα τέταρτο, με ουσιαστική βελτίωση του επιπέδου υγείας των ομάδων που μειονεκτούν.

Σε ένα κείμενο της Whitehead επισημαίνεται ότι το βασικό κριτήριο για το αν μια κατάσταση υγείας θα πρέπει να θεωρηθεί περιττή, αθέμιτη και άδικη ή όχι είναι ο βαθμός ελευθερίας που έχει κάποιος για επιλογή. Όπου οι άνθρωποι έχουν μικρή ή καμία επιλογή όσον αφορά τις συνθήκες ζωής και εργασίας, οι διαφορές υγείας και οι ανισότητες που εμφανίζονται είναι περισσότερο πιθανό να θεωρηθούν άδικες, από ότι αυτές που οφείλονται σε κινδύνους λόγω συμπεριφορών που επιλέχθηκαν εκούσια ή λόγω επίδρασης βιολογικών παραγόντων.

Θα μπορούσε επιπλέον να υποστηριχθεί ότι οι κοινωνικές ανισότητες στην υγεία είναι άδικες και ανισότιμες στον βαθμό που προκύπτουν από μια άδικη κοινωνική δομή, η οποία επιβάλλει θυσίες στους λιγότερο ευημερούντες προς όφελος αυτών που βρίσκονται σε καλύτερη κατάσταση.

Έτσι, οι ανισότητες στην υγεία συνιστούν ανισότητες ως προς τις δυνατότητες που έχουν τα άτομα να επιτελέσουν τις λειτουργικές τους δραστηριότητες και, με αυτή την έννοια, αποτελούν άρνηση της ισότητας ευκαιριών.

Το σκεπτικό αυτό θέτει στην ημερήσια διάταξη το ζήτημα της κατοχύρωσης της υγείας ενός ανθρώπινου δικαιώματος και συνεπώς συντρέχουν ηθικοί και κοινωνικοί λόγοι για την ανάπτυξη στρατηγικών και πολιτικών προώθησης της ισοτιμίας και δημιουργίας ίσων ευκαιριών στην υγεία, επιδιώκοντας τη μεγαλύτερη δυνατή άμβλυνση των υφιστάμενων διαφοροποιήσεων.

Σε αυτήν την προβληματική που έχει αναπτυχθεί γύρω από τα ζητήματα της ανισότητας και ανισοτιμίας στην υγεία μπορεί να συνοψιστεί με τη διατύπωση των παρακάτω τριών ερωτημάτων: 1) Με ποιο τρόπο μπορούν να μετρηθούν καλύτερα οι διαφορές που εμφανίζονται στην υγεία, 2) Ποιοι είναι οι προσδιοριστικοί παράγοντες που συμβάλλουν στην ύπαρξη των διαφοροποιήσεων αυτών και 3) Ποιες είναι οι διαστάσεις στις οποίες εκδηλώνονται.

Όσον αφορά το πρώτο ερώτημα, εμφανίζονται δύο διαφορετικές απόψεις. Η μια υποστηρίζει ότι η μέτρηση των ανισοτήτων στην υγεία πρέπει να γίνεται σε επίπεδο μεμονωμένων ατόμων και όχι μεταξύ κοινωνικών ομάδων. Αυτό σημαίνει αποτύπωση των διαφοροποιήσεων στην υγεία που παρουσιάζονται μεταξύ των ατόμων του πληθυσμού ως προς τη νοσηρότητα, ανεξάρτητα από τα υπόλοιπα χαρακτηριστικά που αυτά εμφανίζουν και τις πιθανές συσχετίσεις που μπορεί να υπάρχουν με ανισότητες οι οποίες παρουσιάζονται σε άλλες διαστάσεις της κοινωνικής ζωής.

Το κύριο επιχείρημα των υποστηρικτών αυτής της θέσης, είναι ότι, σε ένα πρώτο στάδιο, το ζητούμενο είναι η καθαυτή μέτρηση των ανισοτήτων στην υγεία και όχι η ερμηνεία και η διασύνδεσή τους με άλλες κοινωνικές μεταβλητές.

Επιπλέον, εάν η μέτρηση των ανισοτήτων στην υγεία επιδιωχθεί με βάση τη διάκριση του πληθυσμού σε κοινωνικές ομάδες, τότε προκύπτει το

πρόβλημα της επιλογής της μεταβλητής σύμφωνα με την οποία θα γίνει η διάκριση αυτή. Επιλέγοντας όμως μια μεταβλητή ομαδοποίησης, όπως για παράδειγμα την απασχόληση ή το επίπεδο εκπαίδευσης, τότε θα εντοπιστούν οι ανισότητες υγείας που συνδέονται μόνο με αυτή την μεταβλητή και θα διαφύγουν της μέτρησης οι ανισότητες που συνδέονται με άλλους παράγοντες.

Τέλος, δυσχεραίνεται η διαχρονική σύγκριση δεδομένου ότι το μέγεθος και η σύνθεση των ομάδων μεταβάλλονται στη διάρκεια του χρόνου.

Η άλλη άποψη, θεωρεί ότι η προηγούμενη προσέγγιση, η οποία επιδιώκει την κατάταξη των ανθρώπων με βάση μόνο την κατάσταση της υγείας τους και χωρίς να γίνεται άλλη αναφορά σε άλλα χαρακτηριστικά τους, δεν παρέχει τις απαραίτητες πληροφορίες προκειμένου να προσδιοριστεί το εάν οι ανισότητες αυτές είναι θεμιτές ή αθέμιτες, δίκαιες ή άδικες.

Με άλλα λόγια, «αγνοεί τη σημαντική επίδραση που ασκεί το κοινωνικοοικονομικό περιβάλλον στις ανισότητες στην υγεία, αποτρέπει την ανάδειξη των ανισοτήτων σε μείζον ζήτημα πολιτικής, παραβλέπει τη διάσταση της κοινωνικής δικαιοσύνης και των κοινωνικών δικαιωμάτων και αδυνατεί να εντοπίσει τις διαφορές στην υγεία μεταξύ κοινωνικών ομάδων που βρίσκονται σε διαφορετική θέση στην κοινωνική ιεραρχία, δυσχεραίνοντας με αυτόν τον τρόπο τον καθορισμό προτεραιοτήτων στην άσκηση πολιτικής» (Braveman et al., 2000, Almeida et al., 2001, Wolfson, Rowe, 2001).

Το δεύτερο ερώτημα παραπέμπει στη διερεύνηση των αιτιών που οδηγούν στην εμφάνιση και την αναπαραγωγή των ανισοτήτων στην υγεία. Από τις δεσπόζουσες θεωρίες είναι αυτές που αποδίδουν βαρύνουσα σημασία στο ρόλο της κοινωνικοοικονομικής θέσης, όπως αυτή εκφράζεται με βάση το επίπεδο εκπαίδευσης, το επάγγελμα και το εισόδημα. Τα άτομα με υψηλότερο μορφωτικό επίπεδο εμφανίζουν χαμηλότερα ποσοστά θνησιμότητας και νοσηρότητας, καθώς η εκπαίδευση αυξάνει τις κοινωνικές δεξιότητες και τις ευκαιρίες του ατόμου για επαγγελματική και κοινωνική ανέλιξη και το βοηθά να προωθήσει έναν πιο υγιεινό τρόπο ζωής.

Από την άλλη, η επαγγελματική θέση σχετίζεται με την υγεία επειδή , πρώτον, τοποθετεί τα άτομα μέσα στην κοινωνική δομή, η οποία καθορίζει την πρόσβαση στους πόρους και τους περιορισμούς που αντιμετωπίζει κανείς και που επηρεάζουν τη νοσηρότητα και τη θνησιμότητα.

Δεύτερον, η κάθε συγκεκριμένη εργασία, συνδέεται με ένα ιδιαίτερο εργασιακό περιβάλλον και συνθήκες απασχόλησης, υγιεινής και ασφάλειας και τρίτον, επιδρά στον τρόπο ζωής και την υιοθέτηση συμπεριφορών όπως το κάπνισμα και η κατανάλωση αλκοόλ.

Στο πλαίσιο αυτό, έχει βρεθεί ότι οι κατώτερες επαγγελματικές κατηγορίες, οι οποίες αντιμετωπίζουν δυσμενές εργασιακό περιβάλλον, εμφανίζουν περισσότερα προβλήματα υγείας και αξιολογούν μόνοι τους το επίπεδο υγείας τους ως χαμηλό.

Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα δύο ερευνών που διενεργήθηκαν σε διάστημα 20 χρόνων στους δημόσιους υπάλληλους της Βρετανίας (Whitehall, I Study: 1967-1977, και Whitehall, II Study: 1985-1988), οι οποίες έδειξαν ότι υπάρχει ισχυρή συσχέτιση μεταξύ βαθμολογικής θέσης στην ιεραρχία του δημοσιοϋπαλληλικού σώματος και των δεικτών θνησιμότητας από διάφορες αιτίες. Όσα άτομα καταλάμβαναν χαμηλή θέση εμφάνιζαν τρεις φορές μεγαλύτερο κίνδυνο θανάτου σε σχέση με αυτούς που τοποθετούνταν σε υψηλότερες θέσεις.

Ακόμα, μελέτες δείχνουν ότι οι εισοδηματικές ανισότητες συνδέονται με ανισότητες στη θνησιμότητα, το προσδόκιμο επιβίωσης, τη νοσηρότητα και την αυτοαξιολόγηση του επιπέδου υγείας. Όσο λιγότερο ισότιμη είναι η διανομή του εισοδήματος σε μια χώρα, τόσο λιγότερο ευνοϊκά είναι τα αποτελέσματα υγείας , με τα υψηλά εισοδηματικά κλιμάκια να εμφανίζουν καλύτερους δείκτες σε σχέση με τα χαμηλότερα.

Εκτός από την εκπαίδευση, το επάγγελμα και το εισόδημα, άλλες ερμηνείες επικεντρώνονται στη διάσταση του φύλου, της φυλής και της εθνότητας, της γεωγραφικής περιφέρειας, ή δίνουν έμφαση στις κοινωνικές συνθήκες, στο πολιτικοοικονομικό περιβάλλον, και στις επιπτώσεις των μακροοικονομικών πολιτικών και των πολιτικών απασχόλησης και κοινωνικής

προστασίας , οι οποίες προσδιορίζουν τις ευκαιρίες που έχουν οι επιμέρους κοινωνικές ομάδες να εξασφαλίσουν καλύτερο επίπεδο υγείας.

Τέλος, δεν λείπουν και οι προσπάθειες διερεύνησης των επιπτώσεων που έχει στην υγεία όχι ένας μεμονωμένος κοινωνικοοικονομικός παράγοντας, αλλά η ταυτόχρονη αλληλεπίδραση περισσότερων, συνθέτοντας μια πολύπλοκη διαδικασία, μέσω της οποίας παράγονται οι ανισότητες στην υγεία.

Όσον αφορά το τρίτο ερώτημα, οι ανισότητες στην υγεία εκδηλώνονται σε δύο διαστάσεις: Στο επίπεδο υγείας και στις υπηρεσίες υγείας.

Η μέτρηση του επιπέδου υγείας μπορεί να γίνει είτε μέσω των παραδοσιακών δεικτών θνησιμότητας και νοσηρότητας, οι οποίοι σχετίζονται με τις ιατρικά προσδιορισμένες εκδηλώσεις αρνητικών βιολογικών συμπτωμάτων, είτε μέσω των θετικών δεικτών, οι οποίοι εμπεριέχουν τη διάσταση της ποιότητας ζωής και της αυτοαξιολόγησης του επιπέδου υγείας. Στις υπηρεσίες υγείας τώρα, το ενδιαφέρον βρίσκεται στο ζήτημα της ισοτιμίας και της δικαιοσύνης αναφορικά με την παροχή και τη χρηματοδότηση της φροντίδας.

Το μεγαλύτερο μέρος της βιβλιογραφίας για τη δικαιοσύνη στη χρηματοδότηση της υγειονομικής περίθαλψης έχει εστιάσει στο ζήτημα του κατά πόσο η συμβολή των πολιτών σε αυτή συντελείται ανάλογα με την εισοδηματική τους δυνατότητα.

Ο προβληματισμός για την παροχή υπηρεσιών υγείας αφορά το κατά πόσο άτομα με ίδιες ανάγκες έχουν παρόμοιου είδους θεραπεία ανεξάρτητα από το εισόδημά τους ή άλλα κοινωνικά χαρακτηριστικά τους.

Πιο συγκεκριμένα, η ισοτιμία στη χρηματοδότηση του υγειονομικού συστήματος αναφέρεται στην έκταση στην οποία οι τέσσερις βασικές πηγές κάλυψης των δαπανών υγείας, δηλαδή η φορολογία, οι εισφορές κοινωνικής ασφάλισης, η ιδιωτική ασφάλιση και οι άμεσες πληρωμές, συμβάλλουν στην αναδιανομή του εισοδήματος.

Οι δύο πρώτες πηγές χρηματοδότησης ενέχουν σε σημαντικό βαθμό την κοινή διαχείριση του κινδύνου, έτσι ώστε να αποφεύγονται περιπτώσεις ιδιαίτερα επιβαρυντικών και καταστροφικών για τα νοικοκυριά δαπανών υγείας και με αυτή την έννοια έχουν, γενικά, προοδευτική αναδιανεμητική επίπτωση.

Όμως, είναι δυνατόν να εμφανίζονται ορισμένα κενά σε σχέση με την προστασία ομάδων όπως οι πολύ φτωχοί, οι μετανάστες ή οι εργαζόμενοι στον άτυπο τομέα παραγωγής.

Επιπλέον, παρατηρούνται κάποιες σημαντικές διαφοροποιήσεις μεταξύ των χωρών σε σχέση με ζητήματα όπως η δομή του φορολογικού συστήματος και της αγοράς εργασίας, παράγοντες οι οποίοι επηρεάζουν τον βαθμό προοδευτικότητας και αλληλεγγύης που χαρακτηρίζει κάθε χώρα.

Οι δύο άλλες πηγές χρηματοδότησης, η ιδιωτική ασφάλιση καθώς και οι άμεσες πληρωμές, συνδέουν την κάλυψη και την πρόσβαση στις υπηρεσίες υγείας με το ύψος του εισοδήματος και συνεπώς έχουν αντίστροφα προοδευτικές επιπτώσεις, ευνοώντας τα υψηλότερα εισοδηματικά στρώματα.

Οι πιο πολλές ανεπτυγμένες χώρες στηρίζονται σε έναν συνδυασμό των τεσσάρων παραπάνω πηγών χρηματοδότησης, με κάποιες διαφοροποιήσεις ωστόσο στο ποσοστό συμμετοχής κάθε πηγής.

Γενικότερα, η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι στα κράτη στα οποία το μεγαλύτερο ποσοστό χρηματοδότησης των υπηρεσιών υγείας προέρχεται από δημόσιους πόρους, εμφανίζονται θετικά αναδιανεμητικά αποτελέσματα υπέρ των ασθενέστερων ομάδων του πληθυσμού. Αντίθετα, όπου κυριαρχούν οι ιδιωτικοί πόροι ή έχουν υψηλότερη βαρύτητα, τα αναδιανεμητικά αποτελέσματα είναι αρνητικά ή περιορίζεται σοβαρά.

Σε έρευνες οι οποίες εντοπίζουν τους παράγοντες που προσδιορίζουν τη χρησιμοποίηση και την πρόσβαση του πληθυσμού στις υπηρεσίες υγείας και ευθύνονται για την εμφάνιση ανισοτήτων, έχουν αναδειχθεί δύο σημαντικές κατηγορίες χαρακτηριστικών:

Τα κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά των χρηστών και τα δομικά χαρακτηριστικά του συστήματος υγείας.

Για παράδειγμα, έχει βρεθεί πως τα άτομα με χαμηλότερο εισόδημα και εκπαιδευτικό επίπεδο κάνουν συχνότερη χρήση των γενικών γιατρών, ενώ τα άτομα με μέσο και υψηλό εισόδημα και εκπαιδευτικό επίπεδο πηγαίνουν συχνότερα από ότι θα δικαιολογούσαν οι ανάγκες τους γιατρούς και εμφανίζονται συγκεκριμένα με μεγαλύτερη συχνότητα σε οδοντίατρους.

Από την άλλη μεριά, «το είδος και η έκταση της ασφαλιστικής κάλυψης, τα οργανωτικά πρότυπα των προμηθευτών υγείας, το μέγεθος της κρατικής παρέμβασης, το είδος των παρεχομένων υπηρεσιών και η γεωγραφική κατανομή τους έχουν αναδειχθεί σε σημαντικούς τομείς επιστημονικού προβληματισμού. Η ύπαρξη οργανωτικών φραγμών στην πρόσβαση, που συνδέονται με υψηλό κόστος χρόνου και εκτεταμένες λίστες αναμονής, περιορίζουν τη χρησιμοποίηση των υπηρεσιών υγείας για τα χαμηλά εισοδηματικά κλιμάκια και αυξάνουν τις πιθανότητες αγοράς ιδιωτικής ασφάλισης» (Jofre-Bonet, 2000, Johannesson et al., 1998).

Η ανάπτυξη ενός εκτεταμένου δικτύου υπηρεσιών πρωτοβάθμιας περίθαλψης βελτιώνει την προσβασιμότητα και τη συνέχεια της φροντίδας, συμβάλλοντας στην μείωση της αντίστροφης σχέσης που υπάρχει μεταξύ εισοδηματικής ανισότητας και αυτοαξιολόγησης του επιπέδου υγείας. Επιπλέον, η άνιση γεωγραφική κατανομή των υπηρεσιών και οι δυσκολίες μεταφοράς σε αυτές θέτουν σημαντικούς περιορισμούς στην πρόσβαση ομάδων του πληθυσμού.

Τέλος, αναφορικά με τις σχέσεις αλληλεπίδρασης που υπάρχουν ανάμεσα στον κοινωνικό αποκλεισμό και την υγεία θα μπορούσαμε να πούμε πως αφενός , είναι πιθανόν να εκδηλωθούν περιπτώσεις κοινωνικού αποκλεισμού ως αποτέλεσμα της εμφάνισης προβλημάτων υγείας και μακροχρόνιων καταστάσεων σωματικής αδυναμίας.

Για παράδειγμα, οι μακροχρόνιοι πάσχοντες ή τα άτομα με ειδικές ανάγκες και προβλήματα ψυχικής υγείας. Σύμφωνα με έρευνα του Ευρωπαϊκού Ιδρύματος για τη Βελτίωση των Συνθηκών Διαβίωσης και

Εργασίας, οι εμπειρίες ατόμων με χρόνιες ασθένειες ή αναπηρίες συνδέονται με την αντιμετώπιση φυσικών, νομικών και διοικητικών εμποδίων στις καθημερινές του δραστηριότητες, τη διαβίωση σε συνθήκες ένδειας και την πρόσληψή τους από το κοινωνικό σύνολο απλώς ως υποκειμένων που χρήζουν φροντίδας.

Συγκριτικά με τα άτομα χωρίς αναπηρία, βρίσκονται σε διπλάσιο ποσοστό εκτός αγοράς εργασίας και εμφανίζουν τριπλάσια ποσοστά ανεργίας. Ακόμα, λαμβάνουν χαμηλότερο μισθό, και ταυτόχρονα σε πολλές χώρες της Ε.Ε. υπάρχουν σημαντικά αντικίνητρα για την απασχόλησή τους. Ως αποτέλεσμα, η κατηγορία αυτή του πληθυσμού παρουσιάζει χαμηλότερα επίπεδα εκπαίδευσης και εισοδήματος, επισφαλές καθεστώς απασχόλησης, αβεβαιότητα εργασίας, ανεργία και έντονο στιγματισμό και διακριτική μεταχείριση.

Αφετέρου, η πολυδιάστατη αποστέρηση των κοινωνικά αποκλεισμένων επιβαρύνει περισσότερο την υγεία τους σε σχέση με τον υπόλοιπο πληθυσμό.

Όλο και μεγαλύτερο τμήμα της βιβλιογραφίας και της έρευνας αποδίδει αυτή την επιβάρυνση σε λιγότερες ευκαιρίες για υγεία που έχουν τα άτομα τα οποία ανήκουν σε κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες λόγω των περιορισμένων δυνατοτήτων συμμετοχής τους σε κοινωνικά δίκτυα και δραστηριότητες της τοπικής κοινότητας.

3.4 ΑΙΤΙΑ –ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ

Στο 4^ο κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τα αίτια και τους παράγοντες , τα οποία , οδηγούν στον κοινωνικό αποκλεισμό , ή αλλιώς , τις καταστάσεις εκείνες , οι οποίες όταν υφίστανται οδηγούν κάποιον στην περίπτωση του να αποκλειστεί από τους γύρω.

Στους παράγοντες που δημιουργούν κοινωνικό αποκλεισμό καταγράφονται :

α) οι οικονομικοί παράγοντες που αφορούν σε πολυεπίπεδη στέρηση και βασικά επισημαίνουν ως αιτία την φτώχεια,

β) οι κοινωνικοί παράγοντες, που αφορούν στην χαλάρωση και τον περιορισμό των κοινωνικών δεσμών, ως αιτία του κοινωνικού αποκλεισμού,

γ) οι πολιτιστικοί παράγοντες, όπως οι προκαταλήψεις, ο ρατσισμός και η ξενοφοβία,

δ) οι υποκειμενικοί παράγοντες, όπως ο αυτοαποκλεισμός των φτωχών και η απροθυμία τους να αναγνωρίσουν την κατάστασή τους,

ε) οι παθολογικοί παράγοντες , που συνοδεύονται από ψυχολογικά προβλήματα,

στ) οι μορφές αυτοκαταστροφικής συμπεριφοράς, όπως η χρήση ναρκωτικών, ο αλκοολισμός και η πορνεία,

ζ) οι παράγοντες που αναφέρονται στην τοπική ή περιφερειακή κατάσταση και δεν αφορούν μόνο σε άτομα ή ομάδες, αλλά σε ολόκληρες περιοχές , όπου διαβιούν, όπως υποβαθμισμένες αστικές περιοχές, υπανάπτυκτες αγροτικές περιοχές και βιομηχανικές ζώνες που δέχονται τη δυσμενή επίδραση της αναδιάρθρωσης και της παγκοσμιοποίησης.

Η φτώχεια, ως έλλειψη εισοδήματος, αποτελεί την πιο κεντρική και καθοριστική αιτία κοινωνικού αποκλεισμού, καθώς οι άνθρωποι οι οποίοι εισοδηματικά είναι φτωχοί είναι δυνατόν να καθίστανται όλο και περισσότερο αποκλεισμένοι λόγω της έλλειψης των πόρων.

Από την άλλη όμως , υπάρχουν άτομα τα οποία είναι μεν φτωχά αλλά δεν είναι αποκλεισμένα ή δεν είναι φτωχά αλλά βιώνουν τον αποκλεισμό για λόγους οι οποίοι δεν είναι οικονομικοί αλλά για άλλους λόγους όπως για παράδειγμα λόγω της εθνότητάς τους. Άρα ένας δεύτερος παράγοντας –αιτία κοινωνικού αποκλεισμού, είναι η εθνότητα κάποιου. Ή επίσης το αν ένα άτομο έχει ύπαρξη κάποιας αναπηρίας.

Αυτά τα άτομα, τα οποία υφίστανται διακρίσεις λόγω του φύλου τους , της εθνότητάς τους , της αναπηρίας, της ηλικίας τους ακόμα, πιθανόν να μην

είναι σε θέση ή να μην τους δίνεται η ευκαιρία να συμμετέχουν σε πολλών ειδών δραστηριότητες , εκ των οποίων η πιο σημαντική ίσως να είναι η οικονομική δραστηριότητα.

Έτσι, η μη συμμετοχή αυτή στις οικονομικές δραστηριότητες , ο αποκλεισμός με άλλα λόγια από την αγορά εργασίας, οδηγούν αυτά τα άτομα σε εισοδηματική ένδεια το οποίο συνεπάγεται σε μεγάλο βαθμό κοινωνικό αποκλεισμό από την στιγμή που αυτό το γεγονός περιορίζει τόσο το εισόδημα όσο και τις κοινωνικές επαφές του ατόμου ή του νοικοκυριού.

Μια ακόμα αιτία η οποία όμως είναι αλληλένδετη με την φτώχεια είναι η στέγαση. Δηλαδή οι άστεγοι.

Οι άστεγοι είναι μια ομάδα ανθρώπων πολύ υψηλού κινδύνου φτώχειας άρα και πιθανότατα κοινωνικού αποκλεισμού.

Για την συγκεκριμένη όμως ομάδα λόγω του ότι δεν παίρνουν μέρος σε μελέτες για έρευνες που γίνονται κυρίως για τον προϋπολογισμό των οικογενειών δεν υπάρχουν πολλά στοιχεία που να αναφέρονται.

Θα μπορούσαμε να αναφέρουμε επίσης ως παράγοντα για κοινωνικό αποκλεισμό, τις νέες μορφές μετανάστευσης και κυρίως την παράνομη μετανάστευση και τις μετακινήσεις του πληθυσμού.

Συνοψίζοντας θα αναφέρουμε πως οι διαδικασίες που συνιστούν κοινωνικό αποκλεισμό κατανοούνται ως σύνθετες και διαφορετικές από περίπτωση σε περίπτωση, και από την αντίληψη αυτή προκύπτει ως αντικείμενο έρευνας η διαπίστωση των διαστάσεων (του κοινωνικού αποκλεισμού) και των μηχανισμών που γεννούν κοινωνικό αποκλεισμό.

Ως πιθανές διαστάσεις του φαινομένου αναφέρονται ,

- 1) η οικονομική,
- 2) η κοινωνική ,
- 3) η πολιτισμική,

4) η γεωγραφική και

5) η πολιτική.

Και ως παράγοντες που διαμορφώνουν αυτές τις διαστάσεις (αναφέρονται) ,

1) η ανεργία,

2) η υποαπασχόληση,

3) η έλλειψη στέγης ,

4) η φτώχεια,

5) τα συστήματα αξιών ,

6) η υπηκοότητα,

7) το φύλο,

8) ο κύκλος ζωής,

9) οι δομές των νοικοκυριών,

10) η εθνότητα,

11) ο τρόπος ζωής,

12) η εκπαίδευση και η κατάρτιση ,

13) η θρησκεία,

14) η μετανάστευση,

15) η διαμονή σε αστική ή αγροτική περιοχή κ.λ.π.

Και τελικώς, ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στην ανάγκη του να υπάρξει έρευνα η οποία να μελετά το φαινόμενο της ανεργίας ως αίτιο το οποίο προκαλεί κοινωνικό αποκλεισμό.

3.5 ΕΙΔΗ ΑΝΤΙΜΕΤΩΠΙΣΗΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ:

3.5.1 ΠΕΡΙΟΔΟΣ 1999-2000:

Το σύστημα κοινωνικής προστασίας στην εξέλιξή του, εκτός του «κατώτερου εγγυημένου εισοδήματος», που αναμορφώνει τα συστήματα εισοδηματικής στήριξης, στο τέλος της δεκαετίας 1990-2000, μέσα από τα κείμενα πολιτικής εξισορροπεί πλήρως με τις κατευθύνσεις για την ΟΝΕ για την απασχόληση. «Ίδιως μετά το Συμβούλιο Κορυφής στο Λουξεμβούργο και την υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ, γίνεται σαφές σε επίπεδο θέσεων ότι τα συστήματα προστασίας πρέπει να συνεχίσουν να στηρίζονται στους περιορισμούς της νομισματικής και δημοσιονομικής σταθερότητας και να γεφυρώνονται αμέσως με την πολιτική της διεύρυνσης και της διατήρησης της απασχόλησης».

Είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι ο στόχος είναι τα συστήματα κοινωνικής προστασίας να διευκολύνουν την δυνατότητα πρόσβασης στην αγορά εργασίας ακόμα και για τα άτομα που βρίσκονται αντιμέτωπα με την πρόωρη συνταξιοδότηση.

Σε γενικές γραμμές, οι κατευθύνσεις για την κοινωνική προστασία έχουν σαν στόχο τη στήριξη, μέσα από την παρακαμπτήριο της απασχόλησης, για όλες τις κατηγορίες, ακόμη και για ομάδες με ειδικά προβλήματα.

Σημαντική επίσης είναι η ειδική αναφορά που γίνεται στην καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Στόχος είναι η κοινωνική επανένταξη των αποκλεισμένων.

Το μόνο ουσιαστικό μέτρο είναι η ύπαρξη ενός δικτύου προστασίας, που περιλαμβάνει βασικά, το κατώτερο εγγυημένο εισόδημα και όσες ωφέλειες το συνοδεύουν στις σημερινές εκδοχές του.

Για τα υπόλοιπα, οι παρεμβάσεις βασίζονται στην πρόληψη και οριοθετούνται από δράσεις , οι οποίες στρέφονται στη δημιουργία διεξόδων για την επανένταξη των αποκλεισμένων στην αγορά εργασίας και μέσα από αυτή , στην κοινωνία.

Έτσι λοιπόν, στόχος των παρεμβάσεων για τον κοινωνικό αποκλεισμό, είναι να αντιμετωπιστούν τα προβλήματα ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης με κύριο οδηγό την ένταξη και επανένταξη στην αγορά εργασίας.

Έτσι, και έχοντας εξηγήσει την έννοια του κοινωνικού αποκλεισμού, θεωρείται πως για την καταπολέμηση του φαινομένου, πρέπει να ληφθεί ως προϋπόθεση η κατάκτηση των πολιτικών δικαιωμάτων από τα άτομα και ομάδες όπου βιώνουν το φαινόμενο.

3.5.2 ΜΟΝΤΕΛΑ ΚΟΙΝΩΝΙΩΝ:

Με δεδομένη την σημασία που έχουν οι κοινωνικές σχέσεις ως ανάχωμα κατά του αποκλεισμού έχουν προταθεί τρία μοντέλα κοινωνιών :

- Το μοντέλο των χωρών του Ευρωπαϊκού Νότου, όπου χαρακτηρίζονται από τη διατήρηση των δομών οι οποίες εξασφαλίζουν κοινωνική συνοχή , χωρών με πληθυσμούς που έχουν χαρακτηριστικό την έντονη θρησκευτικότητα, τα ισχυρά οικογενειακά και συγγενικά δίκτυα, δυνατότητα ανάπτυξης προσωπικών σχέσεων στο πλαίσιο της κοινότητας και της εργασίας.
- Το μοντέλο των χωρών του Ευρωπαϊκού Βορρά, που χαρακτηρίζονται από την ύπαρξη ισχυρών δομών συλλογικής διαμεσολάβησης και ισχυρό συνδικαλισμό.

- Το μοντέλο της Μεγάλης Βρετανίας , και των ΗΠΑ , εκεί όπου η πολιτική τους οδήγησε στην ελαστικότητα της απασχόλησης και την προσωρινότητα των κοινωνικών σχέσεων.

Θα μπορούσε να αναφερθεί πως οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου (στις οποίες ανήκει και η Ελλάδα) , διαθέτουν ένα δίκτυ προστασίας από τον κοινωνικό αποκλεισμό , όπου οι χώρες του βορρά δεν έχουν, οι οποίες χώρες αυτή του είδους την έλλειψη προσπαθούν να την καλύψουν με την ανάπτυξη υπηρεσιών.

Από την άλλη μεριά , εφόσον ξέρουμε το πόσο η φτώχεια συνδέεται με τον κοινωνικό αποκλεισμό θα πρέπει να σημειώσουμε ότι εμφανίζεται πολύ πιο έντονα στον Νότο όπου το 1/5 με το 1/4 των πληθυσμών των χωρών του Νότου διαβιούν κάτω από το επίπεδο της φτώχειας , έναντι περίπου το 1/10 των χωρών του ευρωπαϊκού βορρά.

Εάν όμως , η προστασία από τον κοινωνικό αποκλεισμό συνδέεται άμεσα με την ισχυροποίηση, τη διατήρηση ή και την αποκατάσταση των κοινωνικών δεσμών τότε στα ερωτήματα που αφορούν το φαινόμενο πρέπει να προστεθούν και εκείνα που συνδέονται με την παρέμβαση, την οποία συνιστά η προστασία.

Αλλά έχουμε και ένα ακόμα πιο ισχυρό ερώτημα το οποίο αναφέρεται σε αυτή καθ αυτή την παρέμβαση το οποίο λέει, πώς να παρακάμψει κανείς το δίλημμα κάθε πολιτικής εναντίον της φτώχειας και τον αποκλεισμό, δηλαδή πώς να συνδράμει το φτωχό ή τον αποκλεισμένο χωρίς να τον στιγματίσει ως φτωχό και αποκλεισμένο, στερώντας του έτσι τη δυνατότητα να επωφεληθεί από τη συνδρομή, να εκμεταλλευτεί την ευκαιρία που του δίνεται, να ξεφύγει από την κατάσταση στην οποία βρίσκεται.

Έτσι, το ερώτημα που τίθεται σήμερα , κατά πόσο δηλαδή η κοινωνική πολιτική είναι πιθανό να δημιουργήσει κοινωνικό αποκλεισμό, είναι καινούργιο και ήταν αδιανόητο 10-15 χρόνια πριν.

Λόγω του ερωτήματος αυτού λοιπόν, μπορούμε να πούμε ότι στις μέρες μας, στις σύγχρονες κοινωνίες, οι κοινωνικές πολιτικές εκτός από αναπόφευκτες, είναι και μη ικανοποιητικές.

Το Λευκό Βιβλίο για την Ευρωπαϊκή Κοινωνική Πολιτική, περιλαμβάνει τα περί κοινωνικού αποκλεισμού στο κεφάλαιο πέντε (European Commission 1994: 47) και στο δεύτερο μέρος του κεφαλαίου αυτού έχει ως τίτλο «προώθηση της κοινωνικής ένταξης για όλους» .

3.5.3 ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΑ:

Στις παρεμβάσεις υπερισχύουν εκείνες που αφορούν την αγορά εργασίας και χωρίζονται σε τρεις μεγάλες κατηγορίες:

- Όσες αποβλέπουν στην δημιουργία θέσεων εργασίας
- Εκείνες που αποβλέπουν στην εκπαίδευση των ανέργων έτσι ώστε αυτοί να διεκδικήσουν μια θέση εργασίας και
- Εκείνες που αφορούν τη δημιουργία υπηρεσιών προς τους εργαζόμενους και που συμβάλλουν στη δημιουργία τελικά νέων θέσεων εργασίας.

Στην πρώτη κατηγορία παρεμβάσεων υπάρχουν κάποιες παρατηρήσεις οι οποίες αναφέρουν ότι, πολλές από τις θέσεις που δημιουργούνται είναι προσωρινές και ατυπικές, ακόμα πως οι περισσότερες από τις θέσεις αυτές δεν φτάνουν στους άνεργους που κινδυνεύουν περισσότερο από τον αποκλεισμό και τέλος πως οι θέσεις που δημιουργούνται είναι λιγότερες από το ρυθμό αύξησης της ανεργίας.

Επίσης, στην Ευρώπη πληθαίνουν τα προγράμματα τα οποία αποβλέπουν στην ενίσχυση των κοινωνικών δεσμών και των ικανοτήτων και

δυνατοτήτων των ανθρώπων να δημιουργούν τέτοιου είδους δεσμούς οι οποίοι προστατεύουν τους ανθρώπους από τον αποκλεισμό. Κάποια προγράμματα από αυτά για παράδειγμα είναι τα εξής :

- Το πρόγραμμα «νέοι πολίτες για την Ευρώπη» , το οποίο είναι και γνωστό ως και πρόγραμμα Κρεσόν , που αποβλέπει στην ενεργοποίηση των νέων και τη διαμόρφωσή τους ως πολιτών μέσω του εθελοντισμού.
- Ο εθελοντισμός ως μέσο καταπολέμησης του αποκλεισμού το οποίο εκτός των άλλων είναι ιδιαίτερα σημαντικό για έναν πληθυσμό ιδιαίτερα ευπαθή και αυξανόμενο όπως οι υπερήλικες.

Και τέλος, το πρόγραμμα Συντροφιά στη Ζωή, το οποίο επινοήθηκε από τρεις Γάλλους, έναν παιδίατρο, έναν εκπαιδευτικό και μιας κοινωνικής λειτουργού, οι οποίοι παρενέβησαν σε οικογένειες φτωχές αλλά και με κάποιο πρόσθετο πρόβλημα όπως παιδί με ειδικές ανάγκες για παράδειγμα, ή κάποιος γονέας άρρωστος κλπ. , και είχαν ως στόχο να εξασφαλίσουν την ενότητα της οικογένειας και την μη απομάκρυνση του παιδιού π.χ. , που υπό άλλες συνθήκες θα κατέληγε σε κάποιο ίδρυμα ή σε ανάδοχη οικογένεια.

Το πρόγραμμα αυτό δεν αποβλέπει στην εξάλειψη της φτώχειας, αλλά στη συνεχή, πολύπλευρη στήριξη των μελών της οικογένειας , και ολόκληρης της οικογένειας ως ομάδας, με σκοπό να αναπτύξουν ικανότητες που θα τους βοηθήσουν να ξεφύγουν από τις επιπτώσεις της αθλιότητας.

3.5.4 ΤΡΙΤΟΣ ΤΟΜΕΑΣ:

Σημαντικός για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού είναι επίσης ο τρίτος τομέας και οι ανθρωπιστικές του οργανώσεις.

Ο τρίτος τομέας ή αλλιώς ανεξάρτητος τομέας αποτελείται από τις πάσης φύσεως οργανώσεις που έχουν διάρκεια, έχουν θέσει λίγο ή πολύ συγκεκριμένους κοινωνικούς σκοπούς, είναι μη κερδοσκοπικές και λειτουργούν αυτοδιευθυνόμενα και ανεξάρτητα από την αγορά και το κράτος.

Πρέπει να ληφθούν υπ όψιν για τον τρίτο τομέα τα εξής : α) Ανεξάρτητα από την ιδεολογία της κάθε οργάνωσης ο στόχος είναι ανθρωπιστικός ή άμεσα ή έμμεσα κοινωνικός και β) από το 1990 και έπειτα ο αριθμός των οργανώσεων του τομέα παρουσιάζει εκρηκτική αύξηση με όλο και μεγαλύτερη συμβολή.

Σύμφωνα με τον τρίτο τομέα , για να γνωρίσουμε την κατάσταση του κοινωνικού αποκλεισμού και να την καταπολεμήσουμε πρέπει να γνωρίζουμε τα εξής δύο επίπεδα:

α) « Το επίπεδο του αντικειμενικού γνωρίσματος (οικονομική κατάσταση, σωματική και ψυχική ευεξία, φύλο, κλπ) το οποίο οδηγεί σε αποκλεισμό από ορισμένες προσωπικές και κοινωνικές δραστηριότητες αλλά και

β) το νοητικό-κοινωνικό κατασκεύασμα που αμβλύνει η μεγεθύνει το φαινόμενο της κοινωνικής αποστέρησης ανάλογα με τις αξίες, τα πρότυπα και τα στερεότυπα κάθε κοινωνίας. Το αντίστοιχα « ο άνεργος-ο άχρηστος» , «ο

φτωχός-ο λιγούρης», « ο ναρκομανής- ο αλήτης» είναι στερεότυπα που έχουμε κατασκευάσει και τα οποία μεγεθύνουν το χάσμα ανάμεσα στους «ενταγμένους» και τους «outsiders».

Ο συνδυασμός αυτών των δύο επιπέδων καθορίζουν και το βαθμό κοινωνικής αποστέρησης ως μια κάθετη σχέση, ενώ ανάλογα με την ένταση και το είδος που βιώνει κάποιο άτομο, είναι πιθανό να υπαχθεί και σε άλλες κατηγορίες κοινωνικού αποκλεισμού (οριζόντια σχέση)».

Ο κοινωνικός αποκλεισμός δεν θα πρέπει να αντιμετωπίζεται με μονοδιάστατες και μονομερείς δράσεις. Έτσι έχουμε τις πολλές οργανώσεις του τρίτου τομέα οι οποίες έχουν την δυνατότητα να αντιταχθούν στο σύστημα το οποίο προάγει τον ατομισμό.

Τα άτυπα κοινωνικά δίκτυα που υπάρχουν , η οικογένεια και η ατομική φιλανθρωπία , λειτουργούν συμπληρωματικά στην κρατική φροντίδα σε ένα ανεπαρκές κράτος να συνδράμει ουσιαστικά. Αλλά η ουσιαστική κοινωνική παρέμβαση δεν γίνεται να οικοδομηθεί μέσω της οικογένειας και των «οργανώσεων βάσεων».

Αυτό το κενό το καλύπτουν τα κοινωνικά κινήματα και ο τρίτος τομέας. Οι κοινωνικές και ανθρωπιστικές μη κυβερνητικές οργανώσεις , έχουν την δυνατότητα εκτός από το υποβοηθούν κοινωνικά αποκλεισμένες ομάδες , να παρεμβαίνουν δυναμικά περιορίζοντας τις δυνάμεις της αγοράς οι οποίες οδηγούν στο περιθώριο αλλά και του κράτους.

3.5.5 ΠΕΔΙΟ ΔΡΑΣΗΣ Μ.Κ.Ο.:

Το πεδίο δράσης για τις μη κυβερνητικές οργανώσεις (μκο) αποτελούν η γενική αποδοχή των όρων των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι «αρνητικές» ελευθερίες που πηγάζουν από αυτές και οι κοινωνικές υποχρεώσεις των κρατών απέναντι σε όλους τους πολίτες.

Έτσι, τα επίπεδα λοιπόν που δραστηριοποιούνται οι ανθρωπιστικές και κοινωνικές Μ.Κ.Ο. αφορούν:

1) Τη βάση, τα αντικειμενικά χαρακτηριστικά των αποκλεισμένων κοινωνικών κατηγοριών. Εδώ πρέπει να τονιστεί πως ,στόχος δεν είναι οι φυσιογνωμικές ιδιαιτερότητες όπως (ομοφυλοφιλία, φυλή κλπ) , γιατί εκτός του ότι είναι ρατσιστικό από τη φύση του , προσκρούει και στη νομοθεσία πολλών κρατών που αρνούνται να αναγνωρίσουν νομικά, οργανώσεις με ανάλογους σκοπούς. Οι δράσεις αυτές που αναφέρονται, έχουν ως σκοπό επίκτητα και κοινωνικό-οικονομικά χαρακτηριστικά (φτώχεια , ανεργία, εκπαίδευση κλπ).

2) Τις συλλογικές παραστάσεις μιας κοινωνίας που περιθωριοποιούν ιδιαίτερες κοινωνικές κατηγορίες πληθυσμού. Στόχος είναι τα στερεότυπα που βασίζονται στη διαφορετικότητα είτε είναι φυσική είτε κοινωνικό-οικονομική.

Στις περισσότερες περιπτώσεις ο στόχος είναι διττός. Σύμφωνα με Εισηγήσεις Συνεδρίου Παντείου Πανεπιστημίου(1999) οι δράσεις που κατευθύνονται στη βάση , συνεισφέρουν ώστε να αναδειχτεί το παράλογο του στερεότυπου. Ενώ πολεμώντας το στερεότυπο (π.χ. με την ενημέρωση) αίρει τα « νοητικά φράγματα» που αναπαράγουν τα χαρακτηριστικά της βάσης (π.χ. ο Αλβανός που δεν έχει « φυσική ροπή» προς το έγκλημα, είναι πιο εύκολο να βρει μια εργασία ώστε η φτώχεια του να μην αποτελεί παράγοντα αποκλεισμού και διάπραξης εγκλημάτων επιβίωσης).Αν η νοοτροπία του αποτροπιασμού και συμπάθειας για τους «κατατρεγμένους» στα δελτία ειδήσεων μεταβληθεί σε αίσθηση συλλογικής ευθύνης, τότε ο μισός δρόμος

για την ουσιαστική δράση ενάντια στον κοινωνικό αποκλεισμό θα έχει διανυθεί.

3.5.6 ΚΑΤΑΠΟΛΕΜΗΣΗ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΥ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ Ε.Ε:

Η πολιτική για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού αποτελεί έναν από τους βασικούς άξονες παρέμβασης και ανάπτυξης «ολοκληρωμένων» δράσεων για το ανθρώπινο δυναμικό και ιδίως για τις εργασιακές και κοινωνικές ομάδες που κρίνεται ότι τις έχουν ανάγκη.

Ένας άλλος άξονας παρέμβασης είναι αυτός για την καταπολέμηση της ανεργίας.

Ο όρος «κοινωνικός αποκλεισμός» όπως και ο όρος « καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού» εμφανίζεται σε συγκεκριμένα προγράμματα και πρωτοβουλίες της Ε.Ε.

Τα προγράμματα αυτά διαρκούν για ορισμένες περιόδους και συνοδεύονται από χρηματοδοτήσεις και κανόνες εφαρμογής, που εξειδικεύονται ανά χώρα-μέλος. Οι χώρες-μέλη επεξεργάζονται , διαχειρίζονται και εφαρμόζουν τις ενέργειες και τις δράσεις ανάλογα με τις ιδιομορφίες και τις ιδιαιτερότητες των κοινωνιών.

Ταυτόχρονα συντονίζουν τις δράσεις με μεσολάβηση και συνεργασία αρμόδιων οργάνων της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, ώστε να διασφαλιστεί η διακρατικότητα και έτσι ο διευρωπαϊκός χαρακτήρας των αποτελεσμάτων και να αξιοποιηθεί η εμπειρία και η τεχνογνωσία στη διαχείριση των πόρων και του φυσικού αντικειμένου.

Πρέπει να σημειωθεί ότι σε αυτό το πλαίσιο παρεμβάσεων, οι χώρες που θεωρείται ότι αντιμετωπίζουν τα μεγαλύτερα προβλήματα συνοχής και αποκλίνουν από τον ευρωπαϊκό μέσο όρο στο βαθμό οικονομικής ανάπτυξης, και γι αυτό αντιμετωπίζουν με μεγαλύτερες αρνητικές συνέπειες τη διαδικασία

οικονομικής ενοποίησης, χρίζουν ειδικής χρηματοδότησης και τεχνικής ενίσχυσης.

Αυτές οι χώρες εντάσσονται στη λεγόμενη κατηγορία του «στόχου ένα» (Ελλάδα, Ισπανία, Πορτογαλία, Ιρλανδία).

Οι χώρες αυτές είναι εκείνες που θεωρείται ότι απέχουν περισσότερο από την επιθυμητή κοινοτική συνοχή πριν από την τελευταία διεύρυνση.

Αφορά, δηλαδή, σε μια πολιτικού χαρακτήρα αναγνώριση της διαφοράς των επιπέδων ανάπτυξης και δεν αφορά σε μια διαπιστωμένη συγκριτική διαφορά του βαθμού κοινωνικής συνοχής στο εσωτερικό των κρατών-μελών. Αποτέλεσμα αυτής της πολιτικής σημασίας είναι οι χώρες του «στόχου ένα» να απολαύουν ενός απολύτως ευνοϊκού καθεστώτος χρηματοδότησης στο πλαίσιο των ασκούμενων πολιτικών της Ε.Ε.

Οι ίδιες χώρες ενισχύονται ιδιαίτερα και στο πλαίσιο των προγραμμάτων των πλαισίων στήριξης, που έχουν πενταετή διάρκεια.

Τα κοινοτικά πλαίσια στήριξης εξειδικεύονται ανά χώρα. Στην Ελλάδα αυτό πραγματοποιείται μέσα από το Σχέδιο Περιφερειακής Ανάπτυξης (ΣΠΑ).

Στο δεύτερο κοινοτικό πλαίσιο στήριξης προβλεπόταν το σκέλος «Ανθρώπινοι Πόροι». Το σκέλος αυτό του ΣΠΑ υποδιαιρέθηκε στα προγράμματα, Αρχικής Κατάρτισης (με διαχειριστή το Υπουργείο Παιδείας), Συνεχιζόμενης Επαγγελματικής Κατάρτισης (με διαχειριστή το Υπουργείο Εργασίας), το πρόγραμμα Καταπολέμησης του Κοινωνικού Αποκλεισμένου από την Αγορά Εργασίας και το πρόγραμμα «Κλεισθένης» για τον Εκσυγχρονισμό της Δημόσιας Διοίκησης.

Όλες αυτές οι δράσεις για τις πρωτοβουλίες και για τα προγράμματα του κοινοτικού πλαισίου στήριξης, υλοποιούνται, σύμφωνα με τις οδηγίες της Ε.Ε., από φορείς οι οποίοι χρηματοδοτούνται, έπειτα από προκήρυξη ανοικτών διαγωνισμών και έπειτα από κρίση από αρμόδιες εθνικές επιτροπές, με τη συμμετοχή και την εποπτεία εκπροσώπων αρμοδίων κοινοτικών οργάνων. Οι φορείς αυτοί είναι ιδιωτικοί, κοινωνικοί και δημόσιοι.

Στις κοινοτικές πρωτοβουλίες του προγράμματος για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού από την αγορά εργασίας του ΣΠΑ , είναι ενταγμένο το πρόγραμμα «Απασχόληση», με σκέλη, το YOUTHSTART για τους νέους, το πρόγραμμα NOW που αφορά σε γυναίκες, το πρόγραμμα HORIZON που αφορά σε ειδικές κατηγορίες του πληθυσμού με ιδιαίτερη προσοχή σε άτομα με ειδικές ανάγκες, σε φυλακισμένους , αποφυλακισμένους, τοξικομανείς, αποτοξινωμένους, μετανάστες, επαναπατρισμένους και το πρόγραμμα INTEGRA.

Ακόμα μια σημαντική κοινοτική πρωτοβουλία αποτελεί το πρόγραμμα ADAPT για τη βιομηχανική αλλαγή, που αφορά σε όσους αντιμετωπίζουν ή πρόκειται να αντιμετωπίσουν προβλήματα ανεργίας ή εργασιακής ένταξης.

Η περίοδος 1999-2000, χαρακτηρίστηκε από μια ενιαία αντίληψη, ως προς τη χάραξη και εφαρμογή της κοινωνικής πολιτικής για την καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού. Σε επίπεδο διατυπωμένων θέσεων όμως, εμφανίζεται να διευκρινίζεται κλιμακωτά στην ευρωπαϊκή ήπειρο, ακολουθώντας τη δυναμική των πολιτικών συσχετισμών.

Ο προσδιορισμός της κατεύθυνσης της κοινωνικής πολιτικής στην Ευρώπη ακολουθεί την τάση που καθορίζουν οι διεθνείς πολιτικές, παραγωγικές και οικονομικές εξελίξεις. Η απομάκρυνση από το προγενέστερο δόγμα άσκησης οικονομικής πολιτικής της δεύτερης βιομηχανικής επανάστασης επέδρασε στην αναμόρφωση της δημόσιας πολιτικής για τις κοινωνικές παροχές στην εκπαίδευση , την υγεία , στη στέγη, για τα γενικής εφαρμογής κοινωνικά προγράμματα στήριξης, τα επιδόματα ανεργίας και τα προνοιακά επιδόματα.

Η πολιτική αυτή βρίσκεται σύμφωνη με τις θεωρητικές τοποθετήσεις που υποστηρίζουν ότι τα επιδόματα ανεργίας και τα λοιπά επιδόματα, αντί να

βοηθάνε τους πολίτες που τα χρειάζονται, στην ουσία τους εγκλωβίζουν εκτός αγοράς εργασίας και σε μια συνεχή κατάσταση φτώχειας, στερώντας τους ουσιαστικά τα κίνητρα για επανένταξη.

Σε αντίθεση με τις πρακτικές αυτές των επιδομάτων , η νέα κατεύθυνση προσανατολίζεται σε μια επιλεκτική και ατομική πρόνοια και σε στρατηγικές εργασιακής επανένταξης.

Η Ε.Ε. ακολουθεί με διαφοροποιήσεις τις μεταβολές που πραγματοποιήθηκαν πρώτα στις ΗΠΑ, όπου κατά τη διακυβέρνηση Ρίγκαν και Μπους αποδιαρθρώθηκε το σύστημα κοινωνικών επιδομάτων και παροχών, ενώ σταθερά και σταδιακά κινήθηκε σε πολιτικές επαναπροώθησης των δικαιούχων των επιδομάτων στην εργασία.

Η τακτική αυτή της Ε.Ε. συνοψίζεται σε ένα σταθερό στόχο από το 1992, να υποκατασταθούν όλα τα προηγούμενα συστήματα επιδότησης , από ένα ενιαίο, ευέλικτο και σχετικά συνεσταλμένο σύστημα « κατώτερου εγγυημένου εισοδήματος», για όλους τους πολίτες και ταυτόχρονα να εφαρμοστούν μέτρα για την ενίσχυση της απασχόλησης.

Η πολιτική αυτή έχει προωθηθεί με σύσταση της Ε.Ε. προς τις χώρες-μέλη, να είναι υποχρεωτική η εφαρμογή της. Οι περισσότερες χώρες χρησιμοποιούν μορφές «κατώτερου εγγυημένου εισοδήματος» , στην προοπτική αναθεώρησης του συστήματος κοινωνικής προστασίας , με βασική εκδοχή την ενσωμάτωση και την τροποποίηση των άλλων επιδομάτων.

Το σύστημα αυτό εφαρμόζεται ως ένα τελικό δίκτυ ασφαλείας για όσους δεν μπορούν να επιβιώσουν διαφορετικά.

Ένα σημαντικό στοιχείο του συστήματος είναι ότι ο υπολογισμός του δεν γίνεται μόνο με βάση το άτομο , αλλά και με βάση την κατάσταση του νοικοκυριού στο οποίο το άτομο ζει.

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑ ΚΑΙ **ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ**

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4^ο

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ - ΕΡΕΥΝΑ

ΚΑΙ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ

4.1 ΤΙ ΕΙΝΑΙ ΠΟΙΟΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ:

« Η ποιοτική έρευνα και οι μέθοδοι της ποιοτικής ανάλυσης στοχεύουν στην κατανόηση των άλλων ανθρώπων και τοθ τρόπου ζωής τους. Για το σκοπό αυτό, προσπαθούν να έρθουν στη θέση τους και να διακρίνουν πως αυτοί σκέφτονται, αισθάνονται και συμπεριφέρονται» (Σαχίνη- Καρδάση, 1997:259).

Σύμφωνα λοιπόν με τη Σαχίνη – Καρδάση (1997), η ποιοτική έρευνα χαρακτηρίζεται ως συστηματική διερεύνηση που ενδιαφέρεται για την κατανόηση των ανθρώπων και τη φύση των συναλλαγών μεταξύ τους και με το περιβάλλον τους. Συχνά περιγράφεται ως ολιστική, δηλαδή ενδιαφέρεται για τους ανθρώπους και τα περιβάλλοντα τους σε όλες τις πολυπλοκότητες τους και φυσική, δηλαδή χωρίς περιορισμούς και ελέγχους που επιβάλλονται από τον ερευνητή. Στηρίζεται στην υπόθεση χωρίς την περιγραφή της ανθρώπινης εμπειρίας όπως αυτή βιώνεται και περιγράφεται από τους εκτελεστές, η γνώση για τους ανθρώπους είναι αδύνατη. Οι ποιοτικές διερευνήσεις απαιτούν ελάχιστη δόμηση και μέγιστη εμπλοκή του ερευνητή, ο οποίος προσπαθεί να κατανοήσει τους ανθρώπους των οποίων οι εμπειρίες μελετούνται.

Κατά τον Ιωσηφίδη (2006), η ποιοτική έρευνα στοχεύει στη διερεύνηση μη μετρίσιμων και μη ποσοτικοποιήσιμων διαστάσεων της κοινωνικής συμπεριφοράς, κοινωνικών φαινομένων, διαδικασιών τάσεων και νοημάτων.

Η Mason(2003) αναφέρει ότι η ποιοτική έρευνα θεμελιώνεται σε μια φιλοσοφική θέση η οποία είναι ερμηνευτική, την απασχολεί δηλαδή ο τρόπος με τον οποίο γίνεται κατανοητός, βιώνεται και παράγεται ο κοινωνικός κόσμος. Βασίζεται σε μεθόδους παραγωγής δεδομένων οι οποίες είναι ελαστικές και ευαίσθητες απέναντι στο κοινωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο παράγονται αυτά τα δεδομένα. Στηρίζεται σε μεθόδους ανάλυσης και επεξηγηματικές δομήσεις οι οποίες προϋποθέτουν την κατανόηση της πολυπλοκότητας, της λεπτομέρειας και του πλαισίου. Αποσκοπεί στην απόκτηση σφαιρικής αντίληψης όπως πλούσια και λεπτομερή στοιχεία όπως αυτά εμφανίζονται στο φυσικό πλαίσιο. Η ποιοτική έρευνα χρησιμοποιεί κάποια είδη ποσοτικοποίησης τα οποία δεν αναλύονται στατιστικά.

Οι σκοποί της ποιοτικής έρευνας είναι:

- Διερεύνηση και περιγραφή

Ο ερευνητής συγκεντρώνει και παρουσιάζει πλούσια και ετερογενή διηγηματικά δεδομένα ώστε να αναπτυχθούν υποσχόμενες οδηγίες και ιδέες. Η περιγραφή μπορεί να γίνει με δύο τρόπους:

α) άμεση περιγραφή, δηλαδή ο ερευνητής χρησιμοποιεί κατηγορίες ή οργανικά σχήματα, που ήδη υπάρχουν στη βιβλιογραφία μιας επιστήμης και απλά βρίσκει τάξεις ή περιπτώσεις στα δεδομένα που αντιστοιχούν στο σχήμα ταξινόμησης της βιβλιογραφίας

β) αναλυτική περιγραφή, δηλαδή ο ερευνητής ανακαλύπτει νέες τάξεις ή κατηγορίες με ενεργό έλεγχο δεδομένων.

- Επεξήγηση και διευκρίνιση ποσοτικών ευρημάτων

Συχνά χρησιμοποιούνται ποιοτικά ανέκδοτα ως απάντηση ερωτήσεων «γιατί» και «πώς», που σχετίζονται με ποσοτικά ευρήματα μελέτης.

- Ανακάλυψη και ερμηνεία

Ο ερευνητής επιθυμεί να πάει πιο μακριά από την αφηρημένη αναλυτική περιγραφή και να ανακαλύψει στα δεδομένα του θεμελιακά πρότυπα μεταβλητές και κατηγορίες που παρέχουν την βάση για την ανάπτυξη και έπειτα εγκυροποίηση υποθέσεων

- Διερεύνηση θεωρίας

Μερικές φορές ο ερευνητής αναπτύσσει μια θεωρητική εξήγηση και την επεκτείνει προκειμένου να την ξεκαθαρίσει ή ακόμα και να την μετακινήσει σε μια μεγάλη τυπική θεωρία που εξηγεί πως συμβαίνει κάτι κάτω από μια μεγάλη ποικιλία καταστάσεων.

4.2 ΤΟ ΘΕΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ :

Το θέμα της έρευνας μας αναφέρεται στις συνεντεύξεις που μας παραχώρησαν 6 αλλοδαποί ασθενείς οι οποίοι νοσηλεύθηκαν στο Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος τη χρονική περίοδο κατά την οποία πραγματοποιήθηκε η παρούσα εργασία. Ο βασικός στόχος των συνεντεύξεων ήταν να διαπιστωθεί αν υπάρχει αρνητική αντιμετώπιση εις βάρος αυτών των ασθενών εξαιτίας της καταγωγής τους. Πιο συγκεκριμένα επιλέχθηκε αυτό το θέμα για τους εξής λόγους :

- Είναι πρωτότυπο και επίκαιρο θέμα
- Προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες στους επαγγελματίες υγείας, όπως στους κοινωνικούς λειτουργούς, στους νοσηλευτές, στους ψυχολόγους και στους ψυχοθεραπευτές
- Δίνει μια εικόνα για το πώς οι ίδιοι οι εξυπηρετούμενοι βιώνουν την νοσηλεία τους στα ελληνικά νοσοκομεία
- Τέλος, μέσα από αυτή μπορούν να γίνουν επισημάνσεις που θα είναι πολύτιμες για την βελτίωση της συμπεριφοράς, αλλά και της νοσηλείας των αλλοδαπών ασθενών

4.2.1 ΕΙΔΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ :

Η έρευνα μας είναι ποιοτική γιατί έχει να κάνει με μη μετρήσιμα και ποσοτικά στοιχεία. Στοχεύει στην κατανόηση των ανθρώπων, του τρόπου ζωής, των συναισθημάτων και των εμπειριών τους, των συναλλαγών μεταξύ τους και με το περιβάλλον τους.

Η συγκεκριμένη έρευνα αφορά το θεωρητικό κομμάτι και περιλαμβάνει ερευνητική διαδικασία, συλλογή και ανάλυση σχεδίων.

4.2.2 ΔΕΙΓΜΑ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

Ο πληθυσμός μας αποτελείται από 5 αλλοδαπούς διαφόρων ηλικιών και πιο συγκεκριμένα από 5 άνδρες οι οποίοι νοσηλεύθηκαν στο νοσοκομείο κατά τη χρονική περίοδο που διεξάγονταν η έρευνα. Επιλέχθηκε ένα τυχαίο δείγμα με την παρέμβαση της κοινωνικής λειτουργού του νοσοκομείου.

4.2.3 ΠΛΑΙΣΙΟ:

Το πλαίσιο της έρευνας μας αποτέλεσε το Γενικό Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος Δυτικής Ελλάδος. Επιλέχθηκε αυτό το πλαίσιο λόγω της πραγματοποίησης της εξάμηνης πρακτικής άσκησης στο συγκεκριμένο χώρο. Επίσης σημαντικό κίνητρο για την συγκεκριμένη επιλογή αποτέλεσε η εξοικείωση μας με το χώρο, καθώς η συνεργασία μας με την κοινωνική λειτουργό του νοσοκομείου.

4.2.4 ΕΡΓΑΛΕΙΟ ΣΥΛΛΟΓΗΣ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ:

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είναι ποιοτική. Εργαλείο συλλογής στοιχείων για την παρούσα έρευνα ήταν οι μερικώς δομημένες ή επικεντρωμένες συνεντεύξεις. Σύμφωνα με τη Σαχίνη-Καρδάση (2004), αυτές οι συνεντεύξεις αρχίζουν με ένα περίγραμμα των θεμάτων που ο ερευνητής σκοπεύει να καλύψει με κάθε υποκείμενο, αλλά τόσο ο ερευνητής όσο και το υποκείμενο είναι ελεύθεροι να παρεκκλίνουν από την προετοιμασμένη σειρά των θεμάτων, καθώς προχωρεί η συζήτηση, εισάγοντας σκέψεις ή παρατηρήσεις που έχουν σχέση με προσωπικές απόψεις. Προσφέρουν στον ερευνητή μεγαλύτερο εύρος για να κινηθεί από μια περιοχή σε μια άλλη, να ακολουθήσει νύξεις που υπονοούνται από το υποκείμενο και να αφιερώσει διαφορετικό χρόνο για να πάρει συνεντεύξεις από το κάθε υποκείμενο.

4.3 ΣΚΟΠΟΣ ΚΑΙ ΣΤΟΧΟΙ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

Έπειτα από βιβλιογραφική διερεύνηση, έγινε φανερό ότι αρκετές φορές σε διάφορες φάσεις της ζωής των μεταναστών γίνεται αρκετά έντονο το αίσθημα του ρατσισμού και του κοινωνικού αποκλεισμού. Με την παρούσα έρευνα έχουμε σκοπό να διαπιστωθεί αν οι μετανάστες που εισήχθησαν στο παρών νοσοκομείο βίωσαν τέτοιες μορφές συμπεριφοράς κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους ή κατά το παρελθόν.

Οι επιμέρους στόχοι μας είναι οι εξής:

- Να αντλήσουμε πληροφορίες για τους λόγους που τους οδήγησαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους
- Να δούμε ποια είναι η γνώμη των ίδιων για αυτά που βιώνουν καθημερινά στη χώρα μας

Με την ανάλυση των αποτελεσμάτων να γίνουμε προτάσεις, για βελτίωση των όποιων λαθών γίνονται από τους επαγγελματίες υγείας γενικότερα.

4.3.1 ΕΡΕΥΝΗΤΙΚΕΣ ΥΠΟΘΕΣΕΙΣ:

Μετανάστες οι οποίοι εισέρχονται σε νοσοκομεία της χώρας υποδοχής τους , βιώνουν μια αρνητική συμπεριφορά και αντιμετώπιση από το ιατρικό και νοσηλευτικό προσωπικό, σε αντίθεση με τους γηγενείς.

4.4 ΧΡΟΝΟΣ ΔΙΕΞΑΓΩΓΗΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ:

Η έρευνα που πραγματοποιήθηκε είχε διάρκεια 2 ξεχωριστά εξάμηνα. Οι συναντήσεις πραγματοποιήθηκαν στον ευρύτερο χώρο του νοσοκομείου.

4.4.1 ΑΡΙΘΜΟΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΩΝ ΜΕ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΠΟΥ ΑΠΟΤΕΛΕΣΕ ΤΟ ΔΕΙΓΜΑ:

Όπως έχει αναφερθεί σε προηγούμενο σημείο του εγγράφου όλοι οι συνεντευξιαζόμενοι ήταν άνθρωποι που εισήχθησαν για νοσηλεία στο Ειδικό νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος Πατρών. Παράλληλα στον ίδιο χώρο

λάμβανε χώρα η εξάμηνη πρακτική μας άσκηση στον τομέα της κοινωνικής εργασίας. Ως αποτέλεσμα αυτού, και δεδομένου του γεγονότος ότι η κοινωνική υπηρεσία ασχολείται άμεσα με περιπτώσεις σαν και αυτές καθώς οι ασθενείς τις περισσότερες φορές είναι παράνομοι και δεν διαθέτουν τα απαραίτητα έγγραφα για τη νοσηλεία τους ήταν ήδη γνωστά σε εμάς πριν τη συνέντευξη αρκετά στοιχεία για τους ασθενείς καθώς επίσης και οι ίδιοι οι ασθενείς γνώριζαν εμάς.

Πριν την πραγματοποίηση της συνέντευξης η κοινωνική υπηρεσία είχε ασχοληθεί με τον κάθε ένα νοσηλευόμενο ξεχωριστά στοχεύοντας να λύσει τα εκάστοτε προβλήματα που αντιμετώπιζε ο καθένας και που βρίσκονταν στην αρμοδιότητα της κοινωνικής υπηρεσίας.

Ωστόσο για τη διεξαγωγή της συνέντευξης πραγματοποιήθηκε μία συνάντηση με τον κάθε ασθενή στο χώρο στον οποίο νοσηλευόταν ή στο ευρύτερο χώρο του νοσοκομείου. Απαραίτητο στοιχείο ήταν οι ασθενείς να βρίσκονται σε καλή σωματική κατάσταση, να έχουν νοσηλευθεί ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα στο χώρο του νοσοκομείου, να γνωρίζουν αγγλικά ή ελληνικά για να είναι εφικτή η κατανόηση και να είναι σε κατάσταση η οποία τους επιτρέπει να παραχωρήσουν τη συνέντευξη. Στην αρχή της συγκεκριμένης συνάντησης, η οποία, θα πρέπει να αναφερθεί ότι γίνονταν ή μιλώντας αγγλικά ή σπαστά ελληνικά ο κάθε νοσηλευόμενος αρχικά ενημερωνόταν για το λόγο της συνέντευξης. Στη συνέχεια του γίνονταν γνωστή η ύπαρξη του απορρήτου και στη συνέχεια εφόσον ήταν σύμφωνος με όλα τα παραπάνω λάμβανε χώρα η συνέντευξη.

Η συνέντευξη σκοπό είχε την κάλυψη συγκεκριμένων τομέων και για το λόγο αυτό κινήθηκε σε προκαθορισμένους άξονες, χωρίς βέβαια να αποτρέπει τον συνεντευξιαζόμενο να αναπτύξει και κάποιο άλλο θέμα που τυχόν ένιωθε την ανάγκη να εκφράσει, εκείνη τη στιγμή.

Οι βασικοί άξονες, οι οποίοι είχαν οριστεί ήταν οι εξής: βιογραφικά στοιχεία σε συνδυασμό με τους λόγους μετανάστευσης, τι βιώνουν οι ίδιοι κατά τη διάρκεια της νοσηλείας τους και αν υπάρχει κάτι που να θεωρούν ότι παραπέμπει σε ρατσισμό ή κοινωνικό αποκλεισμό, η γνώμη τους για τις παρεχόμενες υπηρεσίες και τέλος προτάσεις που έχουν να κάνουν.

4.5 ΠΑΡΟΥΣΙΑΣΗ ΤΩΝ ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΩΝ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.5.1 ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ:

ABDULMALEK:

Ο Abdulmalek είναι Αλγερινής καταγωγής, είναι 24 χρονών και βρίσκεται στην Ελλάδα εδώ και δύο χρόνια. Στο παρελθόν ζούσε στην Αθήνα όπου και εκεί είχε νοσηλευθεί στο νοσοκομείο Θώρακος Σωτηρία. Βρίσκεται στην Ελλάδα παράνομα και δεν διαθέτει τα απαραίτητα έγγραφα.

HAMID

Ο Hamid κατάγεται από το Αφγανιστάν, είναι 16 ετών και νοσηλεύτηκε στο νοσοκομείο τον Ιούνιο του 2009. Βρίσκεται στην Ελλάδα τους τελευταίους μήνες, και ζει στο καταυλισμό της οδού Ηρώων Πολυτεχνείου. Μετά την είσοδο του στο νοσοκομείο διαπιστώθηκε ότι πάσχει από φυματίωση. Είναι παράνομος και δεν διαθέτει τα απαραίτητα έγγραφα. Καθ όλη τη διάρκεια της παραμονής του ήταν πολύ χαμηλών τόνων και πολύ συνεσταλμένος.

ALIE

Ο Alie κατάγεται από το Αφγανιστάν, είναι 17 ετών και νοσηλεύτηκε στο νοσοκομείο τον Απρίλιο του 2009. Βρίσκεται στην Πάτρα ένα μήνα και διαμένει στον καταυλισμό της Ηρώων Πολυτεχνείου. Μετά την είσοδο του στο νοσοκομείο διαπιστώθηκε ότι βρίσκεται παράνομα στην Ελλάδα. Εισήχθει με υψηλό πυρετό και διαπιστώθηκε ότι πάσχει από λοιμώδη μονοπυρίνωση.

JAMAL ALDIN

Ο Jamalaldin κατάγεται από το Σουδάν και είναι 23 ετών. Νοσηλεύθηκε στο νοσοκομείο τον Ιούλιο του 2009 και διαγνώστηκε ότι πάσχει από φυματίωση. Βρίσκεται στην Ελλάδα παράνομα και είναι σε πολύ άσχημη οικονομική κατάσταση.

MILTO

Ο Milto είναι 22 χρονών και κατάγεται από την Αλβανία. Νοσηλεύθηκε στο νοσοκομείο το Δεκέμβριο του 2009. Βρίσκεται στην Ελλάδα 3 χρόνια , αλλά δεν διαθέτει τα απαραίτητα έγγραφα οπότε θεωρείται παράνομος. Εισήχθη στο νοσοκομείο με υψηλό πυρετό και στη συνέχεια διαπιστώθηκε ότι πάσχει από φυματίωση. Έχει άλλα δύο αδέρφια τα οποία βρίσκονται επίσης στην Ελλάδα.

4.5.2 ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΩΝ ΣΥΝΕΝΤΕΥΞΕΩΝ:

Τα χαρακτηριστικά των μεταναστών που παρουσιάστηκαν παραπάνω δίνουν μια πρώτη εικόνα για τις εθνικότητες καθώς και τις ηλικίες, οι οποίες νοσηλεύθηκαν στο νοσοκομείο. Η ηλικία τους κυμαίνονταν από 16 έως 24 ετών, γεγονός που δείχνει ότι ανάμεσα στους μετανάστες υπάρχει και μεγάλος αριθμός ανηλίκων που αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν την πατρίδα τους.

Ανέφεραν ότι αναγκάστηκαν να εγκαταλείψουν τη χώρα τους εξαιτίας της φτώχειας αλλά και των πολέμων που λάμβαναν χώρα. Φοβόντουσαν για τη ζωή τους καθώς ανά πάσα στιγμή μπορούσαν να βρεθούν αντιμέτωποι με οπλισμένους ανθρώπους οι οποίοι απειλούσαν τη σωματική τους ακεραιότητα. Χαρακτηριστικά κάποιος ανέφερε « Στη χώρα μου πια δεν υπάρχει ελπίδα, θέλω να είμαι κάπου που να μπορώ να ελπίζω».

Όλοι οι νοσηλευόμενοι ήταν παράνομοι, κανείς δεν διέθετε τα απαραίτητα έγγραφα παραμονής. Παράλληλα δεν είχαν κάνει και ούτε είχαν σκοπό να κάνουν αίτηση για άσυλο. Είπαν πως στην Ελλάδα ήταν πολύ λίγες οι πιθανότητες να γίνει δεκτή η αίτησή τους, οπότε είχαν στόχο να περάσουν σε κάποια άλλη ευρωπαϊκή χώρα και εκεί να κάνουν αίτηση. Η Ελλάδα ήταν για τους περισσότερους απλά ένα πέρασμα στη διαδρομή τους για τις δυτικές χώρες. Παράλληλα γνωρίζοντας ότι ήταν παράνομοι τους διακατείχε μεγάλος φόβος για τη νοσηλεία τους και βρίσκονταν σε διαρκή ανησυχία.

Όσο αφορά το θέμα του κοινωνικού αποκλεισμού, στην αρχή ήταν όλοι πολύ επιφυλακτικοί. Θεωρούσαν ότι αν πουν κάτι άσχημο που είχαν βιώσει, παρ όλες τις εγγυήσεις που είχαν πάρει για το απόρρητο, ότι αυτό θα επηρέαζε τη νοσηλεία τους. Στη συνέχεια όμως ανέφεραν ότι είχαν νιώσει κάποιες φορές αρνητική συμπεριφορά. Πιο συγκεκριμένα ανέφεραν ότι δεν είχαν σωστή ενημέρωση για την κατάστασή τους, καθώς η ελάχιστη γνώση των ελληνικών και το γεγονός ότι δεν ερχόταν συχνά κάποιος μεταφραστής, τους δυσκόλευε ώστε να μπορέσουν να θέσουν ερωτήσεις και να λύσουν κάποιες απορίες τους. Ένα άλλο θέμα το οποίο αναφέρθηκε ήταν ότι αρκετοί γηγενείς δεν ήθελαν να βρίσκονται στον ίδιο θάλαμο με τους αλλοδαπούς και έτσι όποτε υπήρχε δυνατότητα το νοσηλευτικό προσωπικό τους άφηνε μόνους τους, μεταφέροντας τους έλληνες σε άλλο θάλαμο.

Η πλειοψηφία των μεταναστών ανέφερε ότι δεν ήταν τόσο ουσιαστικά και έντονα τα προβλήματα του κοινωνικού αποκλεισμού που αντιμετώπιζαν μέσα στο νοσοκομείο, σε σύγκριση με αυτά που βίωναν στην καθημερινότητα τους έξω από αυτό. Συγκεκριμένα ανέφεραν ότι οι συνθήκες στις οποίες είναι αναγκασμένοι να διαμένουν είναι πολύ άσχημες και απάνθρωπες. Οι τοπικοί και κατ επέκταση οι κρατικοί φορείς δεν τους παρέχουν την οποιαδήποτε

οργάνωση όπως είναι υποχρεωμένοι. Συνέχεια τους στοχοποιούν και τους αφήνουν να ζουν κάτω από άθλιες συνθήκες στο περιθώριο. Αν εξαιρεθούν κάποιες συγκεκριμένες οργανώσεις και μεμονωμένοι πολίτες που προσπαθούν να προασπίσουν τα δικαιώματά τους δεν υπάρχει καμία άλλη μέριμνα και οργάνωση. Η πλειοψηφία των πολιτών της Πάτρας αδιαφορεί, τους θεωρεί ανθρώπους που δυσφημίζουν με την παρουσία τους την πόλη τους και τους αφήνει να ζουν στο περιθώριο της φτώχειας και της εξαθλίωσης. Ένας από τους μετανάστες είπε ότι πολλές φορές τον αφήνει έκπληκτο το μέγεθος της αδιαφορίας. «Δεν μπορώ να πιστέψω πως μπορούν να μας βλέπουνε να πεινάμε και να κρυώνουμε και να μην κάνουν τίποτα.» και συμπλήρωσε «Παιδιά είμαστε και εμείς».

Στην ερώτηση «Ποια είναι η γνώμη τους για την παρεχόμενη νοσηλεία» οι μετανάστες, αν εξαιρεθούν τα μεμονωμένα για αυτούς περιστατικά, δήλωσαν πως ήταν ιδιαίτερα ικανοποιημένοι από τη νοσηλεία τους στο νοσοκομείο. Ανέφεραν πως το γεγονός ότι οι άνθρωποι του νοσοκομείου είχαν μεριμνήσει ώστε να έχουν το δικαίωμα της παροχής των φαρμάκων και κατά συνέπεια της συνέχισης της φαρμακευτικής αγωγής και μετά τη έξοδό τους από το νοσοκομείο τους έδινε μεγάλο κουράγιο και ευχαρίστηση. Επίσης είπαν πως μέσα από αυτή τη διαδικασία μπόρεσαν και αντιλήφθηκαν ότι υπάρχουν και κάποιοι κρατικοί φορείς οι οποίοι δείχνουν ενδιαφέρον.

Απαντώντας στην ερώτηση για τις προτάσεις που οι ίδιοι έχουν να κάνουν και οι οποίες πιστεύουν θα βοηθήσουν στην νοσηλεία, ανέφεραν ότι είναι πού άσχημο για τους ίδιους να ξέρουν ότι επειδή είναι παράνομοι, σε περίπτωση που αρρωστήσουν, δεν θα έχουν τις εγγυήσεις για σωστή, κατοχυρωμένη νοσηλεία και στη συνέχεια για φαρμακευτική αγωγή. Συγκεκριμένα ο Jamalaldin συνέχεια ανέφερε ότι μόνο η κοινωνική λειτουργός μπορεί να τον σώσει, καθώς ενδιαφέρθηκε για αυτόν, ετοιμάζοντάς του τα απαραίτητα έγγραφα για τη φαρμακευτική αγωγή.

Ολοκληρώνοντας την ανάλυση των βασικών αξόνων της συνέντευξης διαπιστώνεται ότι ο κοινωνικός αποκλεισμός που βιώνουν οι μετανάστες είναι ένα φαινόμενο αρκετά έντονο, όχι όμως τόσο στο νοσοκομείο, όσο στην καθημερινότητα τους έξω από αυτό.

ΜΕΡΟΣ 3^ο

Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

ΜΕΡΟΣ 3^ο : Ο ΡΟΛΟΣ ΤΟΥ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΥ ΛΕΙΤΟΥΡΓΟΥ

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού γενικά σε ένα νοσοκομείο, έχει να κάνει με ένα υποστηρικτικό- συμβουλευτικό- θεραπευτικό, επίπεδο. Ο κοινωνικός λειτουργός μέσω της υποστηρικτικής θεραπείας στοχεύει στην συναισθηματική εκφόρτιση του ασθενή και στην κατανόηση και επεξεργασία των συναισθημάτων αυτών. Η ψυχοκοινωνική φροντίδα του ασθενούς μπορεί να ενισχύσει τις εσωτερικές του δυνάμεις και να τον βοηθήσει στην πιο αποτελεσματική αντιμετώπιση των προβλημάτων του. Παραδοσιακά ο Κοινωνικός Λειτουργός έρχεται σε επικοινωνία με τον εισερχόμενο άρρωστο και με τους συγγενείς του (εάν υπάρχουν). Ο Κοινωνικός Λειτουργός, προσεγγίζει και βοηθά τον άρρωστο και το περιβάλλον του με διάλογο, με παρεμβάσεις ενίσχυσης της αυτοεκτίμησης και γενικότερης ψυχοκοινωνικής στήριξης. Γενικά, αντιμετωπίζει τον ασθενή σαν βιοψυχοκοινωνική οντότητα υπό το πρίσμα της ολιστικής προσέγγισης.

Συλλέγει στοιχεία κοινωνικού ιστορικού για τον ασθενή και την οικογένεια του, που θα χρησιμοποιηθούν στο ιατρικό έργο για τη θεραπεία του ασθενούς.

A. Στον ασθενή :

1) Στην προσαρμογή του στο νοσοκομείο.

Ο ρόλος του κοινωνικού λειτουργού σχετίζεται τόσο με την προετοιμασία του ατόμου να ενταχθεί και να προσαρμοστεί στο νοσοκομειακό πλαίσιο όσο και να δεχτεί ένα θεραπευτικό πρόγραμμα.

2) Επιδιώκει τη μείωση του άγχους του ασθενούς, τη ρύθμιση γενικότερα των συναισθημάτων του. Το άγχος ως προς τα προσωπικά προβλήματα μπορεί να οδηγήσει τον ασθενή ή να αναβάλλει ή να αρνηθεί την θεραπεία ή να επιβραδύνει όποια πρόοδο προς ανάρρωση.

3) Βοηθάει ως προς την αποδοχή της προτεινόμενης αγωγής. Θεωρείται άκρως απαραίτητη η προετοιμασία και υποστήριξη του ασθενούς πριν από μια σοβαρή ιδιαίτερα επέμβαση.

4) Μεριμνά για την διασφάλιση των δικαιωμάτων του.

5) Δικαίωμα προσέγγισης στις υπηρεσίες του νοσοκομείου, τις πλέον κατάλληλες για τη φύση της ασθένειάς του.

6) Δικαίωμα ενημέρωσης (πληροφορίες σχετικά με τη διάγνωση-θεραπεία-προοπτική).

7) Απόλυτο σεβασμό μοναδικότητας του ασθενούς (εξατομικευμένη φροντίδα, διαφύλαξη του απόρρητου).

8) Το συμφέρον του ασθενούς και την άρνησή του να γίνει αντικείμενο πειραμάτων.

9) Το σεβασμό της ιδιωτικής του ζωής και της αξιοπρέπειάς του, καθώς και την ίση μεταχείριση (ανεξάρτητα από οικονομική θέση και κοινωνική, θρησκευτικές και πολιτικές πεποιθήσεις). Οι ασθενείς δικαιούνται κάθε προσπάθεια εξασφάλισης των δικαιωμάτων που τους ανήκουν, με απόλυτο σεβασμό και ευθύνη στην εμπιστευτικότητα και το ιδιωτικό τους περιβάλλον.

10) Φροντίζει για την αποδοχή των νέων δεδομένων της υγείας τους.

11) Ενημερώνει και παροτρύνει τον ασθενή στην χρησιμοποίηση των υπηρεσιών της κοινότητας για την κάλυψη μιας σειράς αναγκών του.

Η συναισθηματική στήριξη του αρρώστου είναι πολυδιάστατη και πρέπει να ξεκινά πρώτα απ όλα από μια σωστή εκτίμηση. Αξιολογούμε τα υπάρχοντα κοινωνικά προβλήματα που συνυπάρχουν με την πάθηση του ασθενούς. Σημαντικό βήμα για την προσέγγιση του ασθενούς είναι η καλή επικοινωνία η οποία εξασφαλίζεται μέσω διαλόγου κυρίως. Ενός διαλόγου που αποπνέει σεβασμό στον ασθενή και να του παρέχει την απαιτούμενη πληροφόρηση και υποστήριξη .

B. Στην οικογένεια του ασθενούς:

Δεν νοείται κοινωνική εργασία στο ασθενή χωρίς την προσέγγιση της οικογένειας. Με την έννοια της ψυχολογικής και κοινωνικής υποστήριξης, για την ουσιαστική αντιμετώπιση των ποικίλων προβλημάτων που απορρέουν από την ασθένεια. Η ασθένεια ή η εισαγωγή σε ένα νοσοκομείο ενός μέλους της οικογένειας επηρεάζει όλη την οικογένεια.

Πρώτος στόχος (ειδικά όταν ο ασθενής αντιμετωπίζει πολύ σοβαρό πρόβλημα υγείας), είναι η ανακούφιση της οικογένειας από όλα εκείνα τα συναισθήματα που έχουν δημιουργηθεί στα μέλη από την εμφάνιση της νόσου (σοκ -άγχος -φόβος -πανικός -θυμός -ενοχές -απογοήτευση). '

Έπειτα βοηθά την οικογένεια να ανασυντάξει τις δυνάμεις της γύρω από την πραγματικότητα, ώστε να είναι σε θέση να την αντιμετωπίσει.

Τέλος, διευκολύνει την επικοινωνία μεταξύ της οικογένειας και του ασθενή. Στηρίζει την οικογένεια και την παροτρύνει να μην εγκαταλείψει τον ασθενή αλλά να σταθεί δίπλα του, βοηθώντας στην δυνατότητα ανοιχτής επικοινωνίας μεταξύ των μελών της, με ενθαρρυντική στάση προς τα μέλη να εκφράσουν ανοιχτά τα συναισθήματά τους.

Ο Κοινωνικός Λειτουργός θα πρέπει να αναγνωρίσει τα υποστηρικτικά συστήματα του ασθενή, τα οποία θα πρέπει να ενισχύονται και να δραστηριοποιούνται προς την καλύτερη αντιμετώπιση του ασθενούς .

Ενδεικτικά θα μπορούσαμε να αναφέρουμε κατηγορίες περιστατικών που ασχολούνται οι κοινωνικοί λειτουργοί στα νοσοκομεία, όπως :

- 1) Ασθενείς με CA σε όλες τις ηλικίες

- 2) Παιδιά με νεοπλασίες.
- 3) Παραπληγικούς-Τετραπληγικούς-Άτομα με ειδικές ανάγκες.
- 4) Άγαμες μητέρες.
- 5) Ασθενείς με AIDS.
- 6) Κακοποιημένες γυναίκες.
- 7) Παραμέληση-κακοποίηση παιδιών.
- 8) Ψυχιατρικοί ασθενείς.
- 9) Αλλοδαποί
- 10) Ασθενείς σε χημειοθεραπείες-ακτινοθεραπείες, κ.α.

Ειδικότερα τώρα, όπως προαναφέραμε, στην εργασία μας ασχοληθήκαμε ειδικά με το κομμάτι του κοινωνικού λειτουργού σε συνάρτηση με τους μετανάστες.

Οι κοινωνικοί λειτουργοί είναι από τα πρώτα άτομα που έρχονται άμεσα σε επαφή με τους μετανάστες που νοσηλεύονται σε ένα νοσοκομείο.

Αρχίζοντας την γνωριμία μαζί τους, συλλέγουν κάποια κοινωνικά ιστορικά τα οποία θα διευκολύνουν τον κοινωνικό λειτουργό, και να μάθει τα απολύτως απαραίτητα για κάθε μετανάστη ξεχωριστά, και έτσι θα του δοθεί η ευκαιρία να ξέρει ανά πάσα στιγμή σημαντικά χαρακτηριστικά για αυτούς , διευκολύνοντας έτσι τη δουλειά του.

Αφού έρθει λοιπόν σε επαφή μαζί του, θα συζητήσει κατά έναν πρώτο λόγο με τον ίδιο για το πρόβλημα το οποίο αντιμετωπίζει και για τον λόγο για τον οποίο νοσηλεύεται. Θα του παρέχει δηλαδή ψυχολογική στήριξη σε αυτό που περνάει.

Ειδικότερα τώρα, και εφόσον έχει πραγματοποιηθεί το στάδιο της γνωριμίας, ο κοινωνικός λειτουργός πρώτα απ όλα θα μεριμνήσει ώστε να εκδοθούν τα απαραίτητα έγγραφα του νοσηλευόμενου μετανάστη, έτσι ώστε αυτός να βρίσκεται νόμιμα στους θαλάμους του νοσοκομείου.

Εάν δεν έχει στην κατοχή του τα απαραίτητα χαρτιά που να τον καθιστούν νόμιμο κάτοικο της χώρας, εάν δηλαδή είναι παράνομος στην χώρα, ο κοινωνικός λειτουργός είναι αυτός ο οποίος θα ερευνήσει το θέμα και

θα φροντίσει ώστε αν είναι δυνατόν να ληφθούν ακόμα και αυτά τα απαραίτητα έγγραφα.

Επίσης, πρέπει να διευθετήσει το θέμα της φαρμακευτικής αγωγής του νοσηλευόμενου μετανάστη. Ο κοινωνικός λειτουργός θα κάνει τις απαραίτητες διαδικασίες έτσι ώστε να μπορέσει να του εκδώσει νόμιμα το βιβλιάριο των φαρμάκων του και έτσι να μπορούν να γραφούν δωρεάν οι φαρμακευτικές αγωγές από τους γιατρούς του νοσοκομείου οι οποίες είναι απαραίτητες για την ανάρρωση του νοσηλευόμενου.

Εκτός από όλα αυτά για τα οποία φροντίζει ο κοινωνικός λειτουργός, πρέπει να συνεργαστεί και με κάποιους αρμόδιους φορείς για την παρακολούθηση αυτών των ειδικών ομάδων ατόμων για ποικίλους λόγους.

Σημαντικότερος όλων είναι πως, συνηθίζεται λόγω της κατάστασης στην οποία έχουν περιέλθει οι συγκεκριμένοι άνθρωποι να μην έχουν την δυνατότητα να πλυθούν και να έχουν ίσως διαφόρων ειδών βλαβερά μικρόβια τα οποία τους προκαλούν ιώσεις και γρίπες που τους οδηγούν στο νοσοκομείο. Λόγω αυτού του προβλήματος πολλές φορές εισάγονται στο νοσοκομείο με φυματίωση και η κατάσταση τους είναι κρίσιμη.

Έτσι λοιπόν, ο κοινωνικός λειτουργός, συνεργάζεται με τους αρμόδιους φορείς της κοινότητας, όπως για παράδειγμα ο ερυθρός σταυρός και οι γιατροί χωρίς σύνορα, οι οποίοι αναλαμβάνουν την τακτική παρακολούθηση αυτών των ατόμων για τυχόν τέτοιου είδους επιπλοκές οι οποίες μπορεί να αποβούν μοιραίες για μεγάλα μέρη του πληθυσμού της κοινότητας.

Τέλος, βλέπουμε λοιπόν την ουσιαστική και καθοριστική σημασία της δράσης του κοινωνικού λειτουργού και τον ρόλο τον οποίο ασκεί στην καθημερινή επαφή του με τέτοιου είδους περιπτώσεις ανθρώπων όπως είναι οι μετανάστες νοσηλευόμενοι και πως είναι ένας αναπόσπαστος κρίκος μιας αλυσίδας πολλών πρακτικών αλλά και όχι μόνο διαδικασιών οι οποίες είναι απαραίτητες και αναγκαίες να γίνουν για να διασφαλισθεί το σωστό απέναντι στα ανθρώπινα δικαιώματα των μεταναστών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ-ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Ολοκληρώνοντας την παρούσα εργασία, που ως κεντρικό άξονα είχε τον κοινωνικό αποκλεισμό στους μετανάστες και συγκεκριμένα στο ειδικό Νοσοκομείο Νοσημάτων Θώρακος της Πάτρας καθώς και το ρόλο του κοινωνικού λειτουργού συμπεραίνεται ότι η ειδική ομάδα των μεταναστών βιώνει κάποια ιδιαίτερα προβλήματα που αφορούν άμεσα τον κλάδο της κοινωνικής εργασίας ο οποίος μέσα από το ρόλο του , μπορεί να βοηθήσει στην επίλυση κάποιων απ αυτών.

Για την πραγματοποίηση και την πλήρη ανταπόκριση ενός κοινωνικού λειτουργού στο ρόλο του, χρειάζεται να γίνουν ορισμένες δραστικές κινήσεις που θα τον βοηθήσουν να ανταπεξέλθει πλήρως.

Πιο συγκεκριμένα, θα πρέπει να υπάρξει μέριμνα κατά τη διάρκεια νοσηλείας των μεταναστών σε κάποιο νοσοκομείο, ώστε να υπάρχει δυνατότητα συνεργασίας του κοινωνικού λειτουργού με διερμηνέα ο οποίος θα κάνει δυνατή και απλή την πλήρη κατανόηση της κατάστασης στον μετανάστη καθώς και θα προσφέρει την απαραίτητη βοήθειά του στην ανάπτυξη διαλόγου μεταξύ τους.

Επίσης, ο κοινωνικός λειτουργός θα πρέπει να έχει πλήρη συνεργασία με μη κυβερνητικές, αλλά και οργανωμένες κυβερνητικές οργανώσεις, όπως για παράδειγμα ο Ερυθρός Σταυρός και οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα καθώς και διάφορες άλλες, οι οποίες φροντίζουν το μετανάστη μετά τη έξοδο του από το νοσοκομείο και θα είναι σε θέση να του προσφέρουν τη διασφάλιση πως για συγκεκριμένο χρονικό διάστημα θα του παρέχεται η απαραίτητη φαρμακευτική αγωγή. Παράλληλα θα πρέπει να δίνεται η δυνατότητα στον ασθενή καθ όλη τη διάρκεια της αποθεραπείας του να βρίσκεται σε κατάλληλα προστατευμένο χώρο.

Ακόμα, το κράτος θα πρέπει να μεριμνήσει ώστε να δημιουργηθούν οι κατάλληλες δομές υποδοχής μεταναστών, οι οποίες θα είναι σε θέση να προσφέρουν στους ανθρώπους αυτούς, αρχικά ασφαλή στέγη και τροφή και επιπρόσθετα έγκυρη πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους από τη στιγμή που εισέρχονται στη χώρα αλλά και στη συνέχεια.

Τέλος, είναι ουσιαστικό οι κοινωνικοί λειτουργοί που εργάζονται σε δομές όπως τα νοσοκομεία καθώς και σε άλλες που έρχονται σε επαφή με μετανάστες και τους πρόσφυγες να έχουν μια ιδιαίτερη εξειδίκευση στο συγκεκριμένο θέμα, όντας καλοί γνώστες της διαπολιτισμικής αγωγής. Για το λόγο αυτό θα μπορούσε να θεωρηθεί αναγκαία η επιπλέον εκπαίδευση τους μέσα από διάφορα επιμορφωτικά σεμινάρια.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΦΡΑΦΙΑ

ΒΙΒΛΙΑ

- **Ήρα Ερκέ – Πουλοπούλου**

Η μεταναστευτική πρόκληση

Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, 2007

- **Δάτογλου Π.**

Ευρωπαϊκό κοινοτικό Δίκαιο II

Εκδόσεις Σάκκουλας Α.Ε., Αθήνα, 1985

- **Δάτογλου Π.**

Ο κοινωνικός περιορισμός των ατομικών δικαιωμάτων

Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 1985

- **Καπλάνι Γκ.**

Μικρό ημερολόγιο συνόρων

Εκδοτικός οίκος Λιβάνη, Αθήνα 2006

- **Κατρούγκαλος Γ.**

Το κοινωνικό κράτος στη μεταβιομηχανική εποχή

Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 1999

- **Λαδάς Β.**

Μουσαφεράτ Οι χίλιες και μια νύχτες ενός καταυλισμού προσφύγων

Εκδόσεις Futura, Αθήνα 2008

- **Ληξουριώτης Ι.**

Το νομικό καθεστώς του μετανάστη μισθωτού στην Ελλάδα

Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 1998

- **Μουσούρου Λ.**

Μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική στην Ελλάδα

Εκδόσεις GUTENBERG, Αθήνα 1991

- **Μπαγκαβός Χ.- Παπαδοπούλου Δ.**

Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία

Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα 2006

- **Ναξάκης- Χλέτσος**

Μετανάστες και μετανάστευση: οικονομικές, πολιτικές και κοινωνικές πτυχές.

Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα 2001

- **Πετρινιώτη Ξ.**

Η μετανάστευση προς την Ελλάδα

Εκδοτικός Οίκος Οδυσσέας, Αθήνα 1993

- **Λύτρας Α.- Σουλιώτης Κ.**

Αποκλεισμοί στην παγκοσμιοποίηση: ζητήματα κοινωνικής πολιτικής

Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα 2004

- **Εισηγήσεις Συνεδρίου Του Παντείου Πανεπιστημίου**

Κοινωνικός αποκλεισμός «για τους ανθρώπους που παραμερίζουμε...»

Εκδόσεις Αρμός, Αθήνα 1999

- **Οικονόμου Χ.-Φέρωνας Α.**

ΟΙ ΕΚΤΟΣ ΤΩΝ ΤΕΙΧΩΝ

Φτώχεια και Κοινωνικός Αποκλεισμός στις σύγχρονες κοινωνίες

Εκδόσεις Διόνικος, Αθήνα 2006

- **Κασιμάτη Κ.- Δημουλάς Κ.- Εξαρχος Γ.- Μοσούρου Λ.- Μωυσίδης Α.- Ρομπόλης Σ.- Τσαούσης Δ.- Τσιάκαλος Γ.- Ψημμένος Ι.**

ΚΟΙΝΩΝΙΚΟΣ ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΟΣ: Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΜΠΕΙΡΙΑ

Gutenberg, Αθήνα 1998

- **Ιωσηφίδης Θ., Σπυριδάκης Μ.**

Ποιοτική κοινωνική έρευνα

Εκδόσεις Κριτική Α.Ε., Αθήνα 2006

- **Σαχίνη – Καρδάση**

Μεθοδολογία έρευνας

Εκδόσεις ΒΗΤΑ, Αθήνα 1997

ΞΕΝΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- **Katrungalos G.**

The rights of Foreigners and Immigrants in Europe: Recent Trends, Web Journal of Current Legal Issues

University of Newcastle, 1995

- **Katrungalos G.**

Constitution, Law and Rights in the Welfare State... and beyond

Εκδόσεις Σάκκουλας, Αθήνα 1999

- **Plaetevoet G.-Plaetevoet R.**

The U.N. Migrant workers Convention: Steps towards Ratification in Europe
Amandine Guilbert and Rene Plaetevoet

European Platform for Migrant Worker's Rights, March 2007

- **Mason J.**

Η διεξαγωγή της ποιοτικής έρευνας. (Μετάφραση: Ελένη Δημητριάδου)

Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 2003

- **Dollot, L.**

Les migrations humaines.

PUF, Coll. 1965

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

- **Τάουσεντ Μ.**

Οι πολιτικές των κρατών για τους περιβαλλοντικούς πρόσφυγες

Εκδόσεις Εποχή, 2 Σεπτεμβρίου 2002

- **Committee on Economic**

Social and Cultural Rights, παρ.24

ΕΝΤΥΠΑ

ΦΕΚ 16τ Α 27/1/2005

ΦΕΚ 1747, τ Β, 3/11/2006

ΦΕΚ τ Α, 11/5/1960

ΦΕΚ Τ Α 256/2001

ΦΕΚ Τ Α 1985

Οδηγία ΕΟΚ 2000/43/ΕΚ

Οδηγία ΕΟΚ 2000/78/ΕΚ

Οδηγία ΕΟΚ 200/750/ΕΚ

Απόφαση 2000/43/ΕΚ

ΠΔ 233/2003

ΠΔ 200/1998

ΠΔ 201/1998

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

- www.wikipedia.org
- www.livepedia.gr

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ

Ν 3304/2005: Ίση μεταχείριση (φυλή,εθνότητα,θρησκεία,ηλικία,γενετήσιος προσανατολισμός) (360674)

Άρθρο :0

Κατ'Εξουσιοδότηση εκδοθείσα Νομοθεσία : 7

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3304 (ΦΕΚ Α' 16/27.01.2005)

Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Άρθρο :1

Πληροφορίες Νομολογίας & Αρθρογραφίας :7

ΝΟΜΟΣ ΥΠ' ΑΡΙΘ. 3304 (ΦΕΚ Α' 16/27.01.2005)

Εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξαρτήτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού.

Ο ΠΡΟΕΔΡΟΣ
ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ

Εκδίδομε τον ακόλουθο νόμο που ψήφισε η Βουλή:

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΔΙΑΤΑΞΕΙΣ

Άρθρο 1

Σκοπός

Σκοπός του παρόντος νόμου είναι η θέσπιση του γενικού πλαισίου ρυθμίσεως για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής καθώς και για την καταπολέμηση των διακρίσεων λόγω θρησκευτικών ή άλλων πεποιθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας, σύμφωνα με τις Οδηγίες 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου της 29ης Ιουνίου 2000 και 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου της 27ης Νοεμβρίου 2000, ώστε να διασφαλίζεται η εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης.

Άρθρο :2

Πληροφορίες Νομολογίας & Αρθρογραφίας :10

Προισχύσασες μορφές άρθρου :1

Άρθρο 2

Η αρχή της ίσης μεταχείρισης

1. Απαγορεύεται η άμεση ή έμμεση διάκριση για έναν από τους λόγους που αναφέρονται στο άρθρο 1.

"2. Ως διάκριση νοείται και η παρενόχληση, η οποία εκδηλώνεται με ανεπιθύμητη συμπεριφορά που σχετίζεται με έναν από τους λόγους του άρθρου 1 και έχει ως σκοπό ή αποτέλεσμα την προσβολή της αξιοπρέπειας προσώπου και τη δημιουργία εκφοβιστικού, εχθρικού, εξευτελιστικού, ταπεινωτικού ή επιθετικού περιβάλλοντος."

*** Η παρ.2 αντικαταστάθηκε ως άνω με το άρθρο έβδομο Ν.3625/2007, ΦΕΚ Α 290/24.12.2007.

3. Ως διάκριση νοείται επίσης οποιαδήποτε εντολή για την εφαρμογή διακριτικής μεταχείρισης σε βάρος προσώπου για οποιονδήποτε από τους αναφερόμενους στο άρθρο 1 λόγους.

Άρθρο :3

Πληροφορίες Νομολογίας & Αρθρογραφίας :4

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΙΣΗ ΜΕΤΑΧΕΙΡΙΣΗ ΑΝΕΞΑΡΤΗΤΩΣ ΦΥΛΕΤΙΚΗΣ Ή ΕΘΝΟΤΙΚΗΣ ΚΑΤΑΓΩΓΗΣ

Άρθρο 3

Η έννοια των διακρίσεων

Προκειμένου για διακρίσεις ένεκα φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής:

α) Συντρέχει άμεση διάκριση, όταν, για λόγους φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, ένα πρόσωπο υφίσταται μεταχείριση λιγότερο ευνοϊκή από αυτήν της οποίας τυγχάνει, έτυχε ή θα ετύγγανε άλλο πρόσωπο, σε ανάλογη κατάσταση.

β) Συντρέχει έμμεση διάκριση, όταν μία εκ πρώτης όψεως ουδέτερη διάταξη, κριτήριο ή πρακτική μπορεί να θέσει πρόσωπα ορισμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε μειονεκτική θέση συγκριτικά με άλλα πρόσωπα, εκτός εάν η διάταξη, το κριτήριο ή η πρακτική αυτή δικαιολογείται αντικειμενικά από έναν θεμιτό σκοπό και τα μέσα επίτευξής του είναι πρόσφορα και αναγκαία.(...)

ΥΑ 139//2006 (ΥΑ 139491 ΦΕΚ Β 1747 2006): Νοσηλευτική & Ιατροφαρμ/κή περίθαλψη ανασφαλιστών & οικονομικά αδύνατων πολιτών (409233)

(...)

4 Α α. Ομογενείς που διαθέτουν βεβαίωση κατάθεσης δικαιολογητικών για απόκτηση ειδικού δελτίου ταυτότητας ομογενούς ή απόκτησης της ελληνικής ιθαγένειας.

β. Αλλοδαποί με άδεια παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους (υγείας)

γ. Οι υπήκοοι των Κρατών Μελών του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Χάρτη

δ. Αλλογενείς σύζυγοι Ελλήνων ή ομογενών ή Κρατών Μελών της Ευρωπαϊκής

Ένωσης καθώς και τα τέκνα αυτών.

Στους δικαιούχους αυτών των κατηγοριών χορηγείται πιστοποιητικό κοινωνικής

προστασίας εφόσον υπάρχει αποδεδειγμένα πρόβλημα υγείας.

5 Α. Σύμφωνα με τις διατάξεις του π.δ. 266/1999:

α) Οι αναγνωρισμένοι πολιτικοί πρόσφυγες

β) Οι αλλοδαποί οι οποίοι έχουν υποβάλει αίτηση για αναγνώριση προσφυγικής ιδιότητας και η οποία βρίσκεται στο στάδιο εξέτασης από το Υπουργείο Δημόσιας Τάξης, καθώς και

γ) οι έχοντες έγκριση παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους ή έχει ταχθεί σε αυτούς προθεσμία η οποία δεν έχει εκπνεύσει ακόμη, έχουν τη δυνατότητα της

δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης με την άμεση επίδειξη

του δελτίου ταυτότητας πρόσφυγα ή του δελτίου αιτήσαντος άσυλο αλλοδαπού ή

του ειδικού δελτίου παραμονής για ανθρωπιστικούς λόγους αλλοδαπού αντίστοιχα, στις υπηρεσίες του ΕΣΥ.

6 Α. Οι αλλοδαποί θύματα των εγκλημάτων των 323, 323Α, 349, 351 και 351Α

του Ποινικού Κώδικα (σύμφωνα με το π.δ. 233/2003), που είναι ανασφάλιστοι

είναι δικαιούχοι άμεσης και δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης από τις υπηρεσίες του ΕΣΥ, για όσο χρονικό διάστημα διαρκούν τα μέτρα προστασίας και αρωγής και με την επίδειξη μόνο της σχετικής βεβαίωσης από την οικεία Αστυνομική Διεύθυνση, απευθείας στις υπηρεσίες του ΕΣΥ και στην οποία θα αναγράφεται ρητά ο χρόνος προστασίας και αρωγής.

7 Α. Οι κρατούμενοι σε φυλακές, φιλοξενούμενοι σε ιδρύματα αγωγής ανηλίκων και φιλοξενούμενοι σε στέγες φιλοξενίας ανηλίκων, των εταιρειών ανηλίκων (Ν.Π.Δ.Δ.) είναι δικαιούχοι δωρεάν ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης με επίδειξη της σχετικής βεβαίωσης του σωφρονιστικού καταστήματος, του ιδρύματος αγωγής ή της στέγης φιλοξενίας, απευθείας στην υπηρεσία του ΕΣΥ.

**ΠΔ 233/2003: Προστασία-αρωγή θυμάτων εγκλημάτων
άρθρ.323,323Α,349 351 και 351Α ΠΚ κατ` άρθρο 12 Ν.3064/02 (331465)**

Άρθρο :0

Κατ'Εξουσιοδότηση εκδοθείσα Νομοθεσία : 1

ΠΡΟΕΔΡΙΚΟ ΔΙΑΤΑΓΜΑ ΥΠ` ΑΡΙΘ. 233 (ΦΕΚ Α` 204/28-8-2003)

Προστασία και αρωγή στα θύματα των εγκλημάτων των άρθρων 323, 323Α, 349 351 και 351Α του Ποινικού Κώδικα κατά το άρθρο 12 του Ν. 3064/2002 (ΦΕΚ Α` 248).

(...)

Άρθρο :7

Πληροφορίες Νομολογίας & Αρθρογραφίας :3

Αρθρο 7

1. Στα θύματα που είναι ανασφάλιστα παρέχεται άμεση και δωρεάν ιατροφαρμακευτική και νοσοκομειακή περίθαλψη από τις υπηρεσίες του Εθνικού Συστήματος Υγείας για όσο χρονικό διάστημα διαρκούν τα μέτρα προστασίας και αρωγής.
2. Για τη θεμελίωση του δικαιώματος ιατροφαρμακευτικής και νοσοκομειακής περίθαλψης χορηγείται βεβαίωση, ότι ο ενδιαφερόμενος υπάγεται στις διατάξεις του παρόντος, από την οικεία Αστυνομική Διεύθυνση.

Αρθρο :8

Αρθρο 8

Οι Υπηρεσίες και Μονάδες Παροχής Προστασίας και Αρωγής μεριμνούν για την εξασφάλιση νομικής υποστήριξης στα θύματα και διερμηνείας όταν τα θύματα αγνοούν την Ελληνική γλώσσα.

ΠΔ200/98

:7

Αρθρο 7

Εγγραφές νηπίων

1. Στο νηπιαγωγείο εγγράφονται νήπια που συμπληρώνουν τη νόμιμη ηλικία. Η προσκόμιση των δικαιολογητικών για εγγραφή γίνεται από 1 μέχρι 15 Ιουνίου του προηγούμενου σχολικού έτους. Προσκόμιση δικαιολογητικών γίνεται και μετά την ημερομηνία αυτή, αν δεν έχει συμπληρωθεί ο προβλεπόμενος αριθμός νηπίων κατά τμήμα.

2. Για την εγγραφή στο νηπιαγωγείο απαιτούνται :

α. Πιστοποιητικό γέννησης Δήμου ή Κοινότητας για την εγγραφή του νηπίου στα οικεία μητρώα ή δημοτολόγια, στο οποίο αναγράφεται ολογράφως και αριθμητικώς η ημερομηνία γέννησης. Για το νήπιο που θα συνεχίσει τη φοίτηση του στο ίδιο νηπιαγωγείο και δεύτερη χρονιά δεν απαιτείται νέο πιστοποιητικό γέννησης.

β. Επίδειξη του βιβλιαρίου ή προσκόμιση άλλου στοιχείου, στο οποίο φαίνεται ότι έγιναν τα προβλεπόμενα εμβόλια και η οδοντολογική εξέταση.

γ. Υπεύθυνη δήλωση του γονέα ή κηδεμόνα ή άλλο στοιχείο κατά την κρίση του/της προϊσταμένου/νης του νηπιαγωγείου, από το οποίο φαίνεται η διεύθυνση κατοικίας του νηπίου.

δ. Δήλωση του γονέα ότι αναλαμβάνει την ευθύνη για την ασφαλή προσέλευση και αποχώρηση του νηπίου.

3. Στο νηπιαγωγείο φοιτούν δύο ηλικίες νηπίων. Η πρώτη ηλικία (νήπια) περιλαμβάνει τα νήπια, τα οποία στις 31 Δεκεμβρίου του έτους εγγραφής συμπληρώνουν ηλικία πέντε (5) ετών. Η δεύτερη ηλικία (προνήπια) περιλαμβάνει τα νήπια, τα οποία στις 31 Δεκεμβρίου του έτους εγγραφής συμπληρώνουν ηλικία τεσσάρων (4) ετών (Η ηλικία εγγραφής των νηπίων ορίζεται με τις διατάξεις του άρ. 10 παρ. 1 του Ν.2327/95, ΦΕΚ 156 Α`, που αντικατέστησαν το άρ. 3 παρ. 3 εδ, 1ο του Ν. 1566/85, ως προς το θέμα της ηλικίας που πρέπει να έχουν συμπληρώσει τα εγγραφόμενα

στα νηπιαγωγεία νήπια).

4. Κάθε εγγραφή νηπίου που δεν έχει τη νόμιμη ηλικία θεωρείται άκυρη.

5. Οι αλλοδαποί εγγράφονται στο νηπιαγωγείο προσκομίζοντας τα δικαιολογητικά της παραγράφου 2 του παρόντος άρθρου. Τητούνται ακόμη στοιχεία που φανερώνουν την εθνικότητά τους. Με υπουργική απόφαση μπορεί να οριστεί διαφορετική διαδικασία για την εγγραφή των παραπάνω νηπίων και να ζητηθούν πρόσθετα δικαιολογητικά ή να καθορισθεί διαφορετικά ο τρόπος εγγραφής Ελληνοπαίδων ομογενών με ξένη υπηκοότητα.

Με παρόμοιες αποφάσεις μπορούν να ρυθμίζονται θέματα που αφορούν τις εγγραφές, όταν για σοβαρούς λόγους Έλληνες ή αλλοδαποί αδυνατούν να καταθέσουν ή καταθέτουν ελλιπή δικαιολογητικά.

α. Τα αδήλωτα νήπια (άρθρο 3 Ν.Δ. 762/70) και όσα δεν είναι εγγεγραμμένα στα Μητρώα ή Δημοτολόγια εγγράφονται ύστερα από δήλωση του γονέα ή του έχοντος την επιμέλεια, με την οποία δηλώνεται η νόμιμη ηλικία. Στη συνέχεια, με τη συνεργασία του/της προϊσταμένου/νης του νηπιαγωγείου και των γονέων ή κηδεμόνων, γίνονται οι απαραίτητες ενέργειες για να εγγραφούν στα μητρώα ή δημοτολόγια δήμου ή κοινότητας.

7. Νήπια, τα οποία για σοβαρούς οικογενειακούς λόγους καθώς και για λόγους υγείας που πιστοποιούνται με βεβαίωση ιατροπαιδαγωγικής υπηρεσίας ή κρατικού θεραπευτηρίου δεν μπορούν να παρακολουθήσουν την Α` τάξη του δημοτικού, παραμένουν για μια ακόμη χρονιά στο νηπιαγωγείο, ύστερα από δήλωση του γονέα. Επανάληψη φοίτησης στο νηπιαγωγείο για ένα έτος γίνεται ακόμη όταν διαπιστώνεται από ιατροπαιδαγωγική υπηρεσία ή το σχολικό σύμβουλο προσχολικής αγωγής ότι το νήπιο παρουσιάζει σοβαρές δυσκολίες για να παρακολουθήσει τα μαθήματα της Α` τάξης του δημοτικού και εφόσον οι γονείς του το επιθυμούν.

8. Οι εγγραφές στις μονάδες ειδικής αγωγής γίνονται σύμφωνα με τις διατάξεις που ισχύουν για τη φοίτηση στις μονάδες αυτές.

9. Σε περίπτωση που ο αριθμός αιτήσεων εγγραφής νηπίων είναι μεγαλύτερος του αριθμού των θέσεων του νηπιαγωγείου και εφόσον οι κτιριακές συνθήκες το επιτρέπουν, είναι δυνατό να λειτουργήσουν περισσότερα τμήματα νηπίων, ανεξάρτητα από την οργανικότητα του νηπιαγωγείου, ύστερα από απόφαση του προϊσταμένου Δ/νσης ή Γραφείου Εκπ/σης η οποία επικυρώνεται από το αρμόδιο Περιφερειακό Υπηρεσιακό Συμβούλιο.

10. Καταρχήν γίνονται δεκτά τα νήπια της πρώτης ηλικίας. Όταν ο αριθμός των υποψηφίων δεν επιτρέπει την ικανοποίηση όλων των αιτήσεων γίνεται κλήρωση. Στις περιπτώσεις που ικανοποιηθούν όλες οι αιτήσεις της α` ηλικίας και παραμένουν ακόμη κενές θέσεις, αυτές συμπληρώνονται από νήπια Β` ηλικίας κι αν οι αιτήσεις είναι πολλές γίνεται κλήρωση.

11. Η κλήρωση γίνεται την πρώτη εργάσιμη ημέρα μετά τις 15 Ιουνίου, αφού ληφθεί υπόψη η παράγραφος 12 αυτού του άρθρου, ενώπιον επιτροπής που αποτελείται από το διδακτικό προσωπικό του νηπιαγωγείου και δύο εκπροσώπους των παρευρισκόμενων γονέων και κηδεμόνων. Η επιτροπή συντάσσει πρακτικό με τη σειρά κλήρωσης, το οποίο υποβάλλεται στον προϊστάμενο της Δ/νσης ή του Γραφείου Εκπ/σης. Με βάση τη σειρά κλήρωσης γίνεται η εγγραφή στο νηπιαγωγείο, καθώς και η πλήρωση των κενών θέσεων που τυχόν θα δημιουργηθούν κατά τη διάρκεια του σχολικού έτους.

12. Κατ` εξαίρεση και χωρίς κλήρωση εγγράφονται παρακάτω νήπια των δύο ηλικιών:

α) Τα δίδυμα αδέρφια εφόσον έχει κληρωθεί ο ένας από αυτούς.

β) Τα τέκνα πολυτέκνων, αφού ληφθεί υπόψη η παρ. 10 του παρόντος

άρθρου

γ) Τα τέκνα των νηπιαγωγών που διδάσκουν στο νηπιαγωγείο και των άλλων εκπαιδευτικών που εργάζονται σε συστεγαζόμενα με το νηπιαγωγείο σχολεία.

13. Στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία τα δικαιολογητικά συγκεντρώνονται από τους/τις προϊσταμένους/νες των νηπιαγωγείων και η κατανομή των νηπίων γίνεται από το διδακτικό προσωπικό, όταν ο αριθμός των νηπίων δεν απαιτεί κλήρωση. Η κατανομή γίνεται με τρόπο ώστε στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία να εγγράφεται ο ίδιος αριθμός νηπίων Α` και Β` ηλικίας και περίπου ίδιος αριθμός από τα δύο φύλα. Η κλήρωση στα συστεγαζόμενα νηπιαγωγεία γίνεται με τη διαδικασία που καθορίζεται από την παράγραφο 11 αυτού του άρθρου. Στην επιτροπή μαζί με τους εκπροσώπους των γονέων συμμετέχουν όλοι οι διδάσκοντες στα νηπιαγωγεία.

14. Σε περίπτωση συνεχούς απουσίας νηπίου πέραν του διμήνου και αφού ο γονέας ή ο κηδεμόνας δεν ανταποκρίθηκαν στις ειδοποιήσεις της Προϊσταμένης του νηπιαγωγείου, η θέση πληρώνεται από άλλο νήπιο που περιλαμβάνεται στη σχετική κατάσταση.

15. Όταν ένα νήπιο γίνει δεκτό για εγγραφή σε νηπιαγωγείο που λειτουργεί με εναλλασσόμενο ωράριο και αδέρφια του είναι μαθητές σχολείου που λειτουργεί πλησίον του νηπιαγωγείου ή συστεγάζεται με αυτό, το νήπιο εγγράφεται σε νηπιαγωγείο ή τμήμα νηπιαγωγείου που έχει το ίδιο ωράριο εργασίας με το παραπάνω σχολείο.

16. Εγγραφή νηπίου σε άλλο νηπιαγωγείο (μετεγγραφή) επειδή άλλαξε ο τόπος κατοικίας του ή για άλλους ειδικούς λόγους γίνεται ή με την προσκόμιση εκ νέου των δικαιολογητικών της παραγράφου 2 αυτού του άρθρου ή με βεβαίωση του/της προϊσταμένου/νης του νηπιαγωγείου ότι όλα τα δικαιολογητικά έχουν κατατεθεί και έγινε κανονική εγγραφή. Αν στο νηπιαγωγείο έχουν πληρωθεί οι θέσεις και συγχρόνως δεν έχουν ικανοποιηθεί όλες οι αιτήσεις εγγραφής, το νήπιο που προέρχεται από μετεγγραφή εγγράφεται στο τέλος της κατάστασης αναμονής που αφορά την

ηλικία του.

17. Με απόφαση του προϊσταμένου της Δ/σης ή του Γραφείου Εκπ/σης, μπορεί να γίνει ομαδική μετεγγραφή νηπίων από ένα νηπιαγωγείο σε άλλο κοντινό, κατά τη διάρκεια του διδακτικού έτους, για λόγους αποσυμφόρησης, όταν υπάρχει μεγάλος αριθμός νηπίων στο πρώτο και μικρός στο δεύτερο ή για λόγους αναδιάρθρωσης και ανακατανομής των σχολικών περιφερειών. Η επιλογή των νηπίων που θα μετεγράφονται γίνεται μετά από κλήρωση, την οποία διενεργεί το σχολικό συμβούλιο. Η κλήρωση γίνεται μόνο στην περίπτωση που το σύνολο του αριθμού των μετεγγραφομένων νηπίων υπολείπεται ή υπερτερεί του αριθμού των αιτήσεων των γονέων που εκουσίως θέλουν να μετακινήσουν τα παιδιά τους. Αν δεν υπάρχει σύλλογος γονέων, την κλήρωση διενεργεί επιτροπή παρόμοια με αυτή που αναφέρεται στην παράγραφο 11 του παρόντος άρθρου. Η εγγραφή στο νέο νηπιαγωγείο γίνεται με βάση τη βεβαίωση του/της προϊσταμένου/νης του νηπιαγωγείου (υπόδειγμα 2ο) του νηπιαγωγείου από το οποίο προέρχονται τα νήπια.

18. Η διαδικασία εγγραφής στα πειραματικά νηπιαγωγεία ορίζεται με απόφαση του Υπουργού Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων.

Ν 4051/1960: Περί ενισχύσεως απροστάτευτων παιδιών (28249)

Άρθρο :0

Κατ'Εξουσιοδότηση εκδοθείσα Νομοθεσία : 1

Ν. 4051 της 11/20 Μαΐου 1960

Περί ενισχύσεως απροστατευτών παιδιών.

(Α` 68).

*****ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:Σχετικό το Π.Δ. 108/**

**1983 (Α` 49), περί των προϋποθέσεων
ενισχύσεως απροστατεύτων παιδιών.**

Άρθρο :1

Άρθρον 1.- Το παρά του Υπουργείου Κοινωνικής Πρόνοιας εφαρμοζόμενον πρόγραμμα παιδικής Προστασίας, διέπεται εφεξής υπο των διατάξεων του παρόντος.

***ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Κατά το άρθρο 1 του ΠΔ 403/1982 (Α 74):

"Τα καθοριζόμενα στο εδάφιο α` της παρ. 1 του άρθρου 2 του Β. Δ/τος 669/61 (ΦΕΚ. 158/61 τ. Α`), "περί των προϋποθέσεων ενισχύσεως απροστατεύτων παιδιών", όπως τροποποιήθηκε με τα Β Δ/τα 923/65 (ΦΕΚ. 221/1965 τ. Α`) και 434/69 (ΦΕΚ. 128/1969 τ. Α`) Και Τα Π. Δ/γματα 16/1979 (ΦΕΚ. 5/79 τ.Α`), 231/1980 (ΦΕΚ 65/1980 τ. Α`) και 856/81 (ΦΕΚ. 218/81 τ.Α`), ποσά, για τον προσδιορισμό της ανεπάρκειας του μηνιαίου εισοδήματος των οικογενειών στις οποίες διαβιούν απροστάτευτα, κατά την έννοια του Ν. 4051/60 περί ενισχύσεως απροστατεύτων παιδιών" παιδιά, αναπροσαρμόζονται σε δραχμές δώδεκα χιλιάδες (12.000) το μήνα για οικογένεια μέχρι τριών ατόμων και χίλιες πεντακόσιες (1.500) για κάθε επί πλέον μέλος".

***ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ: Κατά το άρθρο 2 του ΠΔ 403/1982 (Α 74):

"Τα καθοριζόμενα στη παραγρ. 2 του άρθρου 2 του παραπάνω Β. Δ/τος 669/61, όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα, ποσά μηνιαίας οικονομικής ενισχύσεως για κάθε απροστάτευτο, κατά την έννοια του Ν. 4051/60, παιδί, αναπροσαρμόζονται από 1.3.82 σε δραχμές δύο χιλιάδες τετρακόσιες (2.400) το μήνα, για τα παιδιά που μένουν με τις οικογένειές τους ή σε συγγενικές οικογένειες κατά την παράγρ. 1 εδάφ. α του άρθρου 2 του Β. Δ/τος 669/1961 (ΦΕΚ 158/1961 τ. Α`)".

***ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΗ:Σύμφωνα με την παρ.ΙΙ, περ.21 της ΥΑ ΔΙΑΔΠ/Α1/3143/14.2-20.2.2002 (ΦΕΚ Β`193), ισχύουν τα ακόλουθα:

" Η ένορκη βεβαίωση στην οποία θα αναφέρεται ο τόπος μόνιμης διαμονής, ο αριθμός των παιδιών της οικογένειας και ότι δεν υποβλήθηκαν δικαιολογητικά για επιδότηση των παιδιών σε άλλη υπηρεσία Πρόνοιας, αντικαθίσταται με υπεύθυνη δήλωση του Ν.1599/86."

Ν 2910/2001: ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ:Είσοδος, παραμονή, κλπ Βλ. και Ν.3386/2005 (299089)

Άρθρο :40

Πληροφορίες Νομολογίας & Αρθρογραφίας :1

Άρθρο 40

Πρόσβαση των ανήλικων αλλοδαπών στην εκπαίδευση

1. Ανήλικοι αλλοδαποί, που διαμένουν στην ελληνική επικράτεια, υπάγονται στην υποχρέωση της ελάχιστης σχολικής φοίτησης, όπως και οι ημεδαποί
2. Οι ανήλικοι αλλοδαποί που φοιτούν σε όλες τις βαθμίδες της εκπαίδευσης έχουν χωρίς περιορισμούς πρόσβαση στις δραστηριότητες της σχολικής ή εκπαιδευτικής κοινότητας.
3. Για την εγγραφή αλλοδαπών ανηλίκων στα δημόσια σχολεία απαιτούνται τα αντίστοιχα με τα προβλεπόμενα για τους ημεδαπούς δικαιολογητικά. Κατ' εξαίρεση, με ελλιπή δικαιολογητικά μπορεί να εγγράφονται στα δημόσια σχολεία τέκνα:

α. όσων προστατεύονται από το ελληνικό κράτος ως πρόσφυγες και όσων τελούν υπό την προστασία της Ύπατης Αρμοστείας των Ηνωμένων Εθνών,

β. όσων προέρχονται από περιοχές στις οποίες επικρατεί έκρυθμη κατάσταση,

γ. όσων έχουν υποβάλει αίτηση για τη χορήγηση ασύλου.

δ. αλλοδαπών που διαμένουν στην Ελλάδα, ακόμη και αν δεν έχει ρυθμιστεί η νόμιμη παραμονή τους σε αυτήν.

4. Με κοινή απόφαση των Υπουργών Εσωτερικών, Δημόσιας Διοίκησης και Αποκέντρωσης και Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων μπορεί να καθορίζονται οι όροι και οι προϋποθέσεις αναγνώρισης τίτλων σπουδών πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης που έγιναν στη χώρα προέλευσης και οι προϋποθέσεις κατάταξης σε βαθμίδες του ελληνικού εκπαιδευτικού συστήματος, εγγραφής αλλοδαπών μαθητών χωρίς δικαιολογητικά στα δημόσια σχολεία. Με όμοια απόφαση μπορεί να ρυθμίζονται θέματα προαιρετικής διδασκαλίας της μητρικής γλώσσας και πολιτισμού εκεί όπου υπάρχει ικανός αριθμός μαθητών, που ενδιαφέρονται στο πλαίσιο των ενισχυτικών δράσεων του Υπουργείου Εθνικής Παιδείας και Θρησκευμάτων, και να καθορίζονται η εργασιακή σχέση και τα προσόντα των εκπαιδευτικών, που θα διδάσκουν τη μητρική γλώσσα και τα στοιχεία πολιτισμού της χώρας προέλευσης.

5. Αλλοδαποί που έχουν αποφοιτήσει από τη δευτεροβάθμια εκπαίδευση στην Ελλάδα έχουν πρόσβαση στην πανεπιστημιακή εκπαίδευση, υπό τους αυτούς όρους και προϋποθέσεις όπως και οι ημεδαποί

Ν 2910/2001: ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ:Είσοδος, παραμονή, κλπ Βλ. και

Ν.3386/2005 (299089)

Άρθρο 51

[Σύνδεση με Νομολογία και Αρθρογραφία](#) 2

Αρθρο 51

Υποχρεώσεις υπηρεσιών και υπαλλήλων - κυρώσεις

1. Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αλλοδαπούς, οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο ή θεώρηση εισόδου ή άδεια παραμονής ή γενικά δεν αποδεικνύουν ότι παραμένουν νόμιμα στην Ελλάδα, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στον παρόντα νόμο. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές, όταν πρόκειται για αλλοδαπούς που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά.

2. Οι διευθυντές φυλακών και κρατητηρίων υποχρεούνται να παραλαμβάνουν και να φυλάσσουν διαβατήρια ή άλλα έγγραφα που αποδεικνύουν την ταυτότητα των κρατούμενων αλλοδαπών, καθώς και τις άδειες παραμονής και εργασίας τους. Τα έγγραφα αυτά επιστρέφονται κατά την απόλυση του αλλοδαπού. Αν ο αλλοδαπός δεν έχει τα έγγραφα αυτά ή δεν έχει άδεια παραμονής ή εργασίας, οι ως άνω υπάλληλοι οφείλουν να το γνωστοποιήσουν αμέσως στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή ή στην πλησιέστερη υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης.

3. Οι υπάλληλοι των παραπάνω υπηρεσιών και φορέων που παραβαίνουν τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για παράβαση καθήκοντος.

N 2955/2001: Προμήθειες Νοσοκομείων κλπ μονάδων υγείας Πε.Σ.Υ.

ΒΛ.Ν.3580/2007 (304899)

Αρθρο	11
Σύνδεση με Νομολογία και Αρθρογραφία	15
Κατ'Εξουσιοδότηση εκδοθείσα Νομοθεσία	2

Αρθρο 11

Ε. Σε αλλοδαπούς οικονομικούς μετανάστες που έχουν μολυνθεί από τη λοίμωξη HIV ή άλλα λοιμώδη νοσήματα, εφόσον χρήζουν θεραπευτικής αγωγής και δεν μπορεί στη χώρα προέλευσής τους ή και επιστροφής τους να χορηγηθεί αποτελεσματική θεραπευτική αγωγή, χορηγείται δωρεάν νοσοκομειακή και ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Για το διάστημα που διαρκεί η θεραπευτική αγωγή, οι αλλοδαποί οικονομικοί μετανάστες δικαιούνται προσωρινής άδειας παραμονής και εργασίας. Με απόφαση του Υπουργού Υγείας και Πρόνοιας καθορίζονται οι προϋποθέσεις και ρυθμίζονται οι αναγκαίες λεπτομέρειες για την εφαρμογή αυτής της διάταξης.

Αρχή φόρμας

ΟΔΓ_ΕΟΚ 0043/2000: Ιση μεταχείριση προσώπων ασχέτως φυλετικής-εθνοτικής καταγωγής (315054)

Αρθρο ΔΕΥΤΕΡΟ

Κωδικός Κειμένου CELEX : 300L0043

Οδηγία 2000/43/ΕΚ του Συμβουλίου

της 29ης Ιουνίου 2000

περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή

εθνοτικής τους καταγωγής

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, και ιδίως το άρθρο 13,

την πρόταση της Επιτροπής(1),

τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου(2),

τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής(3),

τη γνώμη της Επιτροπής Περιφερειών(4),

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

(1) Η συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση σηματοδοτεί μια νέα φάση στη διαδικασία

μιας ακόμη μεγαλύτερης συνένωσης των λαών της Ευρώπης.

(2) Κατά το άρθρο 6, η Ευρωπαϊκή Ένωση βασίζεται στις αρχές της ελευθερίας,

της δημοκρατίας, του σεβασμού των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών

ελευθεριών, καθώς και του κράτους δικαίου, αρχές οι οποίες είναι κοινές για όλα τα κράτη μέλη, και σέβεται τα θεμελιώδη δικαιώματα, όπως κατοχυρώνονται

με την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων και των

θεμελιωδών ελευθεριών και όπως προκύπτουν από τις κοινές συνταγματικές παραδόσεις των κρατών μελών, ως γενικές αρχές του κοινοτικού δικαίου.

(3) Η ισότητα ενώπιον του νόμου και η προστασία όλων των ατόμων έναντι των

διακρίσεων αποτελεί οικουμενικό δικαίωμα αναγνωρισθέν από την οικουμενική

διακήρυξη των ανθρώπινων δικαιωμάτων, τη σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για την

εξάλειψη κάθε μορφής διάκρισης εις βάρος των γυναικών, τη διεθνή σύμβαση για

την εξάλειψη κάθε μορφής φυλετικής διάκρισης, τα σύμφωνα των Ηνωμένων Εθνών

για τα ατομικά και πολιτικά δικαιώματα και για τα οικονομικά, κοινωνικά και πολιτιστικά δικαιώματα και από την ευρωπαϊκή σύμβαση για την προστασία των

ανθρώπινων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών, συμβαλλόμενα μέρη των

οποίων είναι όλα τα κράτη μέλη.

(4) Είναι σημαντικό να γίνονται σεβαστά αυτά τα θεμελιώδη δικαιώματα και ελευθερίες, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος του συνεταιρίζεσθαι.

Είναι

επίσης σημαντικό, όσον αφορά την πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και την

παροχή αυτών, να προστατευθεί η ιδιωτική και οικογενειακή ζωή και οι συναλλαγές που γίνονται στο πλαίσιο της.

(5) Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο έχει εκδώσει σειρά ψηφισμάτων για την καταπολέμηση του ρατσισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

(6) Η Ευρωπαϊκή Ένωση απορρίπτει τις θεωρίες που προσπαθούν να καθορίσουν την

ύπαρξη χωριστών ανθρώπινων φυλών ή χρησιμοποίηση του όρου "φυλετική καταγωγή"

στην παρούσα οδηγία δεν συνεπάγεται την αποδοχή τέτοιων θεωριών.

(7) Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Τάμπερε στις 15 και 16 Οκτωβρίου 1999, κάλεσε

την Επιτροπή να υποβάλει το συντομότερο δυνατόν προτάσεις για την εφαρμογή

του άρθρου 13 της συνθήκης ΕΚ όσον αφορά την καταπολέμηση του ρατσισμού και

της ξеноφοβίας.

(8) Οι κατευθυντήριες γραμμές του 2000 για την απασχόληση, οι οποίες εγκρίθηκαν από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο του Ελσίνκι στις 10 και 11

Δεκεμβρίου

1999, τονίζουν ότι πρέπει να προωθηθεί η δημιουργία προϋποθέσεων για μια αγορά εργασίας που θα εννοεί την κοινωνική ένταξη, με τη διαμόρφωση ενός συνεκτικού συνόλου πολιτικών που θα στοχεύουν στην καταπολέμηση των διακρίσεων εις βάρος ομάδων όπως είναι οι εθνοτικές μειονότητες.

(9) Οι διακρίσεις λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε την

επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη. Μπορούν επίσης να υπονομεύσουν το στόχο ανάπτυξης της Ευρωπαϊκής Ένωσης ως χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης.

(10) Τον Δεκέμβριο του 1995, η Επιτροπή υπέβαλε ανακοίνωση σχετικά με το ρατσισμό, την ξενοφοβία και του αντισιμιτισμό.

(11) Το Συμβούλιο ενέκρινε, στις 15 Ιουλίου 1996, κοινή δράση (96/443/ΔΕΥ) σχετικά με την καταπολέμηση του ρατσισμού και της ξενοφοβίας(5), δια της οποίας τα κράτη μέλη αναλαμβάνουν να εξασφαλίσουν αποτελεσματική δικαστική συνεργασία όσον αφορά τα αδικήματα που στηρίζονται σε ρατσιστική ή ξενοφοβική συμπεριφορά.

(12) Προκειμένου να εξασφαλιστεί η ανάπτυξη δημοκρατικών και ανεκτικών κοινωνιών οι οποίες θα επιτρέπουν τη συμμετοχή παντός, ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, μια συγκεκριμένη δράση στον τομέα των διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής πρέπει να εκτείνεται πέρα από την πρόσβαση σε δραστηριότητες απασχόλησης και αυτοαπασχόλησης και να καλύπτει τομείς όπως η παιδεία και η κοινωνική προστασία, συμπεριλαμβανομένης της κοινωνικής ασφάλισης και της υγειονομικής περίθαλψης, οι κοινωνικές παροχές και η πρόσβαση σε αγαθά και υπηρεσίες και στην παροχή αυτών.

(13) Προς τούτο, πρέπει να απαγορεύεται σε όλη την Κοινότητα κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής σε ό,τι αφορά τους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία. Η απαγόρευση των διακρίσεων πρέπει να εφαρμόζεται και σε υπηκόους τρίτων χωρών, αλλά δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγει τις διατάξεις που

ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και την πρόσβασή

τους στην απασχόληση και την επαγγελματική δραστηριότητα.

(14) Κατά την εφαρμογή της αρχής της ίσης μεταχείρισης ανεξάρτητα από φυλετική ή εθνοτική καταγωγή, η Κοινότητα θα πρέπει, σύμφωνα με το άρθρο 3

παράγραφος 2 της συνθήκης ΕΚ, να επιδιώξει να εξαλείψει τις ανισότητες και να

προωθήσει την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών, ιδίως διότι οι γυναίκες είναι συχνά τα θύματα πολλαπλών διακρίσεων.

(15) Αρμόδια για την εκτίμηση των γεγονότων, από τα οποία μπορεί να συναχθεί

άμεση ή έμμεση διάκριση, είναι τα εθνικά δικαστήρια ή άλλοι αρμόδιοι φορείς, σύμφωνα με τους κανόνες του εθνικού δικαίου ή την πρακτική οι κανόνες αυτοί

μπορούν να προβλέπουν παν αποδεικτικό μέσο για την έμμεση διάκριση, συμπεριλαμβανόμενων και των στατιστικών στοιχείων.

(16) Είναι σημαντικό να προστατεύονται όλα τα φυσικά πρόσωπα από διακρίσεις

λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τα κράτη μέλη πρέπει επίσης να παρέχουν,

όταν χρειάζεται και σύμφωνα με τις εθνικές τους παραδόσεις και πρακτικές, προστασία στα νομικά πρόσωπα όταν υφίστανται διακριτική μεταχείριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής των μελών τους.

(17) Η απαγόρευση της διακριτικής μεταχείρισης δεν πρέπει να θίγει τη διατήρηση ή θέσπιση μέτρων που αποσκοπούν στην πρόληψη ή αντιστάθμιση της

μειονεκτικής θέσης στην οποία περιέρχονται ομάδες προσώπων συγκεκριμένης

φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής τα μέτρα αυτά μπορούν να επιτρέπουν τις οργανώσεις ατόμων συγκεκριμένης φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής, όταν ο κύριος σκοπός τους είναι η προαγωγή των ειδικών αναγκών των εν λόγω ατόμων.

(18) Σε πολύ περιορισμένες περιπτώσεις, μπορεί να δικαιολογείται διαφορετική μεταχείριση όταν ένα χαρακτηριστικό που αφορά τη φυλετική ή εθνοτική καταγωγή συνιστά ουσιαστική και καθοριστική επαγγελματική προϋπόθεση, εφόσον ο σκοπός είναι νόμιμος και η επαγγελματική προϋπόθεση ανάλογη. Οι περιπτώσεις αυτές πρέπει να συμπεριλαμβάνονται στις πληροφορίες που παρέχουν τα κράτη μέλη στην Επιτροπή.

(19) Τα άτομα που έχουν υποστεί διακριτική μεταχείριση λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής πρέπει να διαθέτουν τα κατάλληλα μέσα έννομης προστασίας. Προκειμένου να υπάρξει ένα πιο ουσιαστικό επίπεδο προστασίας, ενώσεις ή νομικά πρόσωπα θα πρέπει επίσης να δύνανται να κινήσουν διαδικασίες, όπως ορίζουν κατ' ιδίαν τα κράτη μέλη, είτε εξ ονόματος κάποιου θύματος είτε προς υπεράσπισή του, χωρίς να θίγονται εθνικοί δικονομικοί κανόνες όσον αφορά την εκπροσώπηση και την υπεράσπιση ενώπιον των δικαστηρίων.

(20) Η αποτελεσματική εφαρμογή της αρχής της ισότητας απαιτεί κατάλληλη έννομη προστασία έναντι αντιποίνων.

(21) Όταν πιθανολογείται διακριτική μεταχείριση, οι κανόνες περί βάρους της αποδείξεως πρέπει να προσαρμόζονται και, προκειμένου να εφαρμοστεί αποτελεσματικά η αρχή της ίσης μεταχείρισης, το βάρος της αποδείξεως πρέπει να αντιστρέφεται στον εναγόμενο εφόσον προσάγονται αποδείξεις μιας τέτοιας διακριτικής μεταχείρισης.

(22) Τα κράτη μέλη δεν υποχρεούνται να εφαρμόζουν τους κανόνες σχετικά με το βάρος της αποδείξεως σε διαδικασίες κατά τις οποίες εναπόκειται στο

δικαστήριο ή σε άλλο αρμόδιο φορέα να διερευνήσει τα πραγματικά περιστατικά

οι προαναφερόμενες διαδικασίες είναι εκείνες στις οποίες δεν απαιτείται από τον ενάγοντα να αποδείξει τα πραγματικά περιστατικά, η διερεύνηση των οποίων

εναπόκειται στο δικαστήριο ή τον αρμόδιο φορέα.

(23) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προωθούν το διάλογο μεταξύ των κοινωνικών

εταίρων και με μη κυβερνητικές οργανώσεις για την αντιμετώπιση των διαφόρων

μορφών διακρίσεων και την καταπολέμησή τους.

(24) Η προστασία έναντι διακρίσεων λόγω φυλετικής ή εθνοτικής καταγωγής θα

πρέπει να ενισχυθεί με την ίδρυση ενός ή περισσότερων φορέων σε κάθε κράτος

μέλος, αρμοδίων για την ανάλυση σχετικών προβλημάτων, τη μελέτη δυνατών λύσεων και την παροχή συγκεκριμένης υποστήριξης προς τα θύματα.

(25) Η παρούσα οδηγία καθορίζει ελάχιστες προϋποθέσεις, αφήνοντας στα κράτη

μέλη τη δυνατότητα θέσπισης ή διατήρησης ευνοϊκότερων διατάξεων. Η εφαρμογή

της παρούσας οδηγίας δεν θα πρέπει να χρησιμεύσει ως δικαιολογία για ενδεχόμενη οπισθοδρόμηση σε σχέση με την σημερινή κατάσταση στα κράτη μέλη

(26) Τα κράτη μέλη θα πρέπει να προβλέψουν ουσιαστικές, αναλογικές και αποτρεπτικές κυρώσεις για την περίπτωση παράβασης των υποχρεώσεων εκ της

παρούσας οδηγίας.

(27) Τα κράτη μέλη μπορούν να αναθέσουν στους κοινωνικούς εταίρους, εφόσον το

ζητήσουν από κοινού, την εφαρμογή της παρούσας οδηγίας, όσον αφορά τις διατάξεις οι οποίες εμπίπτουν στο πεδίο των συλλογικών συμβάσεων, ενώ τα κράτη μέλη θα λάβουν όλα τα αναγκαία μέτρα ώστε να δύνανται ανά πάσα στιγμή

να εγγυηθούν τα αποτελέσματα που επιβάλλονται από την εν λόγω οδηγία.
(28) Σύμφωνα με τις αρχές της επικουρικότητας και της αναλογικότητας, όπως ορίζονται από το άρθρο 5 της συνθήκης ΕΚ, ο στόχος της παρούσας οδηγίας, δηλαδή η εξασφάλιση ενός υψηλού κοινού επιπέδου προστασίας έναντι των διακρίσεων σε όλα τα κράτη μέλη, δεν μπορεί να επιτευχθεί επαρκώς από τα κράτη μέλη και, επομένως, λόγω της κλίμακας και του αντίκτυπου της προτεινόμενης δράσης, μπορεί να επιτευχθεί καλύτερα σε επίπεδο Κοινότητας.

N 2910/2001: ΑΛΛΟΔΑΠΟΙ:Είσοδος, παραμονή, κλπ Βλ. και
N.3386/2005 (299089)

Αρθρο	51
Σύνδεση με Νομολογία και Αρθρογραφία	2
Κατ'Εξουσιοδότηση εκδοθείσα Νομοθεσία	1

Αρθρο 51

Υποχρεώσεις υπηρεσιών και υπαλλήλων - κυρώσεις

1. Οι δημόσιες υπηρεσίες, τα νομικά πρόσωπα δημοσίου δικαίου, οι οργανισμοί τοπικής αυτοδιοίκησης, οι οργανισμοί και επιχειρήσεις κοινής ωφέλειας και οι οργανισμοί κοινωνικής ασφάλισης υποχρεούνται να μην παρέχουν τις υπηρεσίες τους σε αλλοδαπούς, οι οποίοι δεν έχουν διαβατήριο ή άλλο ταξιδιωτικό έγγραφο ή θεώρηση εισόδου ή άδεια παραμονής ή γενικά δεν αποδεικνύουν ότι παραμένουν νόμιμα στην Ελλάδα, εκτός αν ορίζεται διαφορετικά στον παρόντα νόμο. Εξαιρούνται τα νοσοκομεία, θεραπευτήρια και κλινικές, όταν πρόκειται για αλλοδαπούς που εισάγονται εκτάκτως για νοσηλεία και για ανήλικα παιδιά.

2. Οι διευθυντές φυλακών και κρατητηρίων υποχρεούνται να παραλαμβάνουν και να φυλάσσουν διαβατήρια ή άλλα έγγραφα που αποδεικνύουν την ταυτότητα των κρατούμενων αλλοδαπών, καθώς και τις άδειες παραμονής και εργασίας τους. Τα έγγραφα αυτά επιστρέφονται κατά

την απόλυση του αλλοδαπού. Αν ο αλλοδαπός δεν έχει τα έγγραφα αυτά ή δεν έχει άδεια παραμονής ή εργασίας, οι ως άνω υπάλληλοι οφείλουν να το γνωστοποιήσουν αμέσως στην πλησιέστερη αστυνομική αρχή ή στην πλησιέστερη υπηρεσία αλλοδαπών και μετανάστευσης.

3. Οι υπάλληλοι των παραπάνω υπηρεσιών και φορέων που παραβαίνουν τις διατάξεις των παραγράφων 1 και 2 διώκονται πειθαρχικά και τιμωρούνται σύμφωνα με τις διατάξεις του Ποινικού Κώδικα για παράβαση καθήκοντος.

ΟΔΓ_ΕΟΚ 0078/2000: Γενικό πλαίσιο ίσης μεταχείρισης στην απασχόληση & εργασία (312960)

Άρθρο :ΔΕΥΤΕΡΟ

Κωδικός Κειμένου CELEX : 300L0078

Οδηγία 2000/78/ΕΚ του Συμβουλίου

της 27ης Νοεμβρίου 2000

για τη διαμόρφωση γενικού πλαισίου για την ίση μεταχείριση στην απασχόληση

και την εργασία

ΤΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΝΩΣΗΣ,

Έχοντας υπόψη:

τη συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας και ιδίως το άρθρο 13, την πρόταση της Επιτροπής(1),

τη γνώμη του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου(2),

τη γνώμη της Οικονομικής και Κοινωνικής Επιτροπής(3),

τη γνώμη της Επιτροπής Περιφερειών(4),

Εκτιμώντας τα ακόλουθα:

(...)

(9) Η απασχόληση και η εργασία αποτελούν θεμελιώδη στοιχεία για τη διασφάλιση των ίσων ευκαιριών για όλους και συντελούν σε μεγάλο βαθμό στην πλήρη συμμετοχή των πολιτών στην οικονομική, πολιτιστική και κοινωνική ζωή καθώς και στην προσωπική ανέλιξη.

(10) Το Συμβούλιο θέσπισε στις 29 Ιουνίου 2000 την οδηγία 2000/43/ΕΚ(6) περί εφαρμογής της αρχής της ίσης μεταχείρισης προσώπων ασχέτως φυλετικής ή εθνοτικής τους καταγωγής, με την οποία διασφαλίζεται ήδη η προστασία κατά των διακρίσεων αυτών στον τομέα της απασχόλησης και της εργασίας.

(11) Οι διακρίσεις λόγω θρησκείας ή πεπιοθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού μπορούν να υπονομεύσουν την επίτευξη των στόχων της συνθήκης ΕΚ, ειδικότερα δε την επίτευξη υψηλού επιπέδου απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας, την άνοδο του βιοτικού επιπέδου και της ποιότητας ζωής, την οικονομική και κοινωνική συνοχή και αλληλεγγύη.

(12) Προς τούτο, πρέπει να απαγορεύεται σε όλη την Κοινότητα κάθε άμεση ή έμμεση διάκριση λόγω θρησκείας ή πεπιοθήσεων, αναπηρίας, ηλικίας ή γενετήσιου προσανατολισμού στους τομείς που καλύπτονται από την παρούσα οδηγία. Η απαγόρευση των διακρίσεων πρέπει να εφαρμόζεται και σε υπηκόους τρίτων χωρών, αλλά δεν καλύπτει τη διαφορετική μεταχείριση λόγω ιθαγένειας και δεν θίγει τις διατάξεις που ρυθμίζουν την είσοδο και την παραμονή υπηκόων τρίτων χωρών και την πρόσβασή τους στην απασχόληση και την επαγγελματική δραστηριότητα.

